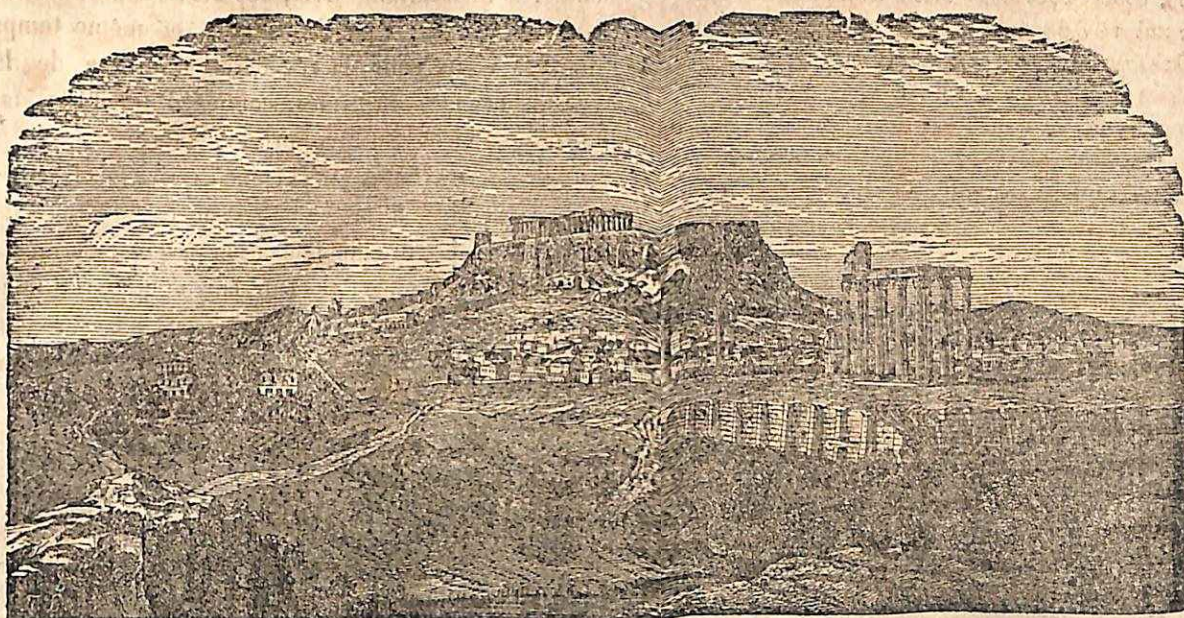

ΠΑΝΔΩΡΑ.

15 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ, 1859.

ΤΟΜΟΣ Γ'.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 232.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΝΕΩΤΑΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

του

K. VILLEMAIN.

—ooo—

Ὁ κλεινὸς φίλος τῶν Ἑλλήνων K. Villemain
ἐξέδοτο ἐσχάτως τὸν πρῶτον τόμον συγγράμματος,
τὸν τίτλον τοῦτον φέροντα· « Δοκίμια περὶ τοῦ
πνεύματος τοῦ Πινδάρου καὶ τῆς λυρικῆς ποιήσεως,
κ.λ.ν. Πρὶν ἢ δημοσιεύσωμεν ἀνάλυσιν τινα τοῦ ἐμ-
βριθεστάτου τούτου ποιήματος, κοινοποιούμεν με-
τάφρασιν τοῦ ΚΕ' κεφαλαίου αὐτοῦ, σταλείσαν
ἐκ Γαλλίας ὑπὸ νέου ὁμογενοῦς πατριωτικώτατα
ἔχοντος αἰσθήματος, καὶ ὑπὲρ πατρίδος ἀδιακόπως
συνηγοροῦντα ἐν τῇ πρωτενοῦσῃ τῆς Γαλλίας.
Προτάττοντες δὲ καὶ μέρος τῶν ὅσα ἔγραψεν αὐ-
τὸς πρὸς ἡμᾶς ἐπιστέλλων τὴν μετάφρασιν, λυ-
ποῦμεθα ὅτι ἐβιάσθημεν, διὰ λόγους τοὺς ὁποίους
εὐκόλως ἐννοεῖ ὁ ἀναγνώστης, νὰ παραλείψωμεν
ὅλας τὰς περὶ Ἀνατολῆς παρατηρήσεις αὐτοῦ, εἰ
καὶ ὀρθοτάτας καὶ μετ' ἐνθουσιασμοῦ οὐ τοῦ τυ-
χόντος γεγραμμένης.

Ἐν Παρίσις, τὴν 2 Ἰουλίου 1859.

Κύριε Συντάκτα!

Ἐπιτρέψατέ μοι νὰ σᾶς στείλω ὡς ἀπαρχὴν μι-
κράν τινα ἐργασίαν, πᾶν ἀναξίαν τῶν φιλομούσων
καὶ ἀπανταχοῦ τῆς οἰκουμένης διεσπαρμένων ἀνα-
γνωστῶν σας. Ἀφ' ἐνὸς μὲν ἡ ἐλπιζομένη μοι ἐπιεί-
καια τούτων, ἀφ' ἑτέρου αἱ δὲ ἀλλεπάλληλοι τι-
λικαὶ προτροπαὶ σας νὰ κατέπεισαν νὰ ἀναλάβω
τὴν μετάφρασιν τοῦ ΚΕ' κεφαλαίου τῶν ἀρτίως δη-
μοσιευθέντων « Δοκιμίων περὶ τῆς μεγαλοφυΐας τοῦ
Πινδάρου καὶ τῆς λυρικῆς ποιήσεως ὡς καὶ περὶ τῶν
σχέσεων τῆς πρὸς τὸ ἠθικὸν καὶ θρησκευτικὸν μεγα-
λεῖον τῶν ἔθνων », παρὰ τοῦ ἐξόχου ἐν συγγραφεύῃ
καὶ φιλέλλησι K. Villemain, ἰσοθίου γραμματέως
τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας, μέλους πολλῶν ἄλλων ἐν-
τοπίων καὶ ἀλλοδαπῶν ἐταιριῶν, καὶ πάλαι Ὑπουρ-
γοῦ τῆς Δημοτικῆς Ἐκπαιδεύσεως.

Προετίμησα δὲ τὸ τεμάχιον τοῦτο παντὸς ἄλλου,
πρῶτον μὲν διότι δὲν κρίνω ἐμαυτὸν κατάλληλον
ἐν γενικῇ τινα ἀνάλυσιν τοῦ σοφοῦ τούτου συγ-
γράμματος ἀναδεχθῆναι, ὅστις ἐν παρόδῳ τὴν κινε-
φανῆ καὶ σφόδρα εὐφυῆ σύγκρισιν τοῦ Πινδάρου καὶ
τοῦ Βοσσάνετου τοῖς φιλαναγνώσταῖς συνίστημι, καί-
τοι ὁ πρῦτανς τῶν σύγχρονων ἐλλήνιστων, ὁ διαση-
μος Βύχκιος (Boëchk) σωματικῶς ὀλίγον εἰρωνευσὼν,
νομίζω, θαυμασίαν (merveilleuse) αὐτὴν εὐρεν, ὡς
μοι εἶπεν· δεύτερον δὲ διότι δὲν ἠδυνάμην καλῆτερον
ἐφωδισμένος νὰ ἐμφανισθῶ ἐνώπιον τοῦ πανελλή-

νίου, οὐδὲ σαφεστέραν ἰδεῖν νὰ τῷ δώσω τοῦ ὅλου ὡς καὶ τῶν ἀκραϊνῶς μέχρι τοῦ νῦν διασωζομένων φιλελληνικωτάτων, ὡς πασιγνώστον, αἰσθημάτων τοῦ Ἀριστάρχου τούτου τῶν νέων χρόνων, εἰς ὃν ἅπαντες μεγάλας χάριτας ὀφείλομεν διὰ τὰς ἐπι-
δαψιλευμένας ἀπαύστως εὐχὰς τοῦ ὑπὲρ τῆς γενι-
κῆς παλιγγενεσίας καὶ εὐημερίας τοῦ ἡμετέρου ἔ-
θνους. Ἐπειδὴ δὲ ἅπας ὁ λόγος περὶ τοῦ πρεσβυτέ-
ρου τῶν ἐν Γαλλίᾳ φιλελλήνων γίνεται, χρέος μου ἀπαραίτητον, νομίζω, νὰ εὐχαριστήσω σὺν τούτῳ καὶ δημοσίως ἐν ὀνόματι τῶν προσφιλῶν μοι ὁμο-
γενῶν, καὶ ἰδίως τῶν ἐνταῦθα συσπουδαστῶν μου, οἵτινες, ἐλπίζω, καὶ ἐπιδοκιμάσουσί με, τὸν πρώτι-
στον τῆς Εὐρώπης δημοσιογράφον καὶ εὐφραδέστα-
τον καθηγητήν, Saint-Marc Girardin, τὸν ἀλλίον παντὸς ἄλλου τὰ τῆς Ἀνατολῆς πράγματα κατέχον-
τα, κατ' αὐτὴν τὴν γενομένην μοι προφορικὴν μαρ-
τυρίαν τοῦ ἀειμνήστου καὶ πανσόφου Α. Humboldt, ὅστις ἐπαξίως τοὺς ἐν τῇ κλεινῇ Γερμανίᾳ φίλους τῆς πατρίδος μας ἀντεπροσώπευσε μετὰ τοῦ πολυ-
σεβάστου Θεοφίλου. Οὕτε τὸν καλὸν κάλαθον Brunet de Presle δύναμαι ν' ἀποσιωπήσω, ὅστις ὡς ἄλλος Ἀβραάμ, εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ὅλου τοῦ ἐν Παρισίοις εὐρισκομένου Ἑλλήνας προθύμως καὶ φιλοζένης ὑπο-
δέχεται, οὕτε τὸν ἀξιολόγουτον Dèhéque, τοὺς φιλο-
μούσους Egger καὶ Guigniaut καὶ Gerusez, ὡς καὶ τὸν ζωηρὸν νέον καὶ ἐπιστήθιον μου φίλον Φραγκί-
σκον Lenormant, περὶ ὧν ἤδη μνηστὴν ἐποίησαντο ὡς ἔδει ἐν τῇ Πανδώρα αἱ εὐφραδεῖς τοῦ Ἀποδημη-
τοῦ ἀναμνήσεις.

Πρὶν ἢ ἐπιχειρήσω τὴν μετάφρασιν τοῦ ἀνὰ χει-
ρας Κεφαλαίου, ἐνόμισα χρέος μου νὰ ζητήσω ἄ-
δειαν περὶ τούτου παρὰ τοῦ κλεινοῦ συγγραφέως· ἐ-
πιτρέψατέ μοι δὲ νὰ σὰς παρακαλέσω νὰ δημοσιεύ-
σετε καὶ τὴν ἐπιστολήν μου, καὶ τὴν ἀπάντησιν ἣν ἔνευσε νὰ μοὶ ἐπιστείλῃ. Ἄν δὲ καὶ ἐδημοσιεύσατε ἤδη τὴν εἰκόνα τοῦ K. Villemain, ἐπειδὴ τὸ ὁμοίω-
μα τοιοῦτου φίλου τῶν Ἑλλήνων εἶναι πρὸς πάντας ἡμᾶς ἀσπαστὸν, ἐνόμισα χρέος μου νὰ στείλω ὑμῖν ἐτέραν φιλοτεχνήσασιν ὑπὸ τοῦ ἀρχαίου ξυλογράφου τῆς Πανδώρας K. H. Σκιαδοπούλου, καὶ νὰ σὰς παρακαλέσω νὰ παραθέσετε καὶ ταύτην.

Ἰδοὺ ἡ ἐπιστολή μου·

Monsieur,

Je prends la liberté de vous prier de vouloir bien me permettre d'insérer dans la Pandore, l'ouvrage périodique de la Grèce le plus répandu et le plus estimé, publié comme vous savez, Mon-
sieur, sous la direction de notre ami commun M. Dragoumis, la traduction du dernier chapitre de vos savants Essais sur le Génie de Pindare, et sur la Poésie Lyrique dans ses rapports avec l'élévation morale et religieuse des peuples.

J'ai choisi ce chapitre, quoi qu'ils soient tous plus brillants les uns que les autres, parce qu'il ré-

sume, à mon humble avis, vos belles considérations sur l'avenir de la poésie lyrique, en même temps que vos vœux pour la régénération entière de la nation grecque, exprimés, comme d'habitude, en termes aussi chaleureux qu'éloquents.

Mes compatriotes auront encore une fois l'occa-
sion de joindre à la reconnaissance qu'ils vous doivent, Monsieur, une obligation de plus, de même que le plaisir de lire dans leur langue quelques unes de ces pages impérissables qui vous honoreront à jamais, de ces paroles qui coulent de votre bouche plus douces que le miel.

Permettez-moi, Monsieur, d'appliquer ce vers homérique,

Τοῦ καὶ ἀπὸ γλώττης μέλιτος γλυκίων ῥέειν αὐτῇ,

au Nestor des philhellènes, au prince de la critique moderne. Quant à moi, malgré les difficultés d'une tentative aussi hardie, j'ai tenu à cœur de vous consacrer mon premier travail, afin de vous donner par là un respectueux témoignage de la vive gratitude que je ressens pour la bienveillance, vraiment paternelle, avec laquelle vous m'avez tou-
jours honoré, ainsi que de ma profonde admiration pour tout ce qui vient de vous.

Comptant sur votre gracieuse indulgence je vous prie, Monsieur, d'avoir l'extrême bonté de m'ac-
corder quelques moments dans la matinée de de-
main ou de lundi, afin que je puisse aller vous sou-
mettre ma traduction, ainsi que les quelques obser-
vations sur l'état actuel de l'Orient, dont je me suis permis de l'accompagner.

Agréez en attendant, etc.

Paris, ce 2 juillet 1859.

N. N.

Ἰδοὺ καὶ ἡ ἀπάντησις τοῦ K. Villemain·

Monsieur,

Je ne puis que vous remercier beaucoup de l'hon-
neur que vous faites à mes vœux, en les traduisant pour votre noble patrie. Je serai très empressé de vous recevoir demain lundi, et suis tout à votre disposition depuis le matin jusque à 2 heures. Je ne serai qu'un faible juge de votre hellénisme moderne, mais un auditeur bien attentif de tout ce que vous aurez la bonté de me communiquer sur la sainte cause de votre patrie.

Agréez, Monsieur, ma considération la plus dis-
tinguée.

Ce dimanche.

VILLEMAIN.

(Ἐπεταὶ τὸ Κέ. κεφάλαιον.)

BIAAEMAIN.

ΑΥΤΟ ΡΩΣΙΑΕΣ

αἰχμαλωτοὶ ἐν Κανκάσῳ.

(Συνέχ. καὶ τέλος. Ἰδὲ φυλλ. 227, 228, 229 230 καὶ 231.)

—ooo—

Ἐν τοσούτῳ ἐπανῆλθον οἱ ἀπεσταλμένοι τοῦ Σια-
μιλ τέρατα καὶ σημεῖα διηγούμενοι περὶ τοῦ υἱοῦ
του. Μία μόνη πληροφορία ἐκηλίδου τὰς λοιπὰς·
ιδόντες αὐτὸν μεταβάνα εἰς τὴν οἰκίαν ἀξιωματι-
κοῦ ῥώσου, ἐπλησίασαν καὶ παρατήρησαν διὰ τοῦ πα-
ράθρου ὅτι ἔχρηνε. Τοῦτο ἀκούσαντες οἱ ῥεῖνοι ἐ-
γένοντο ἐξω φρενῶν· ἀλλ' ἡ ἀγαθὴ Σουανίτι ἐπροσ-
πάθησε νὰ τὸν δικαιολογήσῃ. Ἐν τοσούτῳ αἱ πριγκί-
πισαι ἔχαιρον διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῶν διαπραγματεύ-
σεων, ὅτε τελευταία τις περίστασις ἐπελθοῦσα ἀνε-
νόησε τοὺς φόβους των. Ὁ Σιαμιλ ἀπέστειλε καὶ πάλιν
πρὸς τὸν πριγκίπιν Δαυὶδ τοὺς πρέσβεις αὐτοῦ
ἵνα ἐπαναλάβωσι τὴν αἵτησιν τοῦ ἐνδὲς ἐκατομμυρίου

καὶ τὴν ἀπελευθέρωσιν ὅλων τῶν ῥεῖνων αἰχμαλώ-
των· ἀλλ' ὁ στρατηγὸς ἀπεκρίθη δ' ἐπιστολῇ ἐν ἣ
ἐφάνητο ἡ ἀγανάκτησις του. Καὶ ἐπειδὴ ὁ διερχο-
νὺς Ἰνδρὶς ἐξήγησε μετὰ τινος ὑπερβολῆς τὰς ἐκφρά-
σεις τοῦ πριγκίπου, ἐγένετο λόγος νὰ στείλωσι τὰς
πριγκίπισσας εἰς πλησιόχωρον χωρίον, καὶ νὰ κατα-
δικάσωσιν αὐτὰς εἰς ἔργα πάντη βάνανσα. Τὰς εἰδο-
ποίησαν μάλιστα διὰ τοῦ Χατζῆ Μεχμέτ, υἱοῦ τοῦ
Σιαμιλ, νὰ ἐτοιμασθῶσιν· ἀλλ' ἡ πριγκίπισσα Ἄννα
ζητήσασα νὰ ἀναγνώσῃ τὴν ἐπιστολήν τοῦ ἀνδρός
τῆς, εἶπεν ὅτι οὐδὲν προσβλητικὸν περιεῖχεν.—
Ὡς τὴν μεταφράσῃ πιστῶς, εἶπεν ἡ πριγκίπισσα,
ὁ Σακ Ἀβὰς. — Ὁ υἱὸς ὁμῶς τοῦ Σιαμιλ ἐπέμνε
λέγων ὅτι ἐὰν ἡ ἐπιστολὴ δὲν ἦτο προσβλητικὴ, ἐ-
δείκνυνεν ὁμῶς σαφῶς ὅτι δὲν ἐδίδετο τὸ ἐκατομύ-
ριον. — Καὶ ὁμῶς, ὑπέλαβε τις, ἡ κυβερνήσις ἐ-
δωκε περισσότερα τῶν 40,000 ρουβλίων, τὸ ἥξυ-
ρομεν. — Ἀλλ' ἡ πριγκίπισσα διέψευσεν ἀμέσως
τοῦτο. Ὁ υἱὸς τοῦ Σιαμιλ ἤκουσε μετὰ προσοχῆς,
καὶ εἶπεν ἐπὶ τέλους ὅτι ἀνέβαλε μὲν ἐπὶ τοῦ πα-

ρόντος ο πατήρ του την αποστολή των εις ἄλλα χωρία, ἀλλ' ἐπὶ τῷ ὄρω τοῦ νὰ γράψωσι καλὰς ἐπιστολάς πρὸς τοὺς συγγενεῖς των. Αἱ πριγκίπισσαι ἐσπευσαν τότε νὰ γράψωσιν ὅτι ἀπῆλθον παρ' αὐτῶν, ὁ δὲ Σιαμίλ προσέθετο καὶ ἀπειλάς. Ἀγανακτῆσας ὁ πρίγκηψ ὅτε ἔλαβε τὰς ἐπιστολάς ταύτας, προσδιώρισεν ἀμέσως προθεσμίαν εἰπὼν, ὅτι ἐὰν ἐντὸς αὐτῆς δὲν παρηρτεῖτο ὁ Σιαμίλ τῶν παραλόγων αἰτήσεων του ἢ διαπραγματεύσεις ἐμελλε νὰ παύσῃ. Ταύτην ἀκούσας τὴν ἀπάντησιν ὁ ἱμάμης δὲν δυσχερεστῆθη· ἐκ τινος δὲ συνδιαλέξεως τῶν αἰχμαλώτων μετὰ τοῦ διδασκάλου τοῦ Σιαμίλ ἐγένετο γνωστὸς ὁ λόγος τῆς τσαούτης ἐπιμονῆς τούτου. Ὁ μὲν λαὸς ἐζήτει ἐν ἑκατομύριον, ἐκεῖνος ὅμως ὦν μετριώτερος, ἔφερεν ἐπίτηδες τὸν ἀσκητὴν ὅπως πείσῃ τὸν λαὸν νὰ φανῇ ἐπίσης συγκαταβητικός. Τὸ ἑσπέρας αἱ πριγκίπισσαι ἔμαθον ὅτι ὁ Σιαμίλ ἐνέδωκεν εἰς τὰς προτάσεις τοῦ πρίγκηπος, καὶ ὅτι νέοι πρέσβεις ἐστέλλοντο ἵνα εἰδοποιήσωσιν αὐτόν· ἀλλὰ πρὶν ἢ ὁρισθῇ ἡ ἡμέρα καὶ ὁ τόπος τῆς ἀποδόσεως, ἔπρεπε ν' ἀρχίσῃ τὸ ταχύτερον ἡ πληρωμὴ τῶν λυτῶν, ἧτις δὲν ἦτο εὐχολος, διότι τὸ ποσὸν ἔπρεπε νὰ δοθῇ εἰς ἀργύριον, ὁ δὲ ταμίας τοῦ Σιαμίλ δὲν ἦτο πολλὰ ἐμπειρος λογιστής. Εὐτυχῶς ὅμως ὁ Γράμοφ διευκόλυνε τὴν ἐργασίαν, καὶ οὕτω ἔφθασαν ταχύτερον εἰς τὸ τέλος. Αἱ πριγκίπισσαι ἔμαθον τὴν αἰσίαν ταύτην εἰδῆσιν διὰ τοῦ ἐπιστάτου, ὅστις σταλεῖς παρὰ τοῦ Σιαμίλ εἰδοποίησεν αὐτὰς ὅτι τὴν 17 Μαρτίου 1855 ἐμελλε νὰ γείνῃ ἡ ἀλλαγὴ. — Ὁ ἱμάμης, εἶπε, θεωρεῖ εὐτυχὴ ἡμέραν τὴν ἑμπῆν, καὶ διὰ τοῦτο αὐτὴν ἐκλέγει ὁσάκις ἔχει νὰ ἐκστρατεύσῃ ἢ νὰ θεωρήσῃ σημαντικὴν τινα ὑπόθεσιν.

Ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῆς ἀλλαγῆς, συνέβησαν καὶ ἄλλα περίεργα εἰς τὸ σεράγιον. Καὶ πρῶτον μὲν συγχωρηθεὶς ἐπανῆλθεν ὁ νεώτερος υἱὸς τοῦ Σιαμίλ, ἔπειτα δὲ ἦλθον ὁ Χατζὴ Μεχμέτ καὶ ἡ σύζυγός του, θυγάτηρ τοῦ Σουλτάνου Δανιήλ, τῆς ὁποίας τὸ πλοῦσιον καὶ περίκομψον ἔνδυμα εἰλκυσε τὴν προσοχὴν τῶν αἰχμαλώτων· ὑπεδέχθησαν δὲ αὐτὴν εἰς τὸ σεράγιον μετὰ πολλῆς φιλοφροσύνης, πλὴν τοῦ Σιαμίλ ὅστις ἐφαίνετο σκυθρωπός. — Ἀγαπητή μου Καριμάτη, εἶπε πρὸς αὐτήν, εὐχαριστοῦμαι μὲν ὅτι σὲ βλέπω, ἔχω ὅμως καὶ νὰ σὲ κάμω μίαν ἐπίπληξιν. Βλέπω μὲ λύπην ὅτι ἡ σύζυγός τοῦ υἱοῦ μου ἐξακολουθεῖ νὰ φέρῃ πολυτίμη ἐνδύματα· νομίζω ὅμως ὅτι τὸ χρυσοκέντητον τοῦτο κάλυμμα εἶναι ὅλως διόλου περιττὸν εἰς τόπον ὅπου ἐπικρατεῖ ἡ ἀπλότης. — Τὴν δὲ ἐπιούσαν τῆς ἐλεύσεως τῶν δύο συζύγων, αἱ αἰχμαλῶτοι προσεκλήθησαν ἵνα ἐκλέξωσιν ἐκ τῶν πραγμάτων αὐτῶν τῶν διαρπαγέντων εἰς Τσινον· δάλλν ὅσα ἤθελον νὰ ἐξαγοράσωσι. Καὶ ἦλθον μὲν εἰς τὸν θάλαμον τῆς Ζαϊνέτης· ἡ θέα ὅμως τῶν διεφθαρμένων ἐκεῖνων λειψάνων ἀνενέωσε τὴν θλίψιν των, καὶ διὰ τοῦτο ἐπανῆλθον εἰς τὸ δωμάτιον αὐτῶν μηδὲν λαβοῦσαι.

Ἐφθασε τέλος πάντων ἡ ὥρα τῆς ἀπελευθερώσεως. Αἱ πριγκίπισσαι ἔμαθον ὅτι ἦλθον εἰς τὸ σεράγιον

ἀραβάδες τετράτροχοι, ὅποιοι οὐδέποτε ἄλλοτε εἶχον φανῇ εἰς τὸν τόπον τῶν Τσετσέγκων, καὶ τὴν ἐπιούσαν ἀπεχαιρέτισαν τὰς γυναῖκας τοῦ Σιαμίλ. Μετὰ μίαν δὲ ὥραν τὴν ὁποίαν κατέτριψαν ἀποχαιρετίζουσαι, ἀνέβησαν εἰς τοὺς ἀραβάδας τῶν ὁποίων οἱ ἡνίοχοι ἦσαν λειποτάκται ῥῶσοι· ἐσύροντο δὲ ἀντὶ βοῶν ὑπὸ ἵππων, παρὰ τὸ ἔθος τοῦ τόπου. Παρὰ τὴν θύραν τοῦ σεραγίου περιέμενεν αὐτὰς ἀπόσπασμα ἱππέων διοικούμενον ὑπὸ τοῦ Χατζὴ Μεχμέτ, πρὸς δὲ καὶ ὁ πρίγκηψ Ἰβάν Τσατσανατζε, ὅστις εἶχε μὲν ἐξαγορασθῇ, ἀδελφὸν ὅμως ὑπὸ τίνος. Ἐνῶ δὲ διέβαινον διὰ τοῦ χωρίου ἤκουον φωνὰς λεγούσας ἀπὸ τῶν παρακειμένων οἰκιῶν· « Ἀφοῦ ἐμάθετε τί ὑποφέρει τις ἐδῶ μὴ μᾶς λησμονῆτε. »

Ἐξελθούσαι δὲ τοῦ χωρίου κατέλυσαν εἰς πεδιάδα ἵνα περιμείνωσι τὸν Σιαμίλ. ὅστις ἦλθε μετὰ μικρὸν συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ σουλτάνου Δανιήλ καὶ τῶν μουριδῶν, καὶ οὐρανὸν ἔχων ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν πλατυτάτην σκιαδίσκην μαύρην. Ἐφθασαν δὲ τὴν πρώτην ταύτην ἡμέραν εἰς Μαχίουρ Τουάπ, τελευταῖον χωρίον τῆς ἐπικρατείας τοῦ Σιαμίλ. Τὸ ἑσπέρας, κατὰ παράκλησιν τοῦ Σιαμίλ, ἔγραψαν πρὸς τὸν πρίγκηπα Δαυὶδ εὐρ. σκόμενον εἰς τὸ ῥωσικὸν φρούριον Καρίνσκι, ἵνα στείλῃ ἀμέσως τὸν Γράμοφ· καὶ εὐθὺς ἱππεὺς τις τρέχων ἀπὸ ῥυτῆρος ἐκόμισε τὴν ἐπιστολήν. Ταύτην λαβὼν ὁ πρίγκηψ προσέταξε τὸν Γράμοφ νὰ ἀναχωρήσῃ ἀνεὺ ἀναβολῆς. Φθὰς δὲ οὗτος περὶ τὴν τετάρτην ὥραν τῆς αὐγῆς ἦλθε πρὸς τὸν ἱμάμην, καὶ εὗρεν αὐτὸν ἐξηλωμένον ἐπὶ τάπητος, κύκλῳ μὲν ἔχοντα προσκέφαλα, ἔμπροσθεν δὲ ἐστίαν μὲ ἀφθονον πῦρ, καὶ κρατοῦντα κομβολόγιον.

« Πῶς ! ἠρώτησεν ὁ Γράμοφ, δὲν κοιμᾶσαι, ἱμάμη ;

« Μ' ἐστέρησες τὸν ὕπνον μου ἀπόψε, διότι σ' ἐπερίμενα.

« Εἶναι πολὺ τὸ σκότος· ἀλλὰ διὰ τί μ' ἐπροσκάλεσες ; μήπως εἶναι ἄρρωστοι αἱ πριγκίπισσαι.

« Ὁχι, ἀλλ' εἶμαι θυμωμένος μαζὶ σου. Εἵχαμεν ἀρχίσει οἱ δύο τὴν ὑπόθεσιν, καὶ ἐπεθύμουν νὰ τὴν τελειώσωμεν οἱ δύο. Διὰ τί δὲν ἦλθες νὰ μ' εὕρης, ἀφοῦ εἶσαι τρεῖς ἑβδομάδας εἰς Κασάφ Γιούρτ ;

« Ἐν τσοούτω ἔφεραν τσάϊον, ὁ δὲ Σιαμίλ ἐξηκολούθησε λέγων·

« Ἰδοὺ, Ἰσαάκ βέη μου, διὰ τί σ' ἐπροσκάλεσα· θέλω πρὸ πάντων νὰ σ' εὐχαριστήσω. Τὰ ἡξέρω ὅλα· ὑπῆγες εἰς τὸν υἱόν μου, δὲν τὸν ἄφησες, καὶ ἐφέρθης καλὰ πρὸς αὐτόν. Μετὰ ταῦτα σὲ λέγω ὅτι αὐρίον εἶναι μεγάλη ἡμέρα, διότι θὰ κάμωμεν εἰρήνην μὲ τοὺς Ῥώσους, καὶ πρέπει νὰ τὰ τακτοποιήσωμεν ὅλα. Ἦθελα νὰ σὲ εἰπῶ πρὸς τούτοις ὅτι ἐάν, ἐναντίον τοῦ πρέποντος, ἦλθα εἰς ἐντάμωσιν τοῦ υἱοῦ μου, ἦλθα διὰ νὰ συντροφεύσω τὰς ἀγαπητάς αἰχμαλώτους, καὶ νὰ προλάβω μὴ συμβῇ τι δυσάρεστον κατὰ τὴν ἀλλαγὴν. Εὐθὺς τὴν αὐ-

γὴν θὰ προσκαλέσω ὅλους τοὺς καὶπιδας, καὶ θὰ τοὺς προστάξω νὰ μὴ περάσουν μῆτε βῆμα τὰ σύνορα. Ὅπου εὐρίσκονται μεγάλοι ἄνθρωποι πρέπει νὰ ἐπικρατῇ δικαιοσύνη. Ἡμπορεῖς νὰ μὲ ἐγγυηθῇς ὅτι δὲν ἔχω νὰ φοβηθῶ προδοσίαν ἀπὸ τοὺς Ῥώσους ;

« Καμμίαν.

« Ὁ δὲ υἱός μου, ἠρώτησε μετὰ μικρὰν τινα διακοπὴν, εἶναι καλὰ ;

« Χάριτι θεῖα, κάλλιστα.

« Μὲ λέγουν ὅτι δὲν ἡξέρει οὔτε λέξιν ταταρικὴν ;

« Εἶναι ἀληθινόν, διότι κατοικεῖ πρὸ τόσων χρόνων εἰς τὴν Ῥωσίαν. Μὴ λυπεῖσαι ὅμως, διότι γρήγορα θὰ μάθῃ πάλιν νὰ ὁμιλῇ ὡς ἄλλοτε.

« Ἔσο βέβαιος ὅτι θὰ τὸν ἀφήσω νὰ ζῇ ὅπως θέλει· τοῦτο μόνον ἐπιθυμῶ, νὰ μείνῃ ἐδῶ.

« Ὁ Σιαμίλ ἐξέφρασεν ἐκ νέου φόβον μὴ ἀπατήσωσιν αὐτόν οἱ Ῥῶσοι. Ἐνῶ δὲ ὁ Γράμοφ τὸν καθυσύχαζεν, αὐτὸς ὑπολαβὼν ἠρώτησε περὶ τῆς πολιορκίας τῆς Σεβαστουπόλεως.

« Πολεμοῦν καλὰ καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη, ἀπεκρίθη ὁ Ῥῶσος· τίποτε ἀκόμη δὲν ἐτελείωσε.

« Πῶς ! ἀνεφώνησεν ὁ Σιαμίλ· τρεῖς Τσάροι δὲν ἠμποροῦν νὰ κυριεύσουν ὀκτῶ μῆνας ἐν φρούριον ! Πρέπει λοιπὸν νὰ ὑπερηφανεύωμαι διότι τόσους χρόνους, χωρὶς συμμάχους, ἀντιστέκομαι εἰς τὴν Ῥωσίαν. Δὲν ἀρνούμαι ὅμως ὅτι χρεωστῶ πολὺ εἰς τὰ δάση καὶ τοὺς κρημνούς μου.

« Ἡ συνομιλία διήρκεσε μέχρι τῆς ἑκτῆς ὥρας· τότε ὁ Ῥῶσος ἐζήτησε τὴν ἀδειαν νὰ ἰδῇ τὰς πριγκίπισσας· καὶ ἔδωκε μὲν αὐτὴν ὁ Σιαμίλ, ἀλλ' ἐπὶ συμφωνίᾳ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν σκηνὴν του. Ἀφοῦ δὲ ἐπεσκέφθη τὰς αἰχμαλώτους καὶ τὰς καθυσύχασεν, ἦλθε πάλιν πρὸς τὸν Σιαμίλ, ὅστις ἐβεβαίωσεν ὅτι ἡ ἀλλαγὴ ἐμελλε νὰ γίνῃ ἀμέσως, καὶ παρήγγειλέ τινα καὶπην νὰ συνοδεύσῃ τὸν Γράμοφ ἵνα δείξῃ τὸν τόπον τῆς ἀλλαγῆς· ἀλλὰ πρὶν ἢ ἀναχωρήσῃ ὁ Ῥῶσος παρεκάλεσε τὸν ἱμάμην ν' ἀπαγορεύσῃ τὰς ἐν εἰδῇ χαρὰς συνήθεις παρὰ τοῖς Τσετσέγκοις πυροβολήσεις.

« Ἔστω, εἶπεν ὁ Σιαμίλ· ἀλλὰ καὶ σεῖς θὰ κάμετε τὸ αὐτό.

« Ἀφοῦ ἀπέθανεν ὁ αὐτοκράτωρ ἔχομεν πένθος, καὶ πᾶσα ἀπόδειξις χαρὰς εἶναι ἀπηγορευμένη.

« Πῶς ! ἀπέθανεν ὁ αὐτοκράτωρ ; Καλὰ κάμετε νὰ φέρετε πένθος δι' αὐτόν, εἶπε μετὰ μικρὰν διακοπὴν· ἀλλ' ὁ υἱὸς τοιούτου πατρὸς πρέπει νὰ τὸν ὁμοιάζῃ. Διάδοχός του εἶναι ὁ Ἀλέξανδρος ὁ ὁποῖος ἦλθε πρὸ τινος καιροῦ εἰς τὸν Καύκασον ;

« Αὐτός, ἀπεκρίθη ὁ Γράμοφ.

« Μετὰ τινα δὲ σκέψιν ἐπανελάθεν ὁ Σιαμίλ· Ἡ ὥρα περνᾷ, υἱέ μου, ἐπίστρεψε εἰς Κουρίνσκι, καὶ εἰπέ τις τοὺς ἐδικούς σου νὰ μὴν ἄργουν. Δὲν σὲ ἀποχαίρειτῶ.

« Καὶ ἀμέσως ἀνεχώρησε μετὰ δύο μουριδῶν ὁ Ῥῶσος, ἵνα φέρῃ τὴν αἰσίαν ταύτην εἰδῆσιν πρὸς τὸν πρίγκηπα.

« Τὸ ἀπόσπασμα ἐκινήθη εὐθὺς, καὶ ὅτε ἐφθασαν οἱ Ῥῶσοι εἰς τὸν ὀρισμένον τόπον, παρεσκευάσθησαν εἰς τρόπον ὥστε ν' ἀντικρούσωσι πᾶσαν αἰφνιδίαν ἐπίθεσιν· τούτου δὲ γενομένου ὁ Γράμοφ ἐστάλη ἐκ νέου πρὸς τὸν Σιαμίλ· εὗρε δὲ αὐτὸν ἐξηλωμένον ἐπὶ τοῦ χόρτου, ἐπὶ τῆς κορυφῆς μικροῦ ὑψώματος, ὑπὸ τὴν μαύρην σκιαδίσκην του, καὶ παρακαθήμενον ἔχοντα τὸν σουλτάνον Δανιήλ· ἀνεγειρόμενος δὲ ἐνίοτε ἔφερε τὸν ὀφθαλμὸν εἰς τὴν λεσκόπιον προσηλωμένον ἔμπροσθέν του ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, καὶ παρετῆρει τὰς ῥωσικὰς δυνάμεις. Ὅπισθεν δὲ αὐτοῦ ἦσαν παρατεταγμένοι καὶ σιωπηλοὶ πέντε χιλιάδες ἱππέων, καὶ πορρωτέρω ἐκ δεξιῶν αἱ ἄμαξαι τῶν πριγκιπισσῶν.

« Τί προστάζετε, ἱμάμη ; ἠρώτησεν ὁ Γράμοφ.

« Λάβε τριανταπέντε ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους μου· πήγαινε μαζὶ των εἰς τὰς αἰχμαλώτους, καὶ ὁδήγησέ τας μὲ τοὺς υἱούς μου Χατζὴ Μεχμέτ καὶ Μεχμέτ Χαβί, ἐν τέταρτον βερστίου μακρὰν τοῦ Μιλσινί (*). Ἦσος δὲ ἀριθμὸς Ῥώσων νὰ ἔλθουν εἰς τὸ αὐτὸ μέρος μὲ τὸν τρίτον μου υἱὸν Τζεμάλ Ἐδδὶν καὶ τὰ χρήματα.

« Μετὰ τινα λεπτὰ τῆς ὥρας αἱ ἄμαξαι ἐκινήθησαν, προηγούμενων τοῦ Χατζὴ Μεχμέτ καὶ τοῦ Γράμοφ, καὶ ἐπέρασαν τὸ ξηρὸν κύτος τοῦ ποταμοῦ. Ὁ πρίγκηψ Δαυὶδ ἐπροχώρησεν ἀμέσως, καὶ ὁ Χατζὴ Μεχμέτ τὸν προσηγόρευσεν ἐν ὀνόματι τοῦ πατρὸς του· γέρον δὲ τις μουλλᾶς ἐνεχείρισεν αὐτῶ τὸν μικρὸν του υἱὸν Ἀλέξανδρον. Τὴν αὐτὴν δὲ σχεδὸν στιγμὴν καὶ ἡ σύζυγός του ἐνηγκαλίζετο αὐτόν. Ἐν τσοούτω ὁ Γράμοφ ἐπέρασεν ἐκ νέου τὸν ποταμὸν μετὰ τοῦ Τζεμάλ, Ἐδδὶν, τῶν ἄμαξῶν αἰτινες ἔφερον τὰ χρήματα, καὶ στρατιωτικοῦ ἀποσπάσματος διοικουμένου ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Νικολάϊ. Πληθὸς ὀρεινῶν περιεκύκλωσαν αὐτούς, ἐκ δὲ τῶν σεσωρευθέντων περὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἱμάμη τινὲς ἠσπάζοντο τὰς χεῖράς του. Εἴκοσι βήματα περίπου ἀπὸ τοῦ μέρους ὅπου εὐρίσκετο ὁ Σιαμίλ, ὁ ἐπιστάτης Κάτζιος ἦλθεν εἰς συνάντησιν τοῦ νέου, φέρων δέμα περιέχον πλήρες ἔνδυμα ὀρεινοῦ, καὶ εἶπεν αὐτῷ ὅτι ὁ πατήρ του δὲν ἐπεθύμει νὰ τὸν ἰδῇ φέροντα στολὴν ῥωσικὴν. Ὁ νέος ἐστάθη τότε παρὰ τινα βάτον, ἐφόρεσε τὸ νέον ἔνδυμα καὶ μετ' ὀλίγον ἀνεχώρησεν ἀναβὰς μεγαλοπρεπῇ ἵππον σταλέντα ἐπίτηδες παρὰ τοῦ πατρὸς του. Καὶ ὅτε ἐφθασε δέκα βήματα μακρὰν αὐτοῦ ἐπέευσεν, καὶ παρεχώρησας ἐνηγκαλίσθη τὸν πατέρα του. Δάκρυα ἔρρευαν ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ Σιαμίλ, ὅστις στραφείς πρὸς τοὺς περὶ αὐτὸν εἶπεν· Εὐχαριστῶ τὸν Θεὸν ὅστις ἐφύλαξε τὸ υἱόν μου, τὸν αὐτοκράτορα ὅστις μὲ τὸν ἐστειλε, τοὺς πρίγκηπας ὁσῖνες συνετέλεσαν εἰς τὸ νὰ τὸν ἀπολαύσω, καὶ σέ, Ἰσαάκ βέη, διὰ τὴν προθυμίαν σου.

« Παρατηρήσας τότε ἀξιωματικούς τινας ἱσταμένους παρὰ τὸν Γράμοφ ἠρώτησε τίνες ἦσαν· οὗτος δὲ ἀπεκρίθη ὅτι ἦσαν ὑπάσπισται τοῦ στρατη-

(*) Μικρὸς ποταμὸς, ξηρὸς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην.

γού Νικολάϊ, ἐλθόντες ἵνα παρουσιάσωσι τὸν υἱὸν του. — Τὸς εὐχαριστῶ, εἶπεν ὁ Σιαμίλ· ἄλλην ἰδέαν εἶχα διὰ τοὺς Ῥώσους, σήμερον ὅμως τοὺς κρίνω καλλίτερα.

» Οἱ ἀξιωματικοὶ ῥώσοι ἠρώτησαν τὸν Τζεμάλ Ἐδδὶν ἐὰν θὰ τοὺς ἐσυγχώρει νὰ ἀναχωρήσωσιν. — Ὅποιος ἐρώτησις! ἀνεφώνησε, καὶ ἐνηγκαλίσθη αὐτούς. Τὴν ὥραν ἐκείνην ἐδάκρυσεν ἐκ νέου ὁ Σιαμίλ, καὶ ἵνα διασκεδάσῃ τὴν κακὴν ἐντύπωσιν τὴν ὁποίαν πιθανῶς ἐπροξένησεν ἡ σκηνὴ αὐτῇ εἰς τοὺς ὀρεινούς, εἶπεν· — Οἱ νέοι αὐτοὶ θὰ ἦσαν βέβαια σύντροφοί του.

» Καὶ ταῦτα εἰπὼν ἐχαιρέτισεν εὐγενῶς τοὺς ἀξιωματικούς, καὶ διέταξε τὸν Χατζή Μεχμέτ νὰ τοὺς προπέμψῃ μετὰ ἑκατὸν ἄλλων ἀνδρῶν.

» Αἱ αἰχμαλῶται διευθύνθησαν εἰς Τίφλιν, ὅπου ἔτυχον συμπαιδικτικῆς υποδοχῆς. Περὶ δὲ τοῦ υἱοῦ τοῦ Σιαμίλ, τοῦ Τζεμάλ Ἐδδὶν, διηγούνται ὅτι ἐπεσκέφθη κατὰ πρῶτον τὸ κράτος τοῦ πατρός του. Μετὰ δὲ τὸ τέλος τῆς περιηγήσεως ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα τοῦ περιφήμου καὶ Ταλαγούτ, καὶ διαχειρίζεται σήμερον μετὰ τῶν μουλλάδων τὰς διοικητικὰς καὶ οἰκονομικὰς ὑποθέσεις τοῦ τόπου. Καὶ δὲν ἀπηγορεύθη μὲν αὐτῷ, ὡς λέγεται, ν' ἀνταποκρίνεται μετὰ τῶν ἐν Ῥωσίᾳ φίλων του, ἀλλὰ τὸ δικαίωμα τοῦτο μεταχειρίζεται μετὰ πολλῆς μετρίότητος.

» Αἱ δοθεῖσαι ὑπὸ τῶν αἰχμαλῶτων περιγρηπιστῶν εἰδήσεις περὶ τοῦ Σιαμίλ, ὠδήγησαν πολλάκις τὴν Ῥωσικὴν κυβερνήσιν εἰς τὰς περὶ Καυκάσου ἀποφάσεις αὐτῶν. Γνωστὸν δὲ ὅτι ὁ Σιαμίλ, ὅστις τὴν εἰκόνα, ζωγραφισθεὶς ὑπ' αὐτῶν τῶν αἰχμαλῶτων κατεχωρίσμεν ἐν τῷ 131 φυλλαδίῳ, εὐρίσκεται ἀπὸ τινος εἰς χεῖρας τῶν Ῥώσων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

—ooo—

Ἀνατολικά ἐπιστολά. — Σμύρνη. Ἀ. Γυπτος. Παλαιστίνη.

Ῥπὸ Γεωργίου Κ. Τυπάλδου (υἱοῦ). Ἐν Ἀθήναις 1889.

(Εἰς 8ον. σελ. 150.)

Μ' ἐπέπληττε τις τῶν οἰκείων ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ὅτι κατὰ τοὺς πρώτους τούτους μῆνας τοῦ ἐνεστώτος ἔτους τῆς Πανδώρας, ὀλίγον ἡσυχάζθησαν οἱ συντάκται αὐτῆς περὶ τὴν ἀνάλυσιν τῶν νεωτέρων ἐλληνικῶν βιβλίων. « Καταγινόμενοι ἐξ ἐπαγγέλματος εἰς ἄλλα (γράφει ὁ ἑμπορος φίλος μου), καὶ διὰ τοῦτο μὴ εὐκαιροῦντες ν' ἀναγινώσκωμεν τὰ ἐκδιδόμενα, προθύμως ἐπεξερχόμεθα τὰς βιβλιογραφίας ὅσας δημοσιεύει· τὴν δὲ μάλλον ἀξιοῦμεν τὴν ἐξακολουθήσιν αὐτῶν, ὅση ὁ λοιπὸς τῆς Ἑλλάδος περιόδικος τύπος, ἀρκούμενος ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς μόνην ταύτην τὴν ἐπιγραφὴν· « Ἐφημερίς πολιτικὴ, φιλολογικὴ, κτλ. » παρορᾷ τὰ βιβλιακά, ἢ ἂν ποτε

ἀναγγεῖλῃ βιβλίον ἐξυμνεῖ ἢ ψέγει ἀπλῶς αὐτῷ, κατὰ τὰς συμπαθείας του. Οἱ τῆς Πανδώρας ἔχουσιν ἂν τὸ προτέρημα, προτέρημα σπανιότατον μετὰ τῶν γραφόντων παρ' ὑμῖν, ὅτι aucun fiel n'a jamais empoisonné leur plume, ὡς ἐκαυχᾶτο ποτὲ δι' ἐκὺν τὸν Γάλλος ποιητής· εὐχομαι δὲ νὰ τηρήσωσι καὶ μέχρι τέλους τὴν μετριοπάθειαν ταύτην. »

Καὶ δέχομαι μὲν τὴν ἐπιπλήξιν, προερχομένην μάλιστα ἀπὸ φίλου θερμοῦ τῆς Ἑλλάδος μάλλον ἢ ἐμοῦ, ἀλλὰ ζητῶ τὴν ἄδειαν ν' ἀποκριθῶ ὅτι ἐγένετο παρακαίρως. Ὁ φίλος μου ἐλησμόνησεν ὅτι ἐν ὥρᾳ πολέμου τὰ γράμματα παθαίνουν μαρasmus, καὶ ὅτι παρ' ὀλίγον αἱ πρῶται ἐκρήξεις τῶν πυροβόλων τοῦ Ναπολέοντος ὡς χροὺν ἐλέπτυνον, κατὰ τὸν κατασκευαστὴν τῆς γιγαντείου ἐλεσθῆως Μωάμεθ τοῦ Β', καὶ τὰ ἀσθενῆ τῆς Πανδώρας προχώρηται. Τὴν μείλιχον τῆς φιλολογίας φωνὴν καταποντίζει αὐτάνδρον (ζητῶ συγγνώμην διὰ τὴν μεταφοράν) ἡ βριαρὰ τοῦ Ἄρεως κλαγγή. Τότε προβαίνουν γὰροὶ, τὸ βῆμα ἔχοντες ἀγέρωχον καὶ ἐπρημένως τὰς ὀφρὺς, ὁ Ἡλῖος, ἡ Ἑσπέρα, ἡ Ἀὐρῇ, ὁλόκληρον ἐκείνη τὸ στερέωμα τὸ ὁποῖον ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ εἰς τὴν γῆνα κατεβίβασαν οἱ ἀμφιδέξιοι αὐτῶν συντάκται, καὶ μετακαλοῦντες ἀπὸ τῆς πάλαι μὲν χρυσοφόρου νῦν δὲ χυτροφόρου νήσου τοῦ Αἰγαίου τοὺς σιφνίους πῖλους, περιστέφουσιν ἡγεμονικῶς τὰ μέτωπα τῶν ἀπωγόνων μαθητῶν τοῦ Λεοντίου καὶ Ψαβῆ, καὶ ἐκπεριάγουσιν αὐτοὺς ἐν παρατάξει νέους Σόλωνας ἀναδεικνύοντες. Ἡ φιλολογία τότε πρέπει τὰ νῦντα αἱ ἀράχναι ὑφαίνουσιν ἱστοὺς περὶ τοὺς τοίχους τοῦ Πανεπιστημίου καὶ τῶν Γυμνασίων, καὶ οἱ σοφοὶ καθιγνῶνται καὶ λοιποὶ λόγιοι πανηγυρίζουσι πομπικώτερον ἢ πρὶν καὶ ἐν ταῖς νέαις Ἀθήναις τὰς Ferias esuriales τῆς ἀρχαίας Ῥώμης.

Εἰς τοιαύτην ἀναγνώστων καὶ ἐπομένως χρημάτων ἐνδεῖαν τίς ὁ πολὺν ν' ἀντιστῇ; Ὁ Διογένης, εἰ καὶ φιλόσοφος, καὶ μάλιστα κυνικός, καὶ πῖθον ἔχων ἀντὶ κατοικίας, τούτῳ ἡσθάνετο τὴν ἀνάγκην τοῦ ἀργυρίου, ὥστε ἀναπήρους ὀνόμαζεν οὐχὶ τοὺς χωλοὺς καὶ κυλοὺς καὶ τυφλοὺς, ἀλλὰ τοὺς μὴ ἔχοντας πῆραν, ἥτοι μεστὸν βαλάντιον. Ἐτερος δὲ τις Γάλλος, δὲν ἐνθυμούμαι τίς, ἐδογματίζεν ὅτι l'honneur sans argent est une maladie (ὑποπατεύομαι δὲ, καὶ διὰ τοῦτο τὸ λέγω ἐν παρενθέσει, ὅτι τὸ δόγμα τοῦ παρασηκουανίου ποιητοῦ δὲν ἀμειβεῖ καὶ ἐν Ἑλλάδι ὁπαδῶν). Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Σάνσο Πάνσας, τοῦ κλεινοῦ ἐκείνου δὸν Κιστότου ὁ οὐδὲν ἥττον περικλητὴς ὑπασπιστής, εἰς χρήματα ἔλεγεν ὅτι ἐσκόπει νὰ μεταβάλῃ σύμπαν τὸ ὑπάρχον αὐτοῦ, εἴποτε ἀνηγορεύετο αὐτοκράτωρ τῆς νήσου Βαρταρίας.

Τὸ κατ' ἐμέ, ἤμην ἔτοιμος ν' ἀκούσω τέλος πάντων τὴν συμβουλὴν φίλου, συμβουλὴν ἐπαναλαμβάνομένην καθ' ἑκάστην σχεδὸν πρὸ ἐτῶν· ὁ φίλος μου ἐπιμένει νὰ μιμηθῶ τὸ παράδειγμα τοῦ πάλαι βασιλέως τῆς Πορτογαλλίας, Ἀλφόνσου τοῦ ΣΤ', ὅστις ὅλως ἀχρηστος ὢν πρὸς τὴν σὺζυγον καὶ τὰ σκῆπτρα, μετεβίβασε καὶ ταῦτα καὶ ἐκείνην πρὸς

τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, καὶ νὰ κηρύξω κατὰ διαζύγιον μετὰ τῷ ἐμοῦ καὶ Πανδώρας, ταύτης οὐσης ἀρχή-στου πρὸς ἐμέ. Ἐνῷ λοιπὸν κατεγινόμεν ἐκ τὴν ἀνεύρεσιν ὀνόματος πολιτικῆς ἐφημερίδος σχεδὸν ἔχοντος πρὸς τὸ οὐράνιον στερέωμα, καὶ ἐταλαντεύομεν μετὰ τῆς Ἀμφιλόχης καὶ Ἀνκαυγῆς, ἰδοὺ αἰφνης διασαλπίζεται ἡ εἰρήνη, ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας στερεῖται τῆς Λομβαρδίας, ἐγὼ δὲ τοῦ Ἀνκαυγῆς ἢ τῆς Ἀμφιλόχης μου, καὶ τὸ δεινότερον, στεροῦμαι τῆς μακαριότητος τοῦ ν' ἀστραπηθῶ, ἀνεύθυνος ἐγὼ Ζεὺς, ὕβρεις καὶ συκοφαντίας διὰ τοῦ ἀγραμμάτου ὑπηρετοῦ μου.

Ἰδοὺ ἡ ἀπολογία μου πρὸς τὸν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἐπιπλήξαντά με· ἔρχομαι δὲ ἤδη εἰς τὰ βιβλία τὰ δημοσιευθέντα ἐν τῷ διαστήματι τῶν τελευταίων πέντε ἢ ἑξ μηνῶν, ἐκεῖνα ἰδίως ὅσων ἀντίτυπα μοι ἀπέστειλαν τιμῶντές με οἱ ἐκδόται αὐτῶν. Ταῦτα δὲ οὐδ' ὀλίγα οὐδ' ἀνάξια λόγου εἶναι· τὸ περὶ τῆς ἐμπορίας παρὰ τοῖς ἀρχαίοις καὶ τοῖς Βυζαντινοῖς τοῦ Κ. Ναύτου, ἡ ὑπὸ Φρεαρίτου κατὰ Δρώϊζεν ἱστορία τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, τὸ περὶ τῶν Ἑλληνικῶν τοῦ Ξενοφῶντος τοῦ Α. Κυπριανοῦ, τὰ ἅπαντα τοῦ Ζαλοκώστα, ἡ ὑπὸ Κροκιδᾶ μεταφρασθεῖσα δωδεκάτομος Ῥωσικὴ ἱστορία, ἡ ὑπὸ Μορδμάνου ἄλωσης τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τοῦ Φωτάκου καὶ Κριτοβουλίδου καὶ Σπηλιάδου τὰ ἱστορικὰ ὑπομνήματα, τοῦ Α. Ρ. Παγκαθῆ τὰ Διάφορα, αἱ Ἀνατολικά ἐπιστολάι τοῦ Γ. Κ. Τυπάλδου, ὅλα ταῦτα καὶ ἄλλα ἴσως ἄγνωστα μοι, ἀποδεικνύουσιν ὅτι ὁ ἑλληνικὸς νοὺς δὲν ἀργεῖ, οὐδὲ ματαιοσπουδεῖ πάντοτε.

Καὶ λέγωμεν ὅτι ὁ ἑλληνικὸς νοὺς ματαιοσπουδεῖ ἐνίοτε, δὲν ἐπαναλαμβάνω ὅσα πολλοὶ, ἀναμνηρόμενοι ἀλλήλους, καὶ λογιζάμενοι ἂν κατορθώσωσι νὰ συρράψωσιν, ψοφοπαταγοῦσι τρομεροὶ ἐναντίον τῶν ἡττον σπουδαίων ἀναγνώσμάτων. Ἐὰν πρέπει τι νὰ ψεῖω, δὲν θὰ ψεῖω τὸ εἶδος εἰς ὃ ἀνάγεται τὸ σύγγραμμα, ἀλλὰ τὴν περὶ τὴν ἐκλογὴν τῆς ὑποθέσεως ἀκρισίαν, ἢ τὴν περὶ τὰς λεπτομερείας ἀκράτειαν· δὲν θὰ ἐκσφενδονίσω ἀθρόον καὶ ἀπεριόριστον ἀνάθεμα. Διότι ἔγραψεν ὁ Ἀριστοφάνης τὸν Πλοῦτον, ἢ ὁ Λουκιανὸς τοὺς Ἑταιρικούς διαλόγους, ἢ ὁ Ἡρόδοτος τὴν ἀπάντησιν ἐκείνων οἵτινες κατακρινόμενοι ὅτι ἔφευγον τὴν ἰδίαν πατρίδα, ἐδείξαν αἰσχρογυρῶντες ποῖαν εἶχον πατρίδα, θὰ ἐπικαλεσθῶ κατὰ τῶν δραμάτων, καὶ τῶν διαλόγων, καὶ τῆς ἱστορίας τοὺς κεραυνοὺς τοῦ Πάπα, καὶ θὰ ζητήσω ν' ἀφορισθῶσιν ἀπὸ τῆς κοινωνίας; Φοβεῖσθε, κύριοι, τὴν κακοήθειαν; ἀλλὰ πρῶτον πρέπει νὰ ἐξηγήσετε ὁποῖαν ἐννοεῖτε αὐτήν. Ἐὰν δὲν ἀπατῶμαι ἐρμηνεύων ὅσα γράφετε ἢ λέγετε, κακοήθειαν δὲν ἐννοεῖτε τὴν ὑπόκρισιν, τὴν κολακείαν, τὴν πολιτικὴν ἀστασίαν καὶ τὰ τοιαῦτα, ἀλλὰ τὰς λέξεις ἢ τὰς φράσεις τὰς σημαίνουσας τι ἄσμενον. Ἀλλ', ὦ ἀγαθοί! πρέπει λοιπὸν νὰ παραδώσετε τῷ πυρὶ οὐ μόνον τὰς σεμνοτέρους τῆς Εὐρώπης ἐφημερίδας, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν τῆς Κυβερνήσεως, ἥτις καταχωρίζουσα τὰς πράξεις τῶν Κακουργιοδικίων, ὀρίζει καὶ τὸ εἶδος αὐτὸ τῶν κακουργημάτων. Ταῦ-

τας ἀναγινώσκοντες οὐ μόνον οἱ νέοι, ἀλλὰ καὶ οἱ ἄνδρες μαθάνουσιν (ἐγὼ τοῦλάχιστον ὁμολογῶ τὴν εὐθιείαν μου) ὅτι δὲν εὐρίσκεται εἰς τὰ βιβλία ἐκεῖνα καθ' ὧν βοάτε ἀδιακόπως ἄρον! ἄρον! ὡς ἄλλοι σταυρωταὶ τοῦ Χριστοῦ.

Τὸ κατ' ἐμέ, πρὸ τῆς κακοήθειας αὐτῆς, τὴν ὁποῖαν ὡς καὶ ὑμεῖς ἀποπτύω, ὑπάρχει ἄλλη πολὺ δεινότερα διὰ τὰ ἀποτελέσματα, καθ' ἧς δὲν ἤκουσά ποτε τοὺς πλείστους ἐξ ὑμῶν τοῦλάχιστον ἱεροκρύπτοντας, κακοήθεια ἥτις οὐ μόνον δὲν πολεμεῖται ἀλλὰ πολλάκις καὶ ἀμείβεται. Ἡ πρώτη ἐκείνη κακοήθεια, τὴν ὑμετέραν ἐννοῶ, τὴν περὶ τὴν λέξιν καὶ φράσιν, δὲν σεεῖ θεμέλια κοινωνιῶν· διότι εἴδομεν ὅτι ἐπεπόλαζε, καὶ τί λέγω ἐπεπόλαζεν; ἦτο συγκεχωρημένη, διελαλεῖτο καὶ εἰς αὐτὰ τῶν Ἀθηνῶν τὰ θέατρα· καὶ ὅμως, ἤκουζε σοφία καὶ δυνάμει τῶν Ἀθηναίων ἡ πολιτεία. Ἡ ἄλλη ὅμως, ἐκείνη τὴν ὁποῖαν ἐγὼ στηλιτεύω, ἡ τοῦ ψεύδους, τῆς ἐπιβουλῆς, τῆς ἰδιοτελείας, τῆς ἀδικίας, αὐτὴ ἀνατρέπει καὶ κοινωνίας καὶ πολιτείας. Τί γίνεται ἐναντίον αὐτῆς;

Θέλετε νὰ μάθετε τί γίνεται; Ἐλθετε νὰ ἐπισκεφθῶμεν ἐν ὥρᾳ ἐξετάσεων τὰ σχολεῖα, τὰ κατὰ γῶγια ταῦτα τῆς ἀρετῆς, ὅπου ἀνατρέφονται τὰ τέκνα ἡμῶν. Ἐὰν οἱ γονεῖς ἢ οἱ προστάται τῶν διδασκομένων εἶναι πλοῦσιοι, ἰσχυροὶ, βουλευταί, γερουσιασταί, ὑπουργοί, ἐὰν ὁ μαθητὴς ἔχῃ μέσα, κατὰ τὴν παραδεδομένην φράσιν, καὶ τὸ ἀλράβητον ἄς μὴ ψελλίξῃ, προδίδάζεται μετ' ἐγκωμίων περιεστεμμένος ὑπὸ δεκαπέντε κεφαλαίων Ἄλφα, σημαίνοντων τὸ ἄκρον ἄκρον τῆς προόδου.

Ἐὰν δὲ ἀπὸ τῶν γυμναστηρίων τοῦ νοῦς μεταβῶμεν εἰς τὰ γυμναστήρια τῶν πραγμάτων, ἐκεῖ ὅπου ἀλειφόμεθα ἐπὶ τὸν ἀγῶνα τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ὅσα ἐδιδάχθημεν, τί βλέπομεν; Βλέπομεν πρὸ πάντων τὸ ψεῦδος ἐπικρατοῦν· ψεῦδος ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐρμηνεύονται καὶ ψεῦδος ἐνεργούντι τὰ ἐψηφισμένα, οἱ δὲ ἐλεύθεροι πολῖται ἀστραγάλοις καὶ ὀρκοῖς διαπαιδαγγοῦνται. Ἰδοὺ ποῦ κεῖται ἡ ἀληθὴς κακοήθεια. Τὸ ψεῦδος εἶναι πηγὴ κακῶν· ἀπὸ τῶν θράνων τῶν σχολείων ἀναβαίνει καὶ ἐνθρονίζεται εἰς τὰς ἐδρας τῆς ἐξουσίας, καὶ ἐντεῦθεν καταβαίνει πάλιν ἀκατάσχετον, διότι « πολλὰ τάχιστα ἀπὸ τῶν κοινῶν ἐπιτηδεύματων ἐπὶ ῥέουσιν οἱ ἐθισμοὶ τοῖς ἰδιωτικοῖς βίοις, ἢ τὰ καθ' ἑκάστον ὁλισθήματα καὶ πάθη τὰς πόλεις ἀναπλήρῃσι πραγμάτων πονηρῶν » (*), πολλαπλασιάζεται καὶ ἐξαπλοῦται, καὶ γεννᾷ τὴν χαμέρπειαν, τὸν δόλον, τὴν συκοφαντίαν, τὴν κακίαν ἐνὶ λόγῳ, καὶ φθείρει τὴν κοινωνίαν.

Ἰδοὺ ποῖα ἡ κακοήθεια τὴν ὁποῖαν ὀφείλετε νὰ στιγματίζετε ἀδιακόπως. Δὲν εἶναι σοφία νὰ ἐπαναλαμβάνωμεν ἀταλαιπώρως ὅτι ἀκούομεν· σοφία εἶναι νὰ διαγινώσκωμεν ἡμεῖς αὐτοὶ τὸ κακὸν, καὶ ἐπ' αὐτοῦ βάλλοντες τὸν δάκτυλον νὰ ἐκζητῶμεν τὴν θεραπείαν. Non est loquendum, sed gubernandum.

(*) Πλούταρχ. ἐν Β. Λεόνδρου.

Οὕτω πολλάκις ἤκουσά τινος ἐκ τῶν ἀντιγραφόντων ἀλλήλους, κεραυνοβολοῦντας κατὰ τῆς διδομένης εἰς τὰ τέκνα ἡμῶν ἀγωγῆς, καὶ ἀποφαινομένους ὡς ἐκ τριπόδος ὅτι ἀνάγκη νὰ ἐμμένωμεν εἰς τὰ πάτρια ἥθη. Ἀλλ' ἐρωτῶ ποῖα τὰ ἥθη ταῦτα; τὰ τῶν Ἀθηναίων, τὰ τῆς Σπάρτης, τὰ τῆς Κρήτης, τὰ τῶν μυρίων ἄλλων πολιτειῶν τῆς ἀρχαιότητος, ἢ τὰ νεώτερα, τὰ πρὸ τοῦ ἐλληνικοῦ ἀγῶνος;

Ἐὰν μὲν ἐννοῶσι τὰ πρῶτα, δέον ν' ἀναστήσωμεν τοὺς γυμνικοὺς ἀγῶνας, καὶ νὰ στέλλωμεν ἐκεῖ τὰ ἡμέτερα θυγάτρια φέροντα τὸ ἐνδύμα τῆς πρώτης μητρὸς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους πρὶν ἢ φάγη τὸ σῶκον, καὶ νὰ ἐπιτρέπωμεν εἰς τοὺς υἱοὺς νὰ κλέπτωσιν ἀλώπεκας καὶ νὰ τὰς κρύπτωσιν εἰς τὰς ἀναξυρίδας τῶν.

Ἐὰν δὲ τὰ πρὸ τοῦ ἀγῶνος, συναθροισθέντες τότε, ὡς οἱ Ἀπόστολοι, ἐκ περάτων, δεῦτε ἀνατρέψωμεν τὰ παρθεναγωγεῖα, καὶ κηδεύσωμεν ἐν παρατάξει καὶ πομπῇ τοὺς διδασκάλους, οἵτινες μανθάνοντες γράμματα εἰς τὰς ἡμετέρας Ἑλληνίδας διευκολύνουσιν (ὅπως ἐδόξαζον οἱ πρὸ ἡμῶν) τὸ γράφειν *ῥαβασάκια*. Δεῦτε ζητήσωμεν ἐπιμόνως παρὰ τῆς Γερουσίας καὶ τῆς Βουλῆς νόμον αὐστηρῶς ἀπαγορευόντα τὴν εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην ἐκπαίδευσιν τῶν υἱῶν ἡμῶν, διὰ τὸν φόβον μὴ γείνωσιν ἄθεοι, ὡς ἔλεγον οἱ πρὸ τοῦ ἀγῶνος.

Μὴ ἐπαναλαμβάνωμεν λοιπόν, λέγω καὶ πάλιν, ἀδασανίστως ὅτι φθὰς ἀπεχρέμματο ἀκριτὸς τις ἢ ψίθυρος· μὴ ὁμοιάζωμεν τοὺς στρυγνοὺς γέροντας, οἵτινες ζῶντες ἐν τῷ παρελθόντι ψέγουσιν ὅλα τὰ ἐνεστώτα. Ὁ μὲν ἀρχαῖος πολιτισμὸς ἦτο εἰδωλολάτρης, ὁ δὲ πρὸ τοῦ 1821 ἔτους δούλος· ἀμφότεροι ἄρα ἦσαν ἀντίθετοι ἐκείνου πρὸς ὃν σήμερον σπεύδομεν καὶ ὑπὲρ οὗ ἐπανέστημεν.

Ὅτι δὲν ἔχομεν εἰσέτι σύστημα ἡθῶν, ἢ ὅτι μιμούμενοι δὲν ἐκλέγομεν τὰ εὐπρεπέστερα, οὐδεὶς ὁ ἀντιλέγων, καὶ βεβαιώτερον ὅτι ἀνάγκη νὰ μορφώσωμεν τοιαῦτα. Ἀλλ' ἀπαιτεῖται πρῶτον νὰ ὀρίσωμεν ὁποῖα τὰ ἥθη ταῦτα, ποίας δηλαδὴ ἀρετὰς νὰ ἐγκολπωθῶμεν καὶ ποίας κακίας ν' ἀποβάλωμεν ἢ ν' ἀποφύγωμεν. Ἰμεῖς, φέρ' εἰπεῖν, δοξάζετε ὅτι ἥθη χρηστὰ εἶναι τὸ νὰ μὴ ἀκούῃ ἢ νὰ μὴ ἀναγινώσκῃ τις ἀτοπα καὶ ἄσεμνα· ἐγὼ δὲ λέγω ὅτι χρηστὸν μὲν καὶ τοῦτο, χρηστότερον δὲ τὸ ἄλλο, ὅτι καὶ ἂν τύχῃ ν' ἀκούσῃ ἢ ν' ἀναγνώσῃ, νὰ ἔχῃ τὴν ψυχὴν οὕτω πως τεθωρακισμένην, ὥστε ν' ἀποκρούῃ καὶ τὰ δέξτερά βέλη. Ἰμεῖς μὲν λέγετε· αὖ ἀποφύγετε τὰς τρικυμίας, καὶ τότε δὲν ἔχετε ἀνάγκην ἀγκύρας. » Ἐγὼ ὅμως φρονῶν ὅτι κατὰ τὸν ἀχανῆ τοῦ βίου ὠκεανὸν ἀδύνατον νὰ μὴ περιπέσωμεν καὶ εἰς δεινὸς κυμάτων σάλους, ἀξίω ὅτι ἀνάγκη νὰ ἔχωμεν ἀγκύρας, καὶ τοιαύτας ὁποίας οὐδεὶς χειμῶν ἰσχύει νὰ σαλεύσῃ.

Παράδειγμα δὲ ἐπικαλοῦμαι τὸ τῆς Ἀγγλίας· αἱ παρθένοι φέρονται μετὰ παρρησίας πρὸς τὸ ἕτερον τῶν φύλων, τὴν ὁποίαν ἡμεῖς οἱ ἔτι ἀγνοοῦντες τί ἐστὶν ἐλευθέριος καὶ γενναία ἀγωγή, ἠθέλομεν ὀνομάσει ἀκολασίαν. Καὶ ὅμως αὐταὶ ἔμα-

θον ἐξ ἀνατροπῆς νὰ προστατεύωσι μόναι τὴν ἰδίαν τιμὴν, ὅσον οὐδ' ὅλα τὰ δικτυωτὰ καὶ τὰ κλειθρα καὶ οἱ προχειλεῖς τῶν σουλτάνων εὐνοῦχοι ἰσχύουσι νὰ φυλάττωσι τὰς κατοίκους τῶν χωρῶν.

Ἐνταῦθα φαίνεται μοι ὅτι ἀκούω τὸν εὐφυῆ συγγραφέα τῶν *Ἀνατολικῶν ἐπιστολῶν* ψάλλοντα ἀνυπομόνως περὶ ἐμὲ τὸ ἀνακρέοντεον·

« Τί Πλειάδεσσιν κάμοι ;

« Τί δ' ἄστρασι βοώτω ; »

Τί μέλει μοι περὶ τῶν ὅσα λέγεις; Τί κοινὸν μετὰ τῶν *Ἀνατολικῶν ἐπιστολῶν*, αἵτινες ἀναμνήσεις μόνον περιέχουσι, καὶ ἡθῶν καὶ συγγραμμάτων καὶ μεμψιμοιρίων; — Τί κοινόν; Ὅ,τι κοινὸν μετὰ τῶν ῥάβδου καὶ βρογχῆς· ἢ φρονεῖτε μετὰ τῶν γραμματικῶν ὅτι οὐδεμία ἢ μετὰ τῶν λογικῶν σχέσις; Ὑπάρχει, καὶ οὐ μικρά, ὡς ποτε ἤκουσα λέγοντα τὸν παιδαγωγόν μου. Ὁ φέρων τὴν ῥάβδον, μέγας φιλόσοφος ἐν περιπατητικοῖς, οὐδέποτε ἐπανήρχετο εἰς τὰ ἴδια ἢ ἐν ὥρᾳ βρογχῆς· τότε ἐρχόμενος ἀπέθετεν εἰς γωνίαν τὴν ῥάβδον. Ὅσakis λοιπὸν ἐβλεπον αὐτὴν οἱ ἄλλοι, ἐνόουν ἀμέσως ὅτι ἐβρεχεν. Ἰδοὺ ὁ δεσμός, δεσμὸς ἀριστοτελικώτατος.

Τοιοῦτος λοιπὸν δεσμὸς, ἐὰν δὲν εὑρετε ἄλλον, ὑπάρχει καὶ μετὰ τῶν μακροῦ καὶ ποικίλου προοιμίου μου, καὶ τῶν ὅσα προτίθεμαι νὰ εἶπω περὶ τῶν ἀνὰ χεῖρας *Ἐπιστολῶν*.

Καὶ πρῶτον σπεύδω νὰ συγχρῶ τὸν συγγραφέα ὅτι παρήλλαξεν ἐπιτηδεύειν, ἀναγράφων ἰδίας ἐντυπώσεις, τραχὺν σκόπελον. Οἱ συντάσσοντες ἀναμνήσεις, ὑπομνήματα, περιηγήσεις, ἐνὶ λόγῳ οἱ ὑπὸ ὁποιοῦνδήποτε τίτλον ἐκθέτοντες ὅ,τι εἶδον ἢ ἤκουσαν, ὑπόκεινται εἰς μέγαν κίνδυνον, τὸν τῆς περιαιτολογίας. Τὸ εὐλογημένον ἐκεῖνο ἐγὼ συνταράσσει ἐνίοτε καὶ τὰς στερρότερας φρένας. Διαθρύπτεται ἰδιαζόντως ἢ ἡμετέρα φιλοτιμία ὁσakis, παραδείγματος χάριν, γινόμενου λόγου περὶ ἀνδρῶν ὀνομαστών, παρενείρωμεν ὅτι καὶ ἡμεῖς εὐρέθημεν παρόντες, καὶ συνδιελέχθημεν ἐν ἐκτάσει μετ' αὐτῶν, καὶ ἐξεφράσαμεν γνώμας τὰς ὁποίας ἤκουσαν μετὰ προσοχῆς, (καὶ ἂς μὴ ἔβριψαν μήτε κἂν βλέμμα ἐφ' ἡμᾶς)· ἢ ὁσakis ὁμιλοῦντες περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων ἀξιολόγων γεγονότων, ἀποφαινομένα ὅτι πάντα ταῦτα τὰ εἵχομεν προῖδε καὶ προειπεῖ, καὶ φέρομεν εἰς μαρτυρίαν πολλούς, ἀπόντας, ἐννοεῖται, πολλάκις δὲ καὶ εἰς τὰ ἄνω ἁπόντας· ἢ ὁσakis ὑποκλέποντες τὴν εὐκαιρίαν ἀναπτύσσομεν τὰ εὐγενῆ, τὰ γενναῖα, τὰ ἱπποτικά ἡμῶν αἰσθήματα.

Ἀλλ' εἰ καὶ ἀπέφυγεν ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς τὴν πέτραν ταύτην, ἔλαθεν ὅμως ἐγγράφας εἰς ἄλλην μᾶλλον ἀκρότομον· καθ' ὅλην τὴν ἐκτασιν τοῦ ἐξ ἐκατὸν καὶ πεντήκοντα σελίδων πονήματός του φαίνεται οὐκ ὀλίγην ἔχον καταφορὰν πρὸς τὸ ἀποφαινεσθαι γνώμας, καὶ ἀποφαινεσθαι μάλιστα ταύτας ἱεροφαντικῶς. Καὶ δεικνύει μὲν τοῦτο ὅτι παρατήρησε, καὶ ἐσκέφθη, καὶ ἐμελέτησε πολλά,

ἐγὼ μάλιστα οὐδὲ τολμῶ νὰ κηρύξω τινὰ ἐκείνων ἐσφαλμένην· ἀλλὰ, τὸ κατ' ἐμὲ τοῦλάχιστον, πολλοὶ καὶ ἰσχυροὶ οἱ λόγοι δι' οὓς μετὰ πλείστης ὀσης περισκέψεως πρέπει νὰ δογματίζωμεν.

Καὶ πρῶτον, τὸν καὶ σπουδαιότατον εἰς περιηγητὴν ἐξαίρετως, τάσσω τὸν τῆς ταχύτητος μετ' ἧς σήμερον μάλιστα ἢ ἄλλοτε γίνονται αἱ περιηγήσεις. Καὶ μὲν εὐκόλον νὰ πορισθῶμεν τοπογραφικάς, ἢ τεχνολογικάς, ἢ ἄλλας παρομοίας εἰδήσεις· ἀλλὰ νὰ ἐμφιλοχωρήσωμεν καὶ εἰς τὴν ἀκριβῆ ἐξέτασιν τῆς πολιτείας, φέρ' εἰπεῖν, τῶν ἐθίμων καὶ τῶν ἡθῶν, καὶ νὰ ἐξελέγξωμεν τὰ ἐξ αὐτῶν καλὰ ἢ κακὰ, τοῦτο δὲν φαίνεται ἐπίσης πρόχειρον· διότι, ὡς πρὸ τινων μνηῶν ἔλεγον σκιαγραφῶν καὶ γὰρ ἀναμνήσεις, ἢ τοιαύτη περιγραφή αὐγαῖς τῶν πολυχρόνιων διατριβῶν μετὰ τῶν ξένων ἐθνῶν, γνῶσιν ἀκριβῆ τῆς γλώσσης τοῦ τόπου, συμπατριβὴν συνεχῇ μετ' ὅλων τῶν κλάσεων τῆς κοινωνίας, καὶ τῶν μεγάλων καὶ τῶν μικρῶν, καὶ συντονον μελέτην αὐτῶν » (*). Ὅτι δὲ ἀπαραίτητος ἢ μελέτη αὕτη παραδείγμα ἔστω ὁ συρφετός τῶν καθ' ἐκαστὴν περὶ Ἑλλάδος καὶ περὶ Ἀνατολῆς ἐκδομένων βιβλίων, ὅπου πολλάκις ἐξεικονίζομεθα ὑπὸ τῶν ξένων καὶ τῶν ἀνθρωποφάγων ὠμότεροι.

Μετὰ τὴν πρώτην ταύτην, τὴν καὶ γενικωτάτην παρατήρησιν, ζητῶ τὴν ἄδειαν νὰ ὑποβάλω καὶ τι ἄλλο πρὸς τὸν φίλον συγγραφέα τῶν *Ἐπιστολῶν*. Παρ' ἐμοὶ κριτῇ αἱ γνώμαι ὁμοιάζουσι τὰς ἀνωθεν πρὸς τὰ κάτω ἀφιεμένας πέτρας· ἐὰν μὲν τὸ ὕψος μικρόν, μικρά καὶ ἡ πληγὴ, ἐὰν δὲ μέγαλον, δεινὸν τὸ τραῦμα. Οὕτω καὶ ἐπ' ἐκείνων· ἐὰν μὲν ἐξέρχωνται ἐν εἰδει δογμάτων ἐκ στόματος ἀνδρός, μικρὸν σπουδάσαντος διὰ τὴν ἡλικίαν ἢ τὰς περιστάσεις τὰ ἐγκόσμια, καὶ ὁρθεῖ οὐσαί ἀπαντῶσι δισταγμοῖς· ἐὰν ὅμως καταβαίνωσιν ἀπὸ τοῦ ὕψους ἀνδρῶν τριβῶνων, πολυπείρων, γεγηρακότων ἐν τοῖς βιωτικοῖς, καὶ ἐσφαλμένα οὐσαί ἐνίοτε, εὐρίσκουσι πίστιν.

Καὶ ταῦτα λέγων δὲν ψέγω, ἄπαγε! τὴν νεότητ' ἐξ ἐναντίας διατελῶ ἀείποτε ἐνθερμὸς λάτρης τῶν γενναίων καὶ ἀριλοκερδῶν αὐτῆς αἰσθημάτων· οὔτε θὰ ἐδίσταζον ἄλλοτε ν' ἀποκριθῶ πρὸς τὸν κατήγορον αὐτῆς ὅπως ποτὲ ἐπίσημος τῆς Ἀγγλίας βουλευτὴς πρὸς φιλοσκόμμονα ὑπουργόν· « Καὶ εἰ μὲν ἡ νεότης εἶναι ἐλάττωμα, ἀγνοῶ· κάλλιστα γινώσκω ὅμως ὅτι ὁ ἐμμένων εἰς κακίας τῶν ὁποίων εἶδε τὰ ἀποτελέσματα, εἶναι μεγίστης καταφρονήσεως ἄξιος, οὐδὲ προστατεύει αὐτὸν κατ' ἐκείνης ἢ πολὺ αὐτοῦ κόμη, κτλ. » (**). Ἀλλ' ἄρα πῶ, τὸ ὁμολογῶ, τὸν Ἡράκλειτον, ὅστις « νέος ὢν πάντων γέγονε σοφώτερος ὅτι ᾔδει ἑαυτὸν μηδὲν εἰδέναι. »

Μικρὸν ἔτι, καὶ θέλω μεταβῆ εἰς τὴν ἐξέτασιν

(*) Ἰδὲ Πανδ. φυλλ. 114, σελ. 304.

(**) Hume, history of England, ἐτος 1740. Τὴν ἀπάντησιν ταύτην τοῦ Πανδ. πρὸς τὸν Οὐέλπολ, ἐξέειπεν ὁ ἀποκρίνων καὶ πρὸς τινος τῶν παρ' ἡμῖν γαυριώντων ἐπὶ πολυχρόνιᾳ πείρᾳ.

τῶν πλεονεκτιμάτων τῶν *Ἐπιστολῶν*, ἅτινα οὔτε ὀλίγα οὔτε λόγου ἀνάξια θεωρῶ.

Ἐν τῇ 24 σελίδι λέγει ὁ συγγραφεὺς ὅτι αὐτὸς μίαν καὶ μόνην ἀρετὴν ἔχει, ἀλλ' ἀπειρον, τὴν τοῦ πατριωτισμοῦ. » Ἀλλὰ καὶ ἄνευ τῆς διαβεβαιώσεως ταύτης οὐδεὶς ἀμφιβάλλει, οὐ μόνον διότι κοινὸν τῶν Ἑλλήνων προσόν ὁ πρὸς τὴν πατρίδα ἔρως, ἀλλὰ καὶ διότι ἀναφλέγει ἐνθερμότερον τὰς εὐγενεῖς ψυχὰς, ὡς ἡ τοῦ ἡμετέρου συγγραφέως. Καίρω δὲ καὶ ὅτι, προσσφαλιζόμενος ὁλόκληρον τὴν ἑαυτοῦ συνδρομὴν τῇ πατρίδι, ἐγκαυχᾶται ἐπὶ τῇ ἰδίᾳ φιλοπατρίᾳ. Ἀλλὰ τοιαύτη καὶ τοσαύτη ἢ κατὰ τῶν παρ' ἡμῖν πραγμάτων μεμψιμοιρία του, ὥστε λησμονῶ ἐνίοτε ἀναδιδῶν τὰς *Ἐπιστολάς* τί διεβεβαίωσε πρὸ μικροῦ. Καὶ τῆς ἐλαχίστης εὐκαιρίας δράττεται προθύμως ὅπως συγκρίνας τὰ ἡμέτερα πρὸς τὰ τῆς χώρας τῆς ὑπὸ βαρβάρων διοικουμένης, ἐλευνολογήσῃ τὴν ἰδίαν πατρίδα. Θαρρῶ, ἀναγινώσκων μάλιστα ἐν σελίδι 22 ὅτι αὐτὸς ἐν Ἀθήναις εἰμὲν νεκροί, φέροντες ψυχρὸν σάββανον ὡς Αἰγύπτιοι πεταριχούμενοι, » ὅτι ἀκούω ἐπιτάφιον θρήνον.

Οὐκ ὀλίγον, παραδείγματος χάριν, περὶ τῆς μετὰ τῶν Ἀλεξανδρείας καὶ Καΐρου σιδηρᾶς ὁδοῦ (σελ. 14), θαυμάζει ὅτι εὐαριθμοὶ τινες Ἀραβες καὶ Εὐρωπαῖοι τυχοδιώκται ἐπράξαν ἐν Αἰγύπτῳ αὐτοῖς ἀξιολόγους ὑλικὰς βελτιώσεις εἰς ὀλίγου χρόνου διάστημα, ἐνῶ ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες οἱ ἀπὸ πάσης ὑποτελείας ἐλεύθεροι, οἱ ἀξιοῦντες ὅτι εἴμεθα τὸ πρῶτον ἔθνος τῆς Ἀνατολῆς, ὀλίγον ἀξιοσημείωτα πρακτικὰ ἀποτελέσματα τοιοῦτου εἶδους καταρωθώμεθα ἄχρι τοῦδε. » Ὅτε δὲ ἐπεσκέφθη τὸ μαυσώλειον τοῦ Μεχμέτ Ἀλῆ (σελ. 16), αὐτὸς ἀπεκαλύφθη μετὰ σεβασμοῦ, διότι μάλιστα ὑπὲρ τοῦ πολιτισμοῦ ἐνήργησεν ὁ μεγαλήτορος οὗτος ἀνὴρ, καὶ διότι μυριάδες λογισμάτων οὔτε εἰσὶν ἄξιοι λύσαι τὸν ἱμάντα τῶν ὑποδημάτων αὐτοῦ. »

Καὶ τί μὲν κοινὸν μετὰ τῶν λογισμάτων καὶ τοῦ σατράπου τῆς Αἰγύπτου, δὲν ἐξετάζω· ἀλλὰ θέλω νὰ μάθετε ἐνώπιον τίνος πολιτισμοῦ ἀποκαλύπτει εὐσεβῶς τὴν κεφαλὴν ὁ συγγραφεὺς; Ἰδοὺ ἀκούσατε αὐτὸν τοῦτον· αὐτὸς ἡ κυβερνήτης, λέγει (σελ. 12), τῆς Αἰγύπτου εἶναι ἄτακτος καὶ ἀμαθὴς καὶ ἀμελής· ὁ λαὸς οὐδὲ κἂν ἰδεῖν εὐζωίας ἢ ἡθικῆς φιλοτιμίας ἔχει· οἱ γεωργοὶ φελάχοι κατοικοῦσιν εἰς καλύβας χωματίνας ὡς ἀληθῆ ζῶα, κτλ. (σελ. 13)· ἡ κατάστασις τοῦ λαοῦ εἶναι γαστρά (σελ. 14)· περὶ ἐκπαίδευσιν τοῦ δυστυχικοῦ λαοῦ οὐδὲ κἂν ἰδεῖν συνέλαβεν ποτὲ ἡ κυβερνήτης, διὰ τὴν ὁποίαν ὁ λαὸς δὲν εἶναι ἄλλο τι ἢ μηχανὴ πλούτου παραγωγική (σελ. 68)· ὁ βίος τῶν φελάχων εἶναι οἰκτρότατος. Αἱ χαμηλαὶ ἐκ χωματίνης κατοικίαι αὐτῶν εἰσὶ καταγῶγια ἀκαθαρσίας τοιαύτης, ὥστε εἶναι λίαν ἀπίθανον ἐὰν ζῶα δύναται νὰ κατοικήσῃ εἰς αὐτάς, κτλ. Ἄρτος ἄθλιος καὶ χόρτα, σπανίως δὲ κρέας βοῶν ἢ καμήλων θανόντων ὑπὸ νόσων, εἶναι ἡ τροφὴ τῶν οἰκτρῶν τούτων ἀνθρώπων, κτλ. (σελ. 84)· Ἐπιστέφονται δὲ ταῦτα πάντα διὰ τῆς ἐν σελ. 49 πα.

ρατηρήσεως· αὐτὸ δὲ πᾶν δημόσιον ἔργον ἢ κυ-
βερνήσεις συγκεντρώνει διὰ τῆς βίας ὅσους θέλει. Ὁ
Γερην-θεὸς μοι διηγήθη ὅτι διὰ τὴν ἐκκαθάρισιν
τῆς διώρυγος τῆς καλουμένης Μαχμουδιέ, ἡ Αἰγυ-
πτιακὴ κυβερνήτης συνεκέντρωσεν ἕως 403,000 ἀν-
θρώπους· ἡ πληρωμὴ τῶν δυστυχῶν τούτων συνί-
σταται εἰς ἱκανὴν ποσότητα βραδυσμῶν, τοὺς ὁ-
ποίους ἀφειδῶς διανέμουν αὐτοῖς οἱ ἐπιστάτου-
τες αὐτοὺς. ▯

Ἐνός καὶ πάντῃ ἀλλόκοτος πολιτισμός, ἐνώπιον
τοῦ ὁποίου καὶ καλούμεθα νὰ κῦψωμεν τὸ μέτω-
πον, ὁ πολιτισμός τοῦ τόπου ἐκείνου ὅπου ὁ λαὸς
οὐδεμίαν κέκτηται ιδέαν εὐζωίας καὶ φιλοτιμίας,
ὅπου οὐδὲ ζῶα ἤθελον συγκατανεύσει νὰ κατοική-
σωσι τὰς οἰκίας αὐτοῦ, ὅπου ἐργάζεται ὡς μηχανή
διὰ τοὺς ἄλλους καὶ τρέφεται διὰ θνησιμαίων,
καὶ ὅπου συναγέλλεται μὲν διὰ τῆς βίας, μισθο-
δοτεῖται δὲ διὰ ξυλοκοπήματος!

Καὶ τὸ ἀστείότερον, τοῦτον τὸν πολιτισμὸν ἀν-
τιτάσσων ὁ συγγραφεὺς εἰς τὸν τῆς Ἑλλάδος οἰκτεί-
ρει αὐτήν.

Καὶ ταῦτα μὲν φαίνονται μὴ χρῆζοντα ἀναλύ-
σεως. Ἀλλ' ἐπὶ τοσούτον χωρεῖ ἡ μεμψιμοιρία τοῦ
συγγραφέως, ὥστε καὶ διὰ τὴν ὅψιν τῶν Ἀθηναί-
ων αἰσθάνεται ἀηδίαν (σελ. 7), καὶ τὴν προφορὰν
τῶν Συρναίων προτιμᾷ, καὶ καταδικάζει πάλιν
τοὺς λογιωτάτους, ὅτι αὐτοὶ ἀπεμάκρυναν τὴν
γλυκύτητα ταύτης, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ὁμιλεῖ-
ται ἐν Συρῶνι μετὰ πολλῆς καθαρότητος ἀρχαί-
κῃς, καὶ ὅτι οὐ μόνον ὑπὸ τὴν ὕλην ἔποψιν οἱ
Συρναῖοι εἰσὶ πολλὸν πλέον πεπολιτευμένοι ἀπὸ ἡ-
μᾶς τοὺς κατὰ τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα, ἀλλὰ καὶ
διανοητικῶς δὲν ὑπερτεροῦμεν αὐτοὺς κατὰ πολὺ,
μὲ ὅλας μᾶς τὰς ἀξιώσεις ▯ (κύτ.).

Εἰ μὲν, ὡς βεβαίως ὁ συγγραφεὺς τῶν Ἐπιστολῶν,
ἔχουσι ταῦτα οἱ κάτοικοι τῆς μητροπόλεως τῆς Ἰω-
νίας, φθόνος μὴδεῖς· φίλτατοι ὁμογενεῖς οἱ Συρ-
ναῖοι καὶ καύχημα ἡμῶν αἰ ἀρεταὶ τῶν ὁμογενῶν.
Ἀλλὰ πῶς οἱ ταλαίπωροι λογιώτατοι κατῳρώσαν
ν' ἀλλοιωσῶσι τὴν προφορὰν; Ν' ἀλλοιωσῶσι τὴν
λέξιν ἢ τὴν φράσιν, νὰ μεταβάλλωσι τὸ ψῆφον εἰς
ἄρτον καὶ τὸ κρασί εἰς οἶνον, ἢ καὶ προσκολλῶν-
τες τὴν λήγουσαν οὐκ, κατὰ τὸν φίλον ἔφορον τῆς
Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς, νὰ τὰ ἀναγορεύσωσι ψω-
μίον καὶ κρασίον, τὸ ἐννοῶ· ἀλλὰ διὰ τίνας ὑπερ-
φυσὺς δυνάμεις μετέτρεψαν τὰ χεῖλες ἀποφύετα
εἰς οὐρανοσκοπόμενα, καὶ τὸν λαρυγγισμόν εἰς
πλατυστομίαν, τῇ ἀληθείᾳ ἀκατάληπτον.

Καὶ οὐδαμῶς μὲν διστάζω ὅτι ἡ τοσαύτη κατὰ-
κρίσις πηγὴν ἔχει τὴν φιλοπατρίαν τοῦ συγγρα-
φέως· ὁ συγγραφεὺς ἐπεθύμει νὰ ἴδῃ ἄρδην εἰσβάλ-
λας πάντα τὰ ἀγαθὰ εἰς τὴν φίλην πατρίδα.
Ἀλλ' εἰ καὶ ἐγὼ τάσσομαι μετ' ἐκείνων ὅσοι μετὰ
θλίψεως ἀναγνωρίζουσιν ὅτι πολλὰ, ἅτινα οὐ μόνον
δυνατὸν ἀλλὰ καὶ ἀναπόφευκτον ἦτο νὰ γίνωσι
παρημελήθησαν, δὲν παραγνωρίζω ὅμως καὶ τὰ γι-
νόμενα· οὐδὲ ἀδικῶ ἐπὶ τοσούτον ἡμᾶς αὐτοὺς, ἀ-

διακόπως ἐργαζομένους ἔστω καὶ ἀδοκίμως, ὥστε
καὶ τεταρτισμένους Αἰγυπτίους νὰ ὀνομάσω.
Ἀλλὰ καιρὸς νὰ μεταβῶμεν καὶ εἰς τὰς ἀρετὰς
τοῦ συγγράμματος.

(Ἐπεταὶ τὸ τέλος.)

ΚΟΠΟΙ ΚΑΙ ΔΙΑΤΡΙΒΗ
ΤΟΥ ΤΑΠΕΙΝΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ
ΑΡΣΕΝΙΟΥ.

Γράφει καὶ τὴν προδίδασιν τοῦ Πατριάρχου
Μοσχολίας (*).

—οοο—

Γινώσκε πάλιν, ἀδελφέ, τῇ πρώτῃ τοῦ Μαΐου
ἐν κάστρῳ Ἀδελφῶν μοι γράμμα τοῦ Πατριάρχου,
Ἰερεμίου τοῦ σοφοῦ τοῦ νέου τε Ἰώδου,
τοῦ Κωσταρτινουπόλεως τοῦ παραγιωτάτου,
καὶ ὁμοτρόπου τρόποις τε Προφήτου Ἰερεμίου
καὶ ἔγραψέ με νὰ ἐλθῇ ἀπ' ἐκεῖ νὰ πηγαίῃ
εἰς μέγαρον Ἰωάννην τε Λεχίας Καρτζηλέρην
νὰ λάβῃ γράμμα ἐξ αὐτοῦ καὶ τοῦ ῥηγὸς Λεχίας
νὰ εὐχῇ ἐκ τὰ σύνορα Λεχίας Λιβαρίας,
νὰ πορευθῇ πρὸς μέγιστον Ῥωσίας βασιλέα,
Θεόδωρον ὀρθόδοξον τὸν κράτιστον καὶ μέγα.
Καὶ ὡς τὸ γράμμα εἶδα ἡμεῖς πολλὰ ἐχάρην,
ἀνέστην ἐκ τῆς κλίνης μου ταχέως ἐτοιμάσθην,
ἵππους, ἀμάξι ἀγόρασα καὶ ὅσα κάμνουν χρεια,
τὰ πράγματά μου ἔβαλα ὅλα εἰς ὄρδιναν.
Καὶ μετ' ἡμέρας οὐ πολλὰς ἦλθεν ὁ πατριάρχης
εἰς τῆς Λεχίας σύνορον, κ' ἔστειλε Καρτζηλέρην
ἀνθρώπους καὶ γράμματα εἰσαῖτον νὰ πηγαίουν,
εἰς τὸ Ζαμόσκι κάστρον τοῦ αὐτοῦ νὰ προσκαλέσων.
Ἦκουσα πῶς ἀπέρασε σὺν Καρτζηλέρην πᾶν
ἐγὼ, καὶ ἐβιάστικα κ' ἔφθασα σὺν Ζαμόσκι.
Παρασκευὴ ἐκίνησα μέσα ἀπὸ τὸ Ἀδελφόν,
ἡμέρᾳ τῇ Κυριακῇ ἔφθασα σὺν Ζαμόσκι.
Ἀντάμωσα καὶ ἔβαλα τῷ τῷ πατριάρχῃ
μετάνοιαν ἐδαφίην μ' ἐνδύβειαν μεγάλην,
προσκύνησα, ἐφίλησα τὴν κεφαλὴν καὶ γόνα,
τῇ εἰκοστῇ Μαΐου τε Κυριακῇ ἡμέρᾳ
ἐνλόγησε, συγχώρησεν, εἶπέ μοι νὰ καθίσω,
καὶ λόγους εἶπε λυπηρὸς καὶ ἦλθέ μοι νὰ κλαύσω,
πάθη τὰ πολυήγητα π' ὅπαθε σὺν Τουρκίαν,
εἰς Πόλιν, εἰς τὴν Ῥόδον τε ἐκεῖ σὺν ἔξορίαν.
Εἶπε κ' ἐμένα πῶς ἔχεις ἐδῶ εἰς τὴν Λεχίαν;
Ἦ δέσποτα, καλῶς, εἶπα, μ' εὐχὴν σου τὴν ἁγίαν
Τότε καὶ τὸν ἀνήγγειλα διὰ τὰ πᾶν μ' αὐτὸν
εἰς μέγαρον τὸν ὑπερτάτον τὸν βασιλέα Ῥούσον.
Αὐτὸς με ἀποκρίθηκε μὲ εὐμορφον τὸ σχῆμα
ἐλθέ, παιδί μου, μετ' ἐμὲ νὰ πάμε σὺν Ῥωσίαν.
Ὁ Καρτζηλέρης ὁ λαμπρὸς πολλὰ ἐβίλευσέ τον,
αὐτὸν καὶ τοὺς ἀνθρώπους του καὶ ὅσοι ἦσαν μ' αὐτόν.
κ' ἀπ' ἐκεῖ με πολλὰς τιμαῖς τὸν ἔστειλε νὰ πάγῃ,

(*) Ἰδε φυλλ. 130, σελ. 343.

μὲ ὁρισμὸν τοῦ κράλη τε ἐκ τῆς Λεχίας ταύτης.
ἀνθρώπους μᾶς παρέδωκε νὰ πάμεν σὺν Μπερέστι
ἕως τὸ σύνορον ἐκεῖ ὅπ' οὐρα εἰς τὴν μέσην
Λεχίας Λιβαρίας τε, ἐκεῖ καὶ κόνεψάν μας,
καλὰ μᾶς δεξιώθηκαν ἐκεῖ καὶ γίλευσάν μας.
Ἀπ' ἐκεῖ ἐβήκαμεν σὺν Βηλνὰ νὰ ὑπάμεν
ἀνθρώπους μᾶς παρέδωκεν ἕως ἐκεῖ νὰ πάμεν.
εἰς πέντε ὁλοπλήρωταις ἡμέραις ἔφθασάμεν
ἀπὸ τοῦ Μπερέστι ἡμεῖς σὺν Βηλνὰ κορυφάμεν.

Καὶ ὡς τὸ ἦκουσαν ἐκεῖ οἱ ἄρχοντες καὶ ἄλλοι,
ὅλοι μᾶς προῦπάρτησαν μικροὶ τε καὶ μεγάλοι.
Καὶ εἶδα πολλοὺς ἄρχοντας πολλὰ πεπλουτι-

[σμένους,
ἀλλ' ἕνας ὑπερέβαινεν ἐξαιρετὰ τοὺς ἄλλους,
σύμβουλος ἦτο τοῦ λαμπροῦ τοῦ κράλη τῆς Λεχίας
καὶ λογοθέτης μέγιστος ὅλης τῆς Λιβαρίας.
Ποκάρην τὸν ἐλέγασιν τὸν εὐγενῆ τὸν ἄρχον
ἐκείνον τὸν ὀρθόδοξον ἐξαιρετὸν τῶν ἄλλων.
καλὰ μᾶς δεξιώθηκαν καὶ κατεγίλευσάν μας,
ἡμέρας δύο καὶ δεκα πού ρ' ἄρχον τὴν εὐχὴν μας.
Ποκάρης ἐνδοξώτατος ὁ εὐγενὴς ὁ ἄρχων,
φιλιαν ἔδειξε πολλὴν ἐξαιρετὰ τῶν ἄλλων.

Ἀπ' ἐκεῖ ἐκίνησαμεν νὰ πάμεν εἰς τὴν Ὁρσαν,
εἰς ἄκρον κάστρον Λιβαρίας σιμὰ εἰς τὴν Ῥωσίαν
ἀνθρώπους μᾶς παρέδωκεν ἐκεῖ διὰ νὰ πάμεν,
εἰς μέρας δέκα φθάσαμεν ἐκεῖ κ' ἐκόνεψάν μεν.
καλὰ μᾶς δεξιώθηκαν οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι,
καλὰ καὶ μᾶς ἀπέστειλαν ἕως Ῥωσίας κάστρον
εἰς κάστρον ὅπου λέγουσι Σμολέσκον τὴν κλῆσιν
ὅπου ἔναι μεγαλῶτατον σημεῖον σὺν Βορυσθέρην.
Ὁ Βοϊβόρδας ἀπέστειλεν ὅπου σὺν κάστρον ἦτο
ἀνθρώπους καὶ μᾶς ἤφεραν εἰς οἶκον ὅπου ἦτο,
ἐξῶ ἐκ τὸ τευχόκαστρον μέσα εἰς τὸ παζάρι,
καλὰ μᾶς ἐκόνεψαν μετὰ τιμὴν μεγάλην.
Καὶ πάλιν ἐξαπέστειλε καὶ ὅλους μᾶς ἔγραψαν.
ὅλους μας σιτερέσιον κατὰ τιμὴν ἔγραψαν.
Ἀνθρώπους τε ἀπέστειλε ταχέως νὰ πηγαίουν,
τὸν βασιλέα μέγιστον τὸ μήνυμα νὰ δώσουν.
Φαγόποτα μᾶς ἔδιδε τὴν καθεκάστην μέραν
αὐτὸς καὶ ὁ ἐπίσκοπος πολλὰ καὶ τιμημένα·
ὁμοίως σιτερέσια ἔδιδε καθ' ἡμέραν,
ὅλους κατὰ τὴν τάξιν μας ἐπλήρωναν καθ' ἕνα.

Ὁ βασιλεὺς ὡς ἦκουσεν ἀπέστειλεν ἀνθρώπους
ταχέως νὰ πηγαίωμεν ἀντάμα μετ' ἐκείνους,
καὶ γράμματα μᾶς ἤφεραν ἀπὸ τὸν βασιλέα
τὸν πατριάρχην ἔγραψαν τοιούτως καὶ ἐλέγαν·

Θεόδωρος ὀρθόδοξος ὁ μέγας βασιλεὺς
Βλατιμίριον, Μοσχόβον, μέγας τῆς Ῥωσίας,
Αστυαχάνιον, Καζανιὸν μέγαν Νοργατίον,
καὶ Ῥαζαρίον μέγιστον ἐκείνου τοῦ μεγάλου,
καὶ πάσης γῆς ἀρκτωρίας μεγάλου Συμμερίον,
παρακαλῶ καὶ δεόμεναι ἑστέα, δέσποτά μου,
νὰ λάβῃς κόπον νὰ ἐλθῇς ἐδῶ σὺν Μοσχολίαν,
ἑστέα ρ' ἀπολαύσωμεν κ' εὐχὴν αὐτὴν ἁγίαν.
Τότε καὶ ὁ ἐπίσκοπος καὶ βοϊβόρδας τοῦ κάστρου
εἰς ἐκκλησίαν πῆραν μας ὅπ' οὐρα εἰς τὸ κάστρον.
ἐκεῖ ἐλειουργήθημεν τῶν κορυφαίων μέρα,
ἁγίου Πέτρου Παύλου τε Σαββάτῳ τε ἡμέρᾳ.

Ἀπ' ἐκεῖ ἐκίνησαμεν εἰς Μοσχόβον νὰ πάμεν,
μ' ἀνθρώπους τοὺς βασιλικούς ἐκεῖ διὰ νὰ πάμεν·
Φαγόποτα μᾶς ἔδιδε τὴν καθεκάστην μέραν
ὅλα τῆς βασιλείας τε καὶ τὸ ταχὺ καὶ σφόδρα.
Εἰς δέκα μέρας φθάσαμεν τὸν Μοσχόβον τὸ κάστρον
ἐκεῖνο τὸ περβόητον τὸ καλοτεχισμένον.

Εἰς οἶκον μᾶς ἐκόνεψαν ὅπουτ' ἐπιτεκόπον
τοῦ κάστρου τοῦ ὀνομαστοῦ μεγάλου Ῥαζαρίου,
μὲ προῦπάρτησιν καλὴν πολλὰ καλὴν ἀρχόντων
μὲ πλῆθος ἀναριθμητὸν ἐκείνων τῶν ἀνθρώπων

Ὁ βασιλεὺς ἀπέστειλεν ἄρχοντας τιμημένους
καὶ ἄλλους ἐπηρέτας τε πολλοὺς παρασκεπάζοντες
φαγόποτα μᾶς ἔδιδε τὴν καθεκάστην μέραν
ἄξια καὶ διάφορα ἀπὸ τὴν βασιλείαν.

τραπεζαρέοι, μάγειροι, κερνέτοροι καὶ ἄλλοι,
καὶ ὅλοι παῖδες ἦσαν μικροὶ τε καὶ μεγάλοι.
Ὁ βασιλεὺς ἐκάλεσε τὸν μέγαρον πατριάρχην
νὰ πάγῃ νὰ τὸν ἐρωθῇ σὺν μέγα τὸ παλάτι
ἀνθρώπους ἔστειλε πολλοὺς μαργαροφειμένους,
ὅλους μὲ χρυσοχάδια εὐμορφα στολισμένους.

Ὁ πατριάρχης κίησε νὰ πάγῃ σὺν παλάτι
ἐμπρὸς ὑπάρ οἱ ἄρχοντες μικροὶ τε καὶ μεγάλοι
καὶ ὀπισθεν καλόγεροι οἱ μαυροφειμένοι,
σὺν μέσην μ' αὐτοὺς ἡμεσθαι ἡμεῖς οἱ μαυροφειμένοι.
Μορεμβασίας ὁ σοφὸς κ' ἐγὼ ὁ Ἐλασσώρος,
Ἀρσένιος ὁ ταπεινὸς ὅπ' οὐρα εἰς Ἑλλάδος.
Εἰς τὸ παλάτι πῆγαμεν πλῆστον εἰς τὴν σκάλα
ἐκείνην τὴν παμμέγιστον τὴν εὐμορφὴν τὴν σκάλα,
ἐκεῖ καὶ ἐπέευσάμεν διὰ νὰ πάμεν ἄνω,
ἐκεῖ πάλιν μᾶς ἤφεραν εὐμορφον τὸ μαρτάτον
ἄρχοντες ἀξίεπαινοι ἀπὸ τὸν βασιλέα,
τοιούτως ἀποκρίθηκαν ἀπὸ τὸν βασιλέα·

Θεόδωρος ὁ ἐνδοξὸς ὁ μέγας βασιλεὺς
ὁ αὐτοκράτωρ μέγιστος μέγας τῆς Ῥωσίας
παρακαλεῖ καὶ δεεται ἑστέα, πατριάρχην,
νὰ ὀρίσῃς νὰ πηγαίωμεν ἀπάνω σὺν παλάτι.

Ὁ πατριάρχης ἁγίος πρὸς τοὺς οὕτως ἔφη.
Τοῦ βασιλέως ὁρισμὸς χωρὶς ἄλλο νὰ γένη
κ' ἀπέκει ἐκίνησαμεν νὰ πορευθῶμεν ἄνω,
μ' ἀνθρώπους ἀναριθμητὸν ὁμοῦ μετὰ τῶν ἀρχόντων.

Καὶ πάλιν ἐξαπέστειλεν ὁ βασιλεὺς ὁ μέγας
ἄρχοντας ἐνδοξώτατους τοὺς δύο λογοθέτας
κ' ἐκείνοι ἐπροσκύνησαν τοὺς τοὺς λόγους εἰπὰς,
τοῦ βασιλέως λόγια τὸν πατριάρχην εἶπαν·
Θεόδωρος ὁ βασιλεὺς ὁ αὐτοκράτωρ μέγας,
τῶν βασιλέων βασιλεὺς καὶ πάσης τῆς Ῥωσίας,
παρακαλεῖ καὶ δεεται πρὸς αὐτὸν νὰ πηγαίῃς
νὰ σὲ ἴδῃ ἐπιθυμῇ καὶ νὰ τὸν ἐνλογήσῃς.
Καὶ πάλιν ἔφη πρὸς αὐτοὺς ὁ θεὸς πατριάρχης
τῆς Κωσταρτινουπόλεως καὶ πάσης οἰκουμένης
τοῦ βασιλέως ὁρισμὸς χωρὶς ἄλλο νὰ γένη,
εἰς χρόνον ὑπεράπειρον πάντα νὰ βασιλεύῃς.

Καὶ δύο τὸν ἐλάβασιν ἀπὸ ταῖς ὑμνοχάλας,
ὅσον ὅπου ἐπήγαμεν ἕως ταῖς δύο θύραις
ὅπ' οὐτοὺς τὸ παλάτιον τὸ περιχυρσμένον,
καὶ βασιλεὺς ὁ μέγιστος τοῦ κάστρου σὺν θρόνῳ.
Ὡς ἴδε μας ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τοῦ θρόνου ἔστη,
καὶ κάτω ἐκατέβηκε μὲ σκήπτρον εἰς τὸ χεῖρ.

Τότε σὸν παραλήσαν θρόνους ἐκεῖ ἐθέσαν, ἀρχιερεῖς ἐπήγαυον ἐκεῖ καὶ ἐκαθίσαν.

Καὶ σὺν αὐτοῖς ἐκάθισεν ὁ τῆς Μορεμβασίας ὁ θεὸς Ἰερόθεος ὁ ἔμπειρος σοφίας.

καὶ σὺν αὐτοῖς ἐκάθισα ἐγὼ ὁ Ἐλασσώρος ὁ ταπεινὸς Ἀρσένιος ὅπ' οὐμαι ἐξ Ἑλλάδος.

Ἐκεῖ καὶ ἐψηφίσαμεν ἡμεῖς κατὰ τὴν τάξιν, τρεῖς τῶν ἀρχιερέων τε καὶ γένη πατριάρχης· καὶ ὅλοι οἱ ἀρχιερεῖς ἐγράψαν τὸνομά τους, ὁ καθ' εἰς μὲ τὴν χεῖρά του ἐκεῖ σὸν κἀνδίκαν τους.

Καὶ ἔπειτα σηκώθημεν καὶ εὐχήκαμεν ἀπ' ἐκεῖ, σὸν πατριάρχην πῆγαμεν ἐκεῖ σημά σὸν πλάγι.

Ὁ βασιλεὺς ἀπέστειλε ἔς αὐτὸν καὶ πορευθόμεν, καὶ πάντες ἐπορεύθημεν ἀπάνω σὸν παλάτι,

ἐκεῖ μᾶς προῦπάρτησε σὸν παλατίου πύλιν, καὶ εὐλόγησαν ἔλαβεν ἀπὸ τὸν πατριάρχην,

εἰς κεφαλὴν εἰς στήθος τε εἰς δεξιὰν καὶ ἀλλήν, καὶ πῆγε καὶ ἐκάθισε σὸν ὑψηλὸν τὸν θρόνον,

καὶ πατριάρχης ἔκατ' ἐσημά ἀπὸ τὸν θρόνον. Καὶ παρακάτω κάθισαν ἀρχιερεῖς οἱ ὅλοι,

καὶ πάντες ἄλλοι στέκοιεν ἄρχοντες καὶ ἡγουμένοι. Κ' ἀπ' ἐκεῖ ἐσηκώθηκεν ὁ θεὸς πατριάρχης,

καὶ βασιλεὺς Θεόδωρος Ῥωσίας τῆς μεγάλης, ὁ πατριάρχης ἔδωκε ψήφους σὸν βασιλεῖα,

ἐκ τούτων οὐκ οὐκ καὶ αὐτὸς καὶ διαλέξῃ ἔνα. Τότε ψήφους τότες ἔλαβε μ' εὐλάβειαν μεγάλην,

καὶ τὸν Θεὸν ἐδόξασε μετὰ φωνῇ μεγάλην. Εὐχαριστῶ σε, κύριε, δοξάζω τὸνομά σου,

καὶ ἀγαθὴν σου πρόνοιαν καὶ ὅλην τὴν βουλὴν σου, καὶ ὧδε μᾶς ἀπέστειλες τὸν μέγα πατριάρχην,

τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ εἰς πᾶσαν οἰκουμένην αὐτὸς καὶ μὲ τὸ θέλημα τῆς σῆς οἰκονομίας

καὶ ποίση πατριάρχην μας εἰς τὸ βασιλεῖόν μας. Καὶ πάλιν εὐχαρίστησε τὸν μέγα πατριάρχην

τούτους τοὺς λόγους εἶρηκε σὸν μέγα πατριάρχην. εὐχαριστῶ σε, δέσποτα, ὁ μέγα πατριάρχης

τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὴν σὴν ἀγιοσύνην. ὅπ' οὐλθες εἰς τὸν τόπον μας ἐδῶ εἰς τὴν Ῥωσίαν,

καὶ καὶ τὴν ἐπιμέλειαν βούλεσαι ἐδῶ τὴν Μοσχόβιαν. Παρακαλῶ καὶ δεόμεν καὶ ποίσης πατριάρχην,

Ἰὼβ μητροπολίτην μας εἰς τὴν Ῥωσίαν ὅλην. Ὁ πατριάρχης ἔφησε τὸν βασιλεῖα εἶπε

τοιούτους λόγους ἔφησε καὶ πρὸς αὐτὸν μὲν εἶπε· Θεὸς ὁ παρτοδύναμος πάντα καὶ κορομήση,

τὸ θέλημά σου καὶ γενῇ καὶ πάντα καὶ πληρώση. Ἐκεῖνο ὅπου βούλεσαι καὶ ἀγαπᾷς καὶ γένη

Θεὸς ὁ παρτευλόγητος καλὰ καὶ τελειώση. Κ' ἀπ' ἐκεῖ προσκυνήσαμεν καὶ εὐχήκαμεν ἀπέχε

σὸν οἶκον ἐπορεύθημεν ὁποῦμασταν οἱ ὅλοι. Ἡμέρα Πέμπτη ἔγιναν οἱ ψῆφοι πατριάρχου,

τῆς Μοσχόβιας πόλεως ἐκείνου τοῦ Ἰώβου. Καὶ πάλιν τῇ Κυριακῇ ἦλθαν οἱ ἐπισκοποὶ

καὶ ἄρχοντες βασιλικοὶ πολλοὶ τε καὶ μεγάλοι. Κ' ἀπ' ἐκεῖ ἐπορεύθημεν καὶ πῆγαμεν οἱ ὅλοι,

στὴν ἐκκλησίαν ἅπαντες μικροὶ τε καὶ μεγάλοι. Ὁ πατριάρχης στάθηκεν εἰς ἀμβωνα τὸν μέγα

ἐκεῖνον ὅπου ἔκαμαν μέγα στὴν ἐκκλησίαν, μετὰ δώδεκα σκαλίδια εὐμορῆα ἐνδύμενα

εἰς ἐκκλησίαν μέσον τε ἀγνάντια τὸ δῆμα, μετὰ χάδιον περίσσια χρυσόπλοκα καὶ μαῦρα

κόκκινα καὶ γαλάζια καὶ πᾶσαν θεωρίαν. Ὡς ποταμοὶ κατέβαιναν τὰ χάδιον ἐκεῖνα,

ἐκ κορυφῆς τοῦ θρόνου τε ἔως τ' ἄγιον βῆμα. Ἐκεῖ καὶ θρόνους ἔβαλαν καὶ κάτ' ὁ πατριάρχης,

καὶ βασιλεὺς Θεόδωρος Ῥωσίας τῆς μεγάλης, ἐκεῖ εἰς τὰ σκαλίδια βαλμένους θρόνους εἶχα,

ἀρχιερεῖς καὶ κάτ' ὅλοι εἰς ὀρδοῖαν· ἐκεῖ ἀπάνω φέρεται ὁ μέγα πατριάρχης

τὰ ἅγια ἐνδύματα κλησίας τῆς μεγάλης. Τότε καὶ τὸν ἐδόχασε μήτραν ὠραιότατην,

καὶ ἔβαλε σὸν κεφάλι τὸν ἀξιοσημειώτην. Τότε ἡμεῖς ἐσέβημεν ὅλ' εἰς τ' ἄγιον βῆμα,

καὶ πάντες ἐφορέσαμεν ἐνδύματα ἅγια, καὶ μήτρας μᾶς ἐδόχασε πολλὰ ἐγκοιμημένας

εἰς κεφαλὰς ἐβάλαμεν πολλὰ τετιμημένας. Κ' ἀφ' ὧν ἐσέβημεν φορέματα ἐκεῖνα,

οἱ πάντες ἐκαθίσταμεν ἐκεῖ εἰς τὰ σκαμνία· ὁ πατριάρχης ἔκατ' ἐκεῖ εἰς τὸν σκαμνίον,

ὁμοίως καὶ ὁ βασιλεὺς εἰς ἕτερον σκαμνίον. Κ' ἀπ' ἐκεῖ ἀποστείλασι τοὺς δύο διακόνους,

τοὺς πρῶτους τοὺς ἐξαιρέτους ἀπὸ τῶν ἄλλων ὅλων, Λεόντιον διάκονον μεγάλης ἐκκλησίας,

καὶ ἕτερον διάκονον μεγάλης τῆς Ῥωσίας· καὶ ἔρχονται καὶ ἔλεγον τοὺς ἀρχιερεῖς οὗτοι·

ὁ πατριάρχης, βασιλεὺς, οἱ ἅγιοι ἐκεῖνοι, ἐπρόσταξαν καὶ εὐχέτε ἐξ' ἀπὸ δύο δύο,

καὶ ὁρίσετε καὶ κάτ' ὅλοι κατὰ τὴν τάξιν δύο. Καὶ πάντες ἐπορεύθημεν καὶ κάτ' ὅλοι μετὰ τάξιν

ἐκεῖ σὸν θρόνον ὅλοι μας καθ' ἕνα κατὰ τάξιν. Καὶ μετὰ ταῦτα ἔβαλαν δικέφαλον πουλίον,

σημά εἰς τὸ βημόντορον ἐκεῖνο τὸ ὠραῖον· ἐκεῖ καὶ παραστέκοιεν ἄνδρες ἀρματοῦμοι,

καλὰ καὶ τὸ ἐφύλαγαν ἐκεῖνο πάντες ὅλοι, ὅσον ὅπου ἐφύλασσαν ὑποψήφιον τὸν μέγα,

τὸ ὄνομα Ἰώβου τε μὴ ψυχῇ ἁγία, ἀρχιερεῖς μέγιστον καὶ πρῶτιστον τῶν ἄλλων,

μητροπολίτην Μόσχου πρῶτον τῶν ἐπισκόπων. Καὶ πῆγε καὶ ἐστάθηκεν ἀπάνω σὸν πουλίον,

καὶ πάντας ἐπροσκύνησαν ἀπ' ἐκ τὸ πουλίον. Καὶ ἔπειτα τὸν ἔδωκαν τὸ μέγα τὸ βιβλίον,

καὶ εἶπε εἰς τοὺς ἁπαντας τὸ σύμβολον τὸ θεῖον· καὶ σύμβολον ἐφώνησε μεγαλοφώνως πάντων

τοῦ πατριάρχου ἔμπροσθεν καὶ ἀρχιερέων πάντων. Καὶ πάντες ἐκαθέζοντο ὡς εἶπε καὶ τὸ τέλος,

ὁ πατριάρχης, βασιλεὺς, ἀρχιερέων δῆμος. Καὶ τότε τὸν ἐλάβασιν πρωτοπαπᾶς ὁ μέγας,

καὶ ἀρχιδιάκων μέγιστος μεγάλης ἐκκλησίας· ἀπάνω τὸν ἐφύλασσαν ἔμπροσθεν πατριάρχου,

καὶ πατριάρχης ἔδωκε τὴν χάριν τοῦ ἁγίου πνεύματος παρτείου τε μετὰ εὐχῆς μεγάλης

καὶ εἶπε πατριάρχης τῆς Ῥωσίας τῆς μεγάλης. Καὶ φίλημα τὸν ἔδωκε τότε κατὰ τὴν τάξιν,

ὁμοίως καὶ ἀρχιερεῖς καθ' ἕνα κατὰ τάξιν· καὶ ἔπειτα ἐκάθισε σημά σὸν πατριάρχην,

ὅσον ὅπου ἐγίνετο ἡ εἰσοδος ἡ πρώτη. Ἀφ' οὗ ἐγίνετο εἰσοδος ἐσέβημεν οἱ ὅλοι,

ἀρχιερεῖς καὶ ἱερεῖς καὶ ὅλ' οἱ ἡγουμένοι.

Κ' ἀφ' ὧν ἐσέβηκαμεν οἱ πάντες εἰς τὸ δῆμα τὰ τροπαροχορτάκια ἐψάλαμεν σὸν βῆμα.

Τότε σκαμνίον ἔβαλαν ἔμπροσθεν τῆς τραπέζης καὶ γῆμιν τότες εἴπασιν μεγάλου πατριάρχου,

καὶ βασιλέως μέγιστον μεγάλης τῆς Ῥωσίας, Βλαντιμερίου, Μόσχου καὶ πόσης Ἀρκτωρίας.

Ἀφ' ὧν ἐτελείωσαν τὴν γῆμιν τὴν μεγάλην, τότες οἱ ψάλλται ἔβαλαν μετὰ φωνῇ μεγάλην

τρισάχιον τὸ δῆμα μετὰ φωνῆς μεγάλης ὁ μέγας ὁ δομέστικος ἐκεῖνος ὁ Πασχάλης

ἐκ τῆς μεγαλοπόλεως ἁγίου Κωνσταντίνου, καὶ ἕτεροι οἱ σὺν αὐτῷ ψάλλται τοῦ πατριάρχου.

Κ' ἀφ' ὧν ἀποψάλασι τρισάχιον τὸν ὕμνον ὁ πατριάρχης βόλγησεν ἐκεῖνον ὅλον κόσμον.

Τότες ὁ ὑποψήφιος ἐκεῖνος ὁ Ἰώβης, ἐκ δεξιῶν ἐστάθηκε πλεσίον πατριάρχου·

ὁ πατριάρχης φώνησε μετὰ φωνῇ μεγάλην Ἰὼβ τὸν ὑποψήφιον θεῖον μητροπολίτην·

Ἡ θεία χάρις πάντοτε προδίδασιν ποιῆσαι, ἐκ θρόνου μητροπόλεως καὶ πατριάρχης καὶ ἄσαι

Βλαντιμερίου, Μόσχου καὶ πόσης τῆς Ῥωσίας πασῶν Ὑπερβορείων τε καὶ πόσης Ἀρκτωρίας.

Καὶ πάντες εὐχαρίστησαν· τὸ κύριον ἐλέησον ἔβαλαν οἱ ἀρχιερεῖς μεγαλοφώνως εἶπαν·

ὁμοίως καὶ τὸ ἅγιον μικροὶ τε καὶ μεγάλοι, ἀρχιερεῖς καὶ ἱερεῖς καὶ ὅλ' οἱ ἡγουμένοι.

Κ' ἀφ' ὧν τέλος ἔλαβε προβίβασιν ἡ θεία καθ' ἕνα τότες ἔλαβε τὴν θείαν λειτουργίαν

ἀρχιερεῖς καὶ ἱερεῖς καὶ οἱ δύο πατριάρχαι, ὁμοίως καὶ ἡγουμένοι καὶ οἱ ἀρχιμανδρίται.

Καὶ μυστικῶς ἐλέγασιν πάντες εὐχὰς ἁγίας· ὁ πατριάρχης ἔλεγε ἐκφώνησιν ἁγίας.

Ἀφ' ὧν ἐτελείωσαν τὴν θείαν λειτουργίαν οἱ πάντες ἐμετάλαβαν τὴν θείαν κοινωρίαν.

Ἀφ' οὗ δὲ τέλος ἔλαβεν ἡ θεία λειτουργία, οἱ πάντες ἐξεδύθημεν ἐντός σ' ἄγιον βῆμα.

οἱ πατριάρχαι εὐχήκασι εἰς ἀμβωνα τὸν μέγα, ἐκεῖ καὶ ἐξέφωρον φορέματα τὰ ἅγια,

ἐκεῖνα τὰ πολύτιμα ὅπ' οὐραὶ μετὰ μαργάρους, πολύτιμα ἐξαιρέτα μετὰ λίθους ἀδαμάντους·

καὶ τὰ μαρτῖα ἔβαλαν καὶ κάθισαν σὸν θρόνον ἐκεῖ καὶ μετὰ ἐπήγαμεν πλεσίον εἰς ἐκεῖνους.

Ὁ βασιλεὺς τότε ἔδωκε Ῥωσίας πατριάρχην χάρισμα ἐξαιρέτα μετὰ εὐχῇ μεγάλην.

Ὁ βασιλεὺς σηκώθηκε, καὶ οἱ δύο πατριάρχαι, ἀρχιερεῖς, ἡγουμένοι καὶ οἱ ἀρχιμανδρίται.

Ὁ βασιλεὺς ἐκέλευσε τὸν νεόν πατριάρχην, καὶ εὐχάλε τὸ γόρεμα ἐκεῖνον τὸν μαρτύτην

καὶ βασιλεὺς μετὰ χεῖρά του τὸν ἔβαλεν ἐγκόλπῃ, τιμιον καὶ ἐξαιρέτον μ' ὀλόχρυσον γαϊτάνι.

Καὶ πάλιν μετὰ τὰς χεῖράς του τὸν ἔδωκε μαρτίον, πολύτιμον, ἐξαιρέτον ἐκ Βενετίας χάδιον,

μετὰ λίθους πολυτίμητους καὶ μετὰ πολλοὺς μαργάρους. ἐκ τοῦ αὐχένος ὡς ποδῶν καὶ ὀλόχρυσον βαλμένους.

Εἶχε καὶ ἀξέπαιρους τοὺς ποταμούς ἐκεῖνους, ὅλους μετὰ λίθους ἐκλεκτοὺς καὶ μετὰ πολλοὺς μαργάρους.

Καὶ πάλιν μετὰ τὰς χεῖράς του ἔδωκε καλλιμαύχι

λευκὴν μετὰ λίθους ἐκλεκτοὺς μετὰ τὸ μαργαριτάρι· καὶ ἐπάνω εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ καλλιμαύχιου εἶχε

σταυρὸν πολύτιμον Χριστοῦ, Χριστοῦ τοῦ ζωοδότου, Εἶχε ῥομπῖρια πολλὰ καὶ στοργγυλοὺς μαργάρους,

τοπάζια, μπαλάνια, μεγάλους ἀδαμάντους. εἰς μέσον τε καὶ ἄκραν τε ὀλόχρυσον ἐκεῖνον

ποῦ βασιλεὺς ἐχάρισε τοῦ πατριάρχ' Ἰώβου. Καὶ πάλιν τὸν ἐχάρισε εὐμορῆα πατερίτζαν,

ὀλόχρυσον, ἐξαιρέτην, τιμιαν τε καὶ ὠραίαν μετὰ λίθους πολυτίμητους καὶ μετὰ πολλοὺς μαργάρους,

καὶ εἶχε κόμπους τέσσαρας ἐγκαψομαλδομένους. Τότε καὶ τὸν ἐλάλησε μετὰ ἰδίῳ του στόμα,

καὶ λόγους τούτους εἶπέ του μετὰ ἰδίῳ του γλώσσῃ· Ὁ δέσποτα ἀγιώτατε τίμιε πατριάρχα,

πάτερ πατέρων πρῶτιστε ἐν πάσῃ τῇ Ῥωσίᾳ, καὶ πατριάρχα μέγιστε μεγάλης τῆς Ῥωσίας,

Βλαντιμερίου, Μόσχου καὶ πόσης Ἀρκτωρίας, Ἀσραχαρίου, Καζαντοῦ μεγάλου Νογρατίου

καὶ Ραζαρίου μέγιστον καὶ ὅλον Συμπερίου, ἡ βασιλεία μ' ὠρίσεν ἐσὺ πρῶτος καὶ εἶσαι,

ἀρχιερέων πρῶτιστος ἐσὺ πάντα καὶ εἶσαι, ῥ' ἄλλης καὶ σάκχον θυμιαστὸν καὶ μήτραν μετὰ

καὶ μέγα τὸ καπνίστον μετὰ πολλοὺς μαργάρους· πατριάρχης καὶ γράφουσαι εἰς ὅλας βασιλείας,

εἰς ὅλα τὰ ῥηγάτα τε εἰς ὅλας δεσποτείας, καὶ ἀδελφὸς καὶ λέγεσαι πατριάρχων τῶν ἄλλων,

τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν λοιπῶν τῶν ἄλλων. [ἰωβ.]

(Ἔπεται συνέχεια.)

Ο ΤΡΑΥΤΑΙΟΣ ΤΩΝ ΠΑΛΛΙΟΛΟΓΩΝ.

Ἐκ τοῦ Ἀγγλικού.

—ooo—

Περὶ τὸν ἱστορικὸν πρόβλημα εἶναι ἡ ἀνίχνευσις τῶν οἰκογενειῶν αὐτοκρατόρων τε καὶ βασιλέων, ἡρώων τε καὶ κατακτητῶν, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς παρακμῆς ἄχρι τῆς παντελοῦς ἐκλείψεως αὐτῶν. Ὁ γενεαλόγος ἀσχολεῖται μᾶλλον εἰς κολακείαν τῶν μεγάλων, ἀναδεικνύων τὴν ἀρχαιότητα τῆς καταγωγῆς αὐτῶν, ἢ εἰς τὸ νὰ διδάξῃ πρὸς τὸν κόσμον ἡθικὸν μάθημα περὶ τῆς ἀστάσις τοῦ ἐπιγείου μεγαλείου διὰ τῆς περιγραφῆς τῶν περιπετειῶν αὐτῶν. Ἀλλὰ καὶ τὰ νεκροταφεῖα ἰδίαν ἔχουσι σημασίαν, τὰ χρονικά τῆς ὁποίας σειρᾶν διδασκαλίας ὠφελιμοτάτην εἰς τοὺς ζῶντας προσφέρουσι. Ποία τῶν δυναστεϊῶν τῆς ἀρχαιότητος εὐρύ-τερον καὶ ἀγερωχότερον εἶχε τὸ κράτος ἢ τὴν τῶν περιδόξων δεσποτῶν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κόσμου; Τὸ πάγιον οἰκοδόμημα τῆς ἰσχύος τῶν ἔσχα χιλιῶν περίπου ἔτων αὐξήσιν, καὶ ἐδέξαντο τρισκαίδεκά που αἰῶνες ἐπαναστάσεων καὶ βαρβαρικῶν ἐισδρομῶν πρὸς ὀλοσχερῇ αὐτοῦ ἐξαφάνισιν. Ἐὰν τὰ πρῶτα αὐτοῦ χρονικά ἡτιμάρθησαν ὑπὸ τῶν ἐγκλημάτων

τοῦ Τιβερίου, τοῦ Δομιτιανοῦ, ἠδύναντο ὅμως νὰ καυχῶνται ἐπὶ τῇ ἀρετῇ καὶ τῇ ἐμπειρίᾳ τοῦ Τίτου, τοῦ Τραϊανοῦ, τοῦ Νέρβα, τοῦ Ἀδριανοῦ, τῶν δύο Ἀντωνίων, κ.τ.λ., καὶ τοὶ παραδεκτοὶ ὅτι ἐπὶ τῶν τελευταίων χρόνων ἡ πλάστιγγὲς ἐκλίνει δυστυχῶς πρὸς τὴν κακίαν καὶ τὴν διαφθοράν. Ἐὰν Ἰουστινιανὸς τις ἢ Κωνσταντῖνος ἀνεφαίνετο, ἡ βασιλεία τοῦ ἥτο ἀκτὶς ἡλίου ἐν μέσῳ τῆς γενικῆς ταύτης διαφθορᾶς, ἢ ἐὰν λάμψῃς ἀκτὶν ἀπέχεον ἐπὶ τοῦ κράτους αἱ ἀρεταὶ ἢ αἱ νίκαι των, ἡ πρόσκαιρος δόξα ταχέως ἐξηφανίζετο ὑπὸ τῶν ἐξωτερικῶν ἐπιδρομῶν ἢ τῶν ἐσωτερικῶν στάσεων καὶ ῥαδιουργιῶν. Ἡ φθορὰ βαθμιαίως προὔχρει, ἀχρὶ οὐ ἡ εὐρεῖα τῶν αυτοκρατορικῶν κατακτήσεων ἐκτασις περιστάλη εἰς ὀλίγας μόνον ἐπαρχίας, ὧν ἡ μητρόπολις μετηνέχθη εἰς τὰς ὀχθὰς τοῦ Βοσπόρου.

Ἀσθενὴς ὑπαρξίς ἐξ ἐκείνου ἑκατονταετηρίδων καὶ ἡμισείας, τοῦτέστιν ἀπὸ τῆς ἀναγεννήσεως τῆς Δυτικῆς αυτοκρατορίας ἐπὶ Κάρου τοῦ Μεγάλου, τῷ 800 ἄχρι τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως τῷ 1453, ἔληξε διὰ τοῦ θανάτου Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου, τελευταίου ἡγεμόνος γενεᾶς, ἣτις διετέλεσε αὐτὴν ὡς λέγει ὁ Γρίβων, «προσλαμβάνουσα τοὺς τίτλους Καίσαρος καὶ Αὐγούστου, καὶ καθ' ἣν ἐποχὴν ἦτε γλώσσα καὶ τὰ ἦθη τῶν ἀρχαίων Ῥωμαίων εἶχον πρὸ πολλοῦ λησμονηθῇ.» Τῶν Παλαιολόγων ἡ οἰκογένεια ἦν ἑλληνικῆς καταγωγῆς, ἐνδοξος διὰ τὸ γένος καὶ τὴν ἀνδρίαν. «Ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ἐνδεκάτου αἰῶνος αὐτὴν λέγει ὁ Γρίβων» ἡ εὐγενὴς τῶν Παλαιολόγων γενεὰ κατέχει ἐξοχὸν καὶ περιφανῆ σελίδα ἐν τῇ βυζαντινῇ ἱστορίᾳ. Ὁ ἀναβιβασκὸς ἐπὶ τοῦ θρόνου τῶν Κομνηνῶν τὸν πατέρα ἦν ὁ ἀνδρεῖος Γεώργιος ὁ Παλαιολόγος, οἱ δὲ συγγενεῖς ἢ οἱ ἀπόγονοι αὐτοῦ εἰς πᾶσαν γενεὰν ἀδιαλείπτως ἐκυβέρνησαν τὸν στρατὸν καὶ τὰ συμβούλια τῆς ἐπικρατείας. Ὁ πρῶτος ἐνδυσάμενος τὴν αυτοκρατορικὴν πορφύραν ἐχορημάτισεν ὁ Μιχαὴλ, ὑψωθείς ἐπὶ θρόνου ἐν ἔτει 1260. Εἴχεν ἥδη διακριθῇ ὡς στρατιώτης καὶ πολιτικὸς ἀνὴρ, προαχθεὶς κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς νεότητός του εἰς τὸ ἀξίωμα πρωτοστάτορος, ἥτοι διοικητοῦ τῶν Γάλλων μισθωτῶν. Ἡ φιλοδοξία του διήγειρε ζήλοτυπίαν, καὶ ἀσύνετοί τινες πράξεις ἐνέπλεξαν αὐτὸν εἰς κινδύνους οὓς τρεῖς ἐξέφυγεν. Εἰς τῶν κινδύνων ἐκείνων ἦτο καὶ ἡ συνθήκη ἐν τῷ μεσαιῶνι γινόμενη ἐπὶ κλησὶς τῆς Θεῆς Δίχης πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν ἀδίκως ἐναγομένων ἀθῶν. Ὁ Μιχαὴλ καθυπεβλήθη εἰς τὴν δοκιμασίαν ταύτην ἐνόμιον τοῦ αυτοκράτορος καὶ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Φιλαδελφίας. Τρεῖς πρὸ τῆς δίκης ἡμέρας, ὁ τοῦ ὑποδίκου βραχίον ἐνεκλείετο ἐντὸς θύλακος καὶ ἡσφαλιζέτο διὰ τῆς βασιλικῆς σφραγίδος· ὥρῃ δὲ ὁ ὑπόδικος νὰ φέρῃ διὰ χειρὸς πεφυρακτωμένον σιδηροῦν μοχλὸν τρεῖς ἀπὸ τοῦ θυσιαστηρίου ἄχρι τῶν κινκιδίων τοῦ ἱεροῦ ἀτέχνως καὶ ἀβλαβῶς. Ὁ Παλαιολόγος ὑπεξέφυγε τὸ ἐπικίνδυνον πείραμα πνευματικῶς τε ἅμα καὶ εὐτραπέλως.

«Εἶμαι στρατιώτης, εἶπεν αὐτὸς, καὶ εὐτόλμως θέλω εἰσελθεῖν εἰς τὸ στάδιον μετὰ τῶν κατηγόρων μου· ἀλλ' ὡς λαϊκὸς καὶ ἀμαρτωλὸς δὲν εἶμαι προικισμένος διὰ τοῦ δώρου τῆς θαυματουργίας. Ἡ ὑμετέρα σεβασμιότης, Παναγιώτατε δέσποτα, ἀξιούται βεβαίως τῆς προστασίας τοῦ οὐρανοῦ· ὅθεν ἀπὸ χειρὸς σας θέλω δεχθῇ τὴν ἐμπυρον σφαῖραν, τὸ ἐχέγγυον τῆς ἀθωότητός μου.» Ὁ ἀρχιεπίσκοπος ἐταράχθη, ὁ αὐτοκράτωρ ἐμεδίασε, καὶ ἡ ἀρετὴ τοῦ Μιχαὴλ ἐπεσφραγίσθη δι' ἀμοιβῶν καὶ νέων ὑπηρεσιῶν. Ἡ φωνὴ τοῦ λαοῦ καὶ ἡ εὐνοία τῶν στρατιωτῶν τῷ περιεποίησαν τὸ αυτοκρατορικὸν διαδῆμα, εἰς ἀμοιβὴν τῶν στρατιωτικῶν κατορθωμάτων καὶ τῆς δημοσίας αὐτοῦ ἀξίας. Ἄμα δὲ τῇ ἀναγορεύσει αὐτοῦ ἐληξεν ἡ βασιλεία τοῦ τελευταίου τῶν λατίνων αυτοκρατορῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως (Βαλδουίνου τοῦ Β'), καὶ ὁ Μιχαὴλ ἐγενετο ὁ θεμελιωτὴς τῆς ἑλληνικῆς δυναστείας. Οἱ ἀγῶνες τοῦ αυτοκράτορος πρὸς ἐπανάρθωσιν τῶν ἐκ τοῦ πολέμου δεινῶν, πρὸς ἐμφύχωσιν τῆς βιομηχανίας, πρὸς σύστασιν ἀποικιῶν καὶ ἀνάπτυξιν τῆς ἐμπορίας ἦσαν ἀξιοὶ παντὸς ἐπαίνου. Ἡ φιλοδοξία του ἤγειρε κατ' αὐτοῦ πολλοὺς ἐχθροὺς πνευματικούς τε καὶ κοσμικούς, ἀλλὰ καὶ τοὶ τῆς πολιτικῆς του μὴ ὑπαρχάσης πάντοτε συνετῆς, αὐτὸς ἐπὶ νύξῃς τὸ τε κράτος καὶ τὴν φήμην του διὰ τῆς μεγάλης τῶν ἐπικρατειῶν του ἐπεκτάσεως. Αἱ σκευωρίαι τοῦ ὑπεκίνησαν τὴν ἐπανάστασιν τῆς Σικελίας. Σκιαδὺς ὕβρις ὑπὸ Φράγκου στρατιώτου πρὸς εὐγενὴ δέσποιναν γενομένη ἐν καιρῷ λιτανείας κατὰ τὴν παραμονὴν τοῦ Πάσχα, ἀνερίπισε τὴν ἐπαναστατικὴν φλόγα καθ' ὅλην τὴν νῆσον, καὶ 8,000 Φράγκων ἐξωλοθρεύθησαν εἰς ἀθρόαν τινα σφαγὴν ἐπικληθεῖσαν αὐτῇ Σικελικὴν ἐσπερινόν. Ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος αὐτοῦ Ἀνδρόνικος, ἐθεωρεῖτο νουνεχὴς καὶ ἐνάρτεος ἡγεμὼν· ἀλλ' ἡ πολυχρόνιος βασιλεία του εἶναι κυρίως ἀξιολησθέντος διὰ τὰς ἐριδας τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Καταλάνων, καὶ τὴν ὑψώσιν τῆς ὀθωμανικῆς δυνάμεως. Ἐποίησε κοινωνὸν τῆς διοικήσεως τὸν υἱὸν τοῦ Μιχαὴλ ἡλικίας ὀκτωκαίδεκα ἔτων, καὶ μετὰ τὴν πρόωρον τοῦτο τελευτήν ὁ υἱὸς τοῦ Ἀνδρόνικος, ὁ εὖνους τοῦ αυτοκράτορος, ἐγενετο ἀναρχὸς τοῦ πάππου του. Ἡ βασιλεία Ἀνδρόνικου τοῦ πρεσβυτέρου κατηναλώθη εἰς πολιτικὰς διχονοίας καὶ οἰκογενειακὰς ἐριδας, τοῦ νέου ἡγεμόνος ὑψώσαντος τῆς ἀνταρσίας τὴν σημαίν ὅπως γένῃ κύριος τοῦ θρόνου. Εἰδιάσθη τέλος νὰ παραιτηθῇ τῆς βασιλείας, καὶ ἐνδυσάμενος τὸ μοναχικὸν σχῆμα διέτριψε τὰ λοιπὰ ὀλίγα ἔτη τοῦ βίου του ἐντὸς κελλίου, τυρλὸς καὶ ἄθλιος, μόνον παρηγορίαν κεκτημένος τὴν ἐλπίδα τοῦ τυχεῖν ἐν οὐρανῷ στέμματος λαμπροτέρου ἐκείνου ὅπερ ἐπὶ γῆς εἶχε φέρει.

Μετὰ πολλοὺς ἀδόξους ἀγῶνας, μεταξὺ τῶν ἡγεμόνων τοῦ αυτοκρατορικοῦ οἴκου, τὸ στέμμα περιήλθε κατὰ τὸ 1391 εἰς τὸν Ἑμμανουὴλ, οὗ τινος ὀλίγκηρος σχεδὸν ἡ βασιλεία ὑπῆρξε σειρά συμ-

φορῶν. Ἡ πρωτεύουσα τοῦ ἐπολιορκηθῆ ὑπὸ Ἀμουράτου, καὶ οἱ Τούρκοι ἐκυρίευσαν ἀπάσας σχεδὸν τὰς ἐπικρατείας του, αἵτινες τότε περιορίζοντο εἰς μικρὰν γωνίαν τῆς Θράκης, μεταξὺ Προποντιδῆς καὶ Εὐξείνου, πετῆκοντά που μιλίων μῆκος ἔχουσαν καὶ τριάκοντα πλάτος. Πρὸς βελτίωσιν τῆς τύχης του ἐπεχείρησε νὰ περιγηθῇ ζένας χώρας πεποϊθῶς ὅτι ἡ θεὰ δυστυχὸς ἡγεμόνος ἤθελε προκαλέσει τὰ τε δάκρυά καὶ τὴν ἐπικουρίαν καὶ αὐτῶν τῶν σκληροτέρων βαρβάρων. Εἰς ἰταλίας μετέβη εἰς τὰ παράλια τῆς Γαλλίας ἐνθα ὑπεδέξαντο αὐτὸν διὰ τῆς ἰδιαζούσης τῷ ἔθναι τούτῳ εὐπροσηγορίας. Δισχιλίοι τῶν πλουσιωτέρων πολιτῶν τῶν Παρισίων ἐνοπλοὶ καὶ ἑρπιοὶ ἐξῆλθον εἰς προὔπαντησίν του, καὶ εἰς τὰς πύλας τῆς πόλεως Κάρουλος ὁ ΣΤ' ἐγκαρδίας αὐτὸν περιπτύχμενος προσηγόρευσε ἀδελφόν. Κάρουλος ὁ ΣΤ' ἦν ἐνδεδυμένος λευκὴν ἐσθῆτα μεταξίνην, καὶ ἀνέβαινε λευκὸν ἵππον, γεγονὸς λίαν σημαντικὸν κατὰ τὰς Γαλλικὰς τελετάς, τοῦ λευκοῦ χρώματος θεωρουμένου ὡς ἐμβλήματος τῆς ὑπεράτης Ἀρχῆς. Κατέλυσεν ὁ Ἑμμανουὴλ εἰς τὸ Λούβρον, χοροὶ δὲ καὶ ἑορταὶ διὰ τῶν τέρψεων τοῦ κυνηγίου ποικιλλόμενοι διετάχθησαν πρὸς διασκέδασίν του. Εὐχαριστήσας τὴν περιεργίαν του ἀνευ οὐδεμιᾶς ὁμῶς ἐλπίδος ἐπικουρίας, ἀπεφάσισε νὰ ἐπισκεφθῇ τὴν Ἀγγλίαν. Κατὰ τὴν ἀπὸ Δόβερ πορείαν του ἐφιλοξενήθη εἰς Καντέρβουριαν ὑπὸ τοῦ ἡγουμένου καὶ τῶν μοναχῶν τοῦ Ἁγίου Αὐστίνου, καὶ εἰς Μαυρεσίην (Blach heath). Ἐρρίκος ὁ Δ' ἐχαίρεισε τὸν Ἕλληνα ἥρωα, ὅστις ἐπὶ τινὰς ἡμέρας ἐτιμήθη καὶ ἐξενίσθη ἐν Λονδίῳ ὡς αὐτοκράτωρ τῆς Ἀνατολῆς. Ἀποτυχὸν τοῦ σκοποῦ τῆς περιηγήσεώς του ἐπανεκάμψεν εἰς Κωνσταντινουπόλιν, καὶ τῷ ἐπετράπη νὰ τελειώσῃ τὴν βασιλείαν του ἐν εὐδαιμονίᾳ καὶ εἰρήνῃ (1425). Παρακαλοῦσας τῆς ἡλικίας του ἐποίησεν ἀντικαταστάτον τῆς βασιλείας τοῦ πρεσβύτερου αὐτοῦ υἱὸν Ἰωάννην, δεύτερον τοῦ ὀνόματος τούτου. Ἡ διαφθορὰ τῆς Ἐκκλησίας μεταξὺ δύο παπῶν διηρημένης, καὶ τοῦ κλήρου αἱ διχονοίαι τῇ παρέσχον εὐρὺ πεδίων, πρὸς ἐξάσκησιν τοῦ θρησκευτικοῦ ζήλου του, καὶ τὴν εἰς ἰταλίαν περιήγησιν ἐπεχείρησεν ἐπὶ σκοπῷ νὰ διαλύσῃ τὰ ἐκκλησιαστικὰ ταῦτα σχίσματα. Ἀλλ' ἤγγιζεν ἡ πτώσις τῆς γενεᾶς του καὶ τῆς ἑλληνικῆς δυναστείας. Κατὰ τὴν τελευτὴν του (1448) πέντε ἦσαν οἱ ἡγεμόνες τοῦ αυτοκρατορικοῦ οἴκου· ἀλλ' ὁ θάνατος τοῦ Ἀνδρόνικου καὶ τὸ μοναχικὸν τοῦ Ἰσιδώρου ἐπάγγελμα εἶχον ἐλαττώσει αὐτοὺς εἰς τρεῖς, τὸν Κωνσταντῖνον, Δημήτριον καὶ Θωμᾶν. Ὁ Κωνσταντῖνος ἀνέβη ἐπὶ τοῦ χρεώσαντος θρόνου, τῶν φατριαστικῶν ἀντιστάσεων τῶν ἀδελφῶν του κατευνασθειῶν τῇ μεσιτείᾳ τῆς αυτοκρατορίσεως μητρὸς, τῆς Γερούσιας, τῶν στρατιωτῶν καὶ τοῦ κλήρου, παραχωρησάντων αὐτοῖς τὴν κατοχὴν τοῦ Μωρέως.

Τὸ πρῶτον ἔργον τοῦ νέου αυτοκράτορος ὑπῆρξεν ἡ ἀποστολὴ πρεσβείας εἰς Γεωργίαν, ὅπως τῷ κομίσῃ ἡγεμονίδα ἣν εἶχεν ἐκλέξει βασιλικὴν του

σύζυγον. Ἡ ἐπακόλουθος φροντίς του ὑπῆρξε νὰ ἐρευνήσῃ τὴν κατάστασιν τῶν δημοσιῶν ὑποθέσεων, τὸ παράπαν ἀμεληθειῶν ὑπὸ τῆς ἀδυναμίας ἢ τῆς ἀπουσίας τοῦ προκατόχου του. Ἀλλὰ τὸ αυτοκρατορικὸν δράμα εἶχε φθάσει εἰς τὴν τελευταίαν του πράξιν. Ὁ κίνδυνος ὁ ἐπὶ μακρὸν ἐπώσας ἦν ἐτοιμος νὰ ἐκραγῇ ἐπὶ τοῦ κατεγνωσμένου τῶν Παλαιολόγων οἴκου μὲ ἀκάθεκτον ὁρμὴν καὶ ἐπὶ τῆς πόλεως τῶν Καيسάρων. Μωάμεθ ὁ Β' εἶχεν ὁμώσει νὰ κυριεύσῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ μεγάλα ἦσαν αἱ ὑπ' αὐτοῦ γινόμεναι προπαρασκευαὶ καὶ τὰ πολεμικὰ ἐφόδια πρὸς ἄλωσιν ἢ ἐξολόθρευσιν αὐτῆς. Ἀν εἴναι ἀνάγκη ν' ἀναιρέσωμεν ἐνταῦθα τὴν ἱστορίαν τῆς πολιορκίας μετὰ γραφικωτάτης καὶ ἐνεργητικωτάτης βραχυτήτος ἐξιστορηθείσης ὑπὸ τοῦ Γρίβωνος. Αἱ ἐργασίαι ἐξηκολούθουν μετ' ἀπαρραδαγματιστοῦ ἀκμῆς καὶ ἐνεργείας, ἐτι τρομερώτεραι καθιστάμεναι ὑπὸ τῆς ἀφειδούς χρήσεως τῆς πυρρικής καὶ τοῦ πυροβολικοῦ, νέων σχεδὸν τότε στοιχείων τῆς πολεμικῆς τέχνης. Ὁ Κωνσταντῖνος ἐπράξε πᾶν ὅ, τι χριστιανὸς ἡγεμὼν καὶ ἀνδρεῖος στρατιώτης ἠδύναντο νὰ πράξῃ. Τὸ παράδειγμα του ἐνεψύχον τὴν ἀνδρείαν τῶν στρατιωτῶν του, καὶ ἀνεξωογόνοι τὰς καρδίας τῶν ἀπληπισμένων πολιτῶν. Ἡ σικνὴ κατὰ τὴν προτεραιάν τῆς ἐφόδου οὕτω πως περιγράφεται ὑπὸ αὐτοῦ τοῦ μάρτυρος· «Ὁ αὐτοκράτωρ καὶ τινες πιστοὶ αὐτοῦ σύντροφοι εἰσῆλθον εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀγίας Σοφίας μέλλοντα μετ' ὀλίγας ὥρας εἰς τὴν μάχην νὰ μεταβληθῇ, καὶ εὐσεβῶς μετὰ δακρύων καὶ προσευχῶν μετέλαβον τῶν θείων μυστηρίων. Ἀκολουθῶς ἀνεπαύθη ἐπὶ τινὰς στιγμὰς εἰς τὰ ἀνάκτορα ἀντηχοῦντα ἐκ τῶν κραυγῶν καὶ τῶν ὁδῶν, ἠτήσατο συγγνώμην παρ' ὅλων οὓς τυχὸν ἠδίκησε, καὶ ἱππεύσας ἐπορεύθη ἵνα ἐπισκεφθῇ τὰς φρουράς καὶ κατασκοπεύσῃ τὰ κινήματα τοῦ ἐχθροῦ. Ὁ ἄλλ' ἡ φρουρὰ 29 Μαΐου εἶχε φθάσει· ἡ ἐσχάτη ὥρα τῆς τε πόλεως καὶ τῆς αυτοκρατορίας εἶχε κρούσει.»

Μετὰ πολιορκίαν τριῶν καὶ πεντήκοντα ἡμερῶν ἡ Κωνσταντινούπολις, ὡς φησὶν ὁ Γρίβων αὐτὴ ἐν οὐδὲν λόγῳ ποιησαμένη τὴν δύναμιν τοῦ Χασρόου, τοῦ Χαζάνου καὶ τῶν καλιφῶν, ἀνεπαυρότως καθυπετάχθη ὑπὸ τῶν ὀπλῶν Μωάμεθ τοῦ Β'. Οἱ λατῖνοι μόνον τὸ κράτος τῆς εἶχον ἀνατρέψει, οἱ δὲ Μωαμεθανοὶ κατακτητὰι κατεπάτησαν καὶ τὴν θρησκείαν τῆς.

Ὁ Κωνσταντῖνος εἶχεν εὐγενῶς ἐκτελέσει τὸ χρέος του. Ἐντὸς τοῦ σμήνους τῶν ἐχθρῶν τῶν ἐπὶ τῶν τειχῶν ἀναρριχόμενων καὶ ἐπιδιωκόντων τοὺς διὰ τῶν ἀγυιῶν φεύγοντας Ἕλληνας, ἐκείνος ἔσθη ἐπὶ μακρὸν μετὰ τῶν ἀνδρειοτέρων ἀξιωματικῶν του μαχόμενος ἄχρι οὗ τέλος ἐπέσεν. Ὁ μόνος φόβος του ἦτο μὴ πέσῃ ζῶν εἰς χεῖρας τῶν ἀπίστων· καὶ ἵνα ἀπομακρύνῃ τὴν τύχην ταύτην ἔκρινε συνεισφέρειν τὸν ἑαυτοῦ ἑαυτοῦ πορφυρᾶν. Ἐν μέσῳ τοῦ θορύβου ἄγνωστός τις χεῖρ προσέβαλεν αὐτὸν, καὶ τὸ σῶμά του ἐτάφη ὑπὸ σωρὸν νεκρῶν. Αἱ τελευταὶ λέξεις αὐτοῦ ἡκούσθη προφέρων ἦσαν· «Ἄν εὐ-

ρίσκεται χριστιανική χείρ να μού κόψη την κεφαλήν ; »

Ο θάνατός του έδωκε πέρας εις την αντίστασιν και την εϋταξίαν, και άφηκε την πρωτεύουσιν εις την διαρπαγήν και την σύλψιν των νικηφόρων Τούρκων. Μετ' αληθείας έβρέθη ότι αι συμφοραί και η πτώσις του τελευταίου Κωνσταντίνου εἰσιν ένδοξώτεροι της μακρᾶς εϋδαιμονίας των Βυζαντινών Καيسάρων.

Άπαντες οι συγγραφείς συμφωνοῦσι λέγοντες ότι ο τελευταίος των Παλαιολόγων αυτοκράτορων ήν ο αγαθώτερος της γενεᾶς του, και εάν οι χριστιανοί της Εϋρώπης ήγεμόνες δέν εγκατέλειπον αυτόν, ή δύνατο ν' άποθήσθαι το βέμνα των Τούρκων, ει και ούδέποτε ήθελεν άποδώσει εις το Κράτος την προτέραν του δόξαν. Άλλ' άνδρείως άντέστη κατά της θύελλης, και απέθανεν ως προσήκε τῷ διαδόχῳ μακρᾶς σειράς βασιλέων.

Η πτώσις του Κωνσταντίνου υπήρξε το ένδόξιμον της έκπτώσεως και διασποράς άπάσης της γενεᾶς του. Οι δύο επίζησαντες άδελφοί του, Δημήτριος και Θωμάς, έδασίλευον, δεσπόται όντες του Μωρέως· άλλ' η κατάλυσις της αυτοκρατορίας υπήρξε το ζοφώδες προοίμιον των συμφορών των. Ο Δημήτριος έγινεν υποτελής του νέου Τούρκου αυτοκράτορος Μωάμεθ, και έλαβε πόλιν τινα της Θράκης μετά τινων παρακειμένων νήσων προς συντήρην αι αυτού τε και των όπαδών του· εις την κητάστασιν δέ ταύτην της έξευτελεστικής υποταγής διετέλεσεν άχρις οὔ ο θάνατος απήλλαξεν αυτόν της δυσφρήμου εκείνης δουλείας. Ο έτερος άδελφός Θωμάς έδιδάσθη εις αύθόρητον έξορίαν ένεκεν εισβολής, εις την χώραν αυτού. Έφυγεν εις Κέρκυραν και εκείθεν εις Ιταλίαν, καθ' η διηγείται ο Γίβων, α μετά γυναικων όπαδών· το όνομά του, τα παθήματά του, και η κεφαλή του άποστόλου Αγ. Ανδρέου ησαν αξία της φιλοξενίας του Ούατικανού, και η δυστυχία του παρετάθη διά συντάξεως 6000 δουκάτων υπό του πάπα και των Καρδινάλιων χορηγηθείσης. » Αφῆκε δέ δύο υἱούς (πρέπει να είχε και τρίτον ως θέλειφανήεν τοις έφεξής) Ανδρέαν και Έμμανουήλ, οἵτινες άνετράφησαν εν Ιταλίᾳ. Καί ο μὲν πρεσβύτερος έξευτελίσθη ένεκα του διεφθαρμένου βίου του, και του γάμου ον συνήψε, και απέθανε κληρονόμος κενού τίτλου. Ο δέ Έμμανουήλ έπειράθη να επισκερθῇ και αύθις την πατρίδα του· και διατρίψας το λοιπόν του βίου του ασφαλῶς και ήσυχως εν Κωνσταντινουπόλει, έτελεύτησεν, α έντίμου πλήθους χριστιανών τε και Μουσουλμάνων συνοδευσάντων αυτόν έως το μνήμα. »

Από της εποχής ταύτης, από του δεκάτου έκτου ήδη αἰώνος, ολίγα γινώσκονται περί του όνόματος και της γενεᾶς των Παλαιολόγων. Η ήμισέληνος εκχυμάτιζεν εις την βασιλίδα του Κωνσταντίνου πόλιν, και καθ' η αρχαίος βυζαντινός χρονογράφος παρατηρεῖ, ο τελευταίος κληρονόμος του τελευταίου σπινθήρος της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας, εφαινετο εκλελοιπώς. Η ιστορία τοῦς είχεν ήδη λησμο-

νήσει, και ο άστατος ροῦς των ανθρώπινων περιπετειῶν παρήργετο άγνοῶν την υπαρξίν των. Η Ιταλία υπετίθετο το άσυλον των αυτοκρατορικῶν έξορίστων, και εκεί ήδύναντο να βλαστήσωσιν εν τῇ λήθῃ η να κατέλθωσιν εις ατιμήτους τάφους, αν επιτύμβιος έπιγραφή δέν απεκάλυπτεν ότι απόγονός τις των Καيسάρων είχεν εύρει καταφύγιον και ταφὴν εις άσημον παροικίαν της Άγγλίας. Εν τῇ μικρᾷ εκκλησίᾳ της Λανδούλφης (Landolph) εις Κορνουάλλην (Cornwall), η έξῆς έπιγραφή επί μικρᾶς μεταλλικῆς δέλτου, προσηλωμένης εις τὸν τοίχον αἶρει πᾶσαν αμφιβολίαν περί της ταυτότητος και της βασιλικῆς γενεαλογίας του άτόμου, οὔ τινος τὴν μνήμην υπενθυμίζει. Κατά την πρωτότυπον αὐτῆς όρθογραφίαν οὔτω πως είναι συντεταγμένη· « Here lyesh she body of Theodoro Paleologus of » Pesaro in Italye, descended from the Imperiall » lyne of ye last Christian Emperors of Greece, » being the sonne of Prosper, the sonne of Theodoro, the sonne of John, the sonne of Thomas, » second brother to Constantine Paleologus, the » eighth of that name, et last of ye lyne yt raygned » in Constantinople untill subdued by the Turkes; » who married with Mary ye daughter of William » Balls of Hadlye in Souffolke Gent. and had issu » five children, Theodoro, John, Ferdinando, Maria et Dorothy, et departed this life at Clyfton » ye 24th of January 1636 » — (α) ήτοι·

« Ενθάδε κεῖται το σώμα Θεοδώρου του Παλαιολόγου, εκ Πισαύρου Ιταλίας, του όρμωμένου κατ' ευθείαν γραμμὴν από του αυτοκρατορικού γένους των τελευταίων χριστιανῶν της Ελλάδος αυτοκράτορων· ήν γάρ υἱός Καμίλλου υἱού Προσπέρου, υἱού Θεοδώρου, υἱού Ιωάννου, υἱού Θωμά, αδελφού δευτέρου Κωνσταντίνου όγδόου του Παλαιολόγου, του και τελευταίου της ήγεμονεύσεως εν Κωνσταντινουπόλει μέχρι της υπό των Οθωμανῶν άλώσεως βασιλικῆς γενεᾶς, δε νυμφευθείς Μαρίαν θυγατέρα του Κ. Ουίλιέλμου Μπόλλης, εκ Χαδράχης, εν Σοφρώλκῃ έσχε πέντε υἱούς, Θεόδωρον, Ιωάννην, Φερδινάνδον, Μαρίαν, Δωροθέαν· απεδήμησε δ' εις Κύριον εν Κλυφτῶνῃ τῇ κα Ιαννουαρίου 1636. »

Φαίνεται λοιπόν ότι ο Θεόδωρος, όστις ένυμφεύθη και απέθανεν εις Κορνουάλλην, ήν ο τέταρτος κατ' ευθείαν καταγόμενος από τὴν Θωμᾶν, νεώτερον άδελφόν του αυτοκράτορος Κωνσταντίνου, και φυγόντα μετά τινων γυνυνών όπαδών εις Ιταλίαν ένθᾳ τὰ τέκνα του άνετράφησαν (β). Η αλήθεια των εν τῇ έπιγραφῇ διαλαμβανόμενων ένισχύεται υπό περιστάσεως τυχούσης πρό εἰκοσιν έτών και επείκειν. Του θόλου εν ᾧ ο Παλαιολόγος ήν ένταφιασμενος άνεφχθέντος κατά τύχην, έδουλήθησαν πε-

(α) Υπάρχει μικρὸν παρόραμα εις την χρονιαντῆς έπιγραφῆς, καθότι η εν τοῖς καταστίχοις της εκκλησίας καταχωρίσις της ταφῆς του σημειοῦται τὴν 20 'Οκτωβρίου 1636.

(β) Δύο μόνον υἱῶν του Θωμά μνηαίν ποιείται ο Γίβων Ανδρέου και Έμμανουήλ· άλλ' η μαρτυρία της Λανδούλφης δέλου δείκνυσιν ότι πρέπει να έσχε και τρίτον τινα Ιωάννην.

ριεργείας χάριν ν' ανοίξωσι τὴν λάρνακα. Ητο δέ αὐτὴ εκ ξύλου δρυὸς κατεσκευασμένη, και διετηρεῖτο άνεπαφος, το δε σώμα άρκούντως σώον ὅπως άποδείξη ότι το άνάστημα του νεκροῦ υπερέβαινε το σύνθηες. Η κεφαλή ήν επιμήκους ωσειδούς σχήματος, και η ρίς εφαινετο οὔσα γριπή· μακρόν και λευκὸν γένειον κατέβαινε μέχρι του στόθους, έτερον σύμβολον της ελληνικῆς του καταγωγῆς. Ολίγα περί της οικογενείας του γινώσκονται. Θεόδωρος ο πρεσβύτερος ήτο ναύτης, και απέθανεν επί του πλοίου Κάρολος ο Β', ως άποδείκνυσιν η διαθήκη του χρονολογημένη το 1693. Φαίνεται ωσαύτως ότι εκέκτητο γαῖας τινος, και ότι άφῆκε χήραν όνόματι Μάρθαν, άλλ' οχι τέκνα. Η νεώτερα άδελφῃ Δωροθέα, υπανδρεύθη εις Λανδούλφην μετά Ουίλλιάμου Άρουνδελ εν έτει 1636, και απέδισε τῷ 1684 (α). Η Μαρία απέθανεν άγamos, και έτάφη εις την αὐτὴν εκκλησίαν τῷ 1674. Περί των άλλων δύο υἱῶν Ιωάννου και Φερδινάνδου, οὔδεν μνημόσυον φαίνεται διασωθὲν εν τῇ χώρᾳ ταύτῃ (Άγγλῖα)· και εκρίθη πιθανώτατον ότι η εν Λανδούλφῃ εκκλησία περιείχε τὰ λείψανα των δύο τελευταίων επίζησάντων της ελληνικῆς δυναστείας, των εκπαλαι περιφήμων μοναρχῶν του Βυζαντίου. Ο χρόνος ὅμως, ο μέγας άποκαλυπτής των άποκρύφων, έφερεν εις φῶς γεγονότα άποδείξαντα ότι εις των υἱῶν του εκ Πισαύρου της Ιταλίας Θεοδώρου, είχεν άποδημήσει εις τὰς Δυτικὰς Ινδίας, ένθᾳ έζησεν επί τινα έτη και απέθανε τῷ 1678. Ο ιστορικὸς Όλδμυζων (β) άναφέρει ως παράδοσιν, ότι απόγονός τις της πρώην αυτοκρατορικῆς ελληνικῆς οικογενείας της Κωνσταντινουπόλεως, διέτριψεν εις Βαρβάδαν (Barbadoes), άλλ' αμφιβάλλει περί του γεγονότος χωρὶς να δικαιολογῇ την αμφιβολίαν του. Η παράδοσις ὅμως αὕτη όντως εκυκλοφορεῖ, και ο Σερ Ρόβέρτος Σχόμבורγ εν τῇ της Βαρβάδας ιστορίᾳ του, διηγείται την περίπτωσιν ήτις έφερεν εις την έπιθεσθίωσιν αὐτῆς, και εις την ανακάλυψιν του σώματος Φερδινάνδου του Παλαιολόγου, και άλλων λειψάνων προσματυρούντων την μετά των Ελλήνων αυτοκρατορῶν σχέσηιν του. Διαρκούσης της τρομερᾶς λαίλαπος του 1834, της σχεδόν άπασαν τὴν νήσον έξολοθρευσάσης, μεταξύ των άλλων δημοσίων οικοδομῶν δε κατέστρεψεν η θύελλα, ήν και η εκκλησία του Αγίου Ιωάννου κειμένη εις ρωμαντικὴν τοποθεσίαν παρὰ τῷ Σκοπέλῳ εις ὕψος 324 ποδῶν. Αρθέντων των έρειπίων α ανευρέθη (κατά τοῦς λόγους του Σερ Ρόβέρτου) η λάρναξ Φερδινάνδου του Παλαιολόγου υποκάτω της οργανοθήκης εν τῷ θόλῳ του Ιππότου Πέτρου Καλλοτίνου. Η θέσις της λάρνακος, κειμένης εις διεύθυνσιν αντίθετον της των άλλων εν τῷ αὐτῷ θόλῳ κατατεθειμένων, έσυρεν επ' αὐτῆς την προσοχήν· η κεφαλή εκειτο προς δυσμὰς, οἱ δέ

(α) Το όνομά της είναι καταχωρισμένον εις τὸν κατάλογον αὐτῷ Dorothea Paleologus de stirpe Imperator. 'Ιδε και Παנד. φυλ. 2. σελ. 48.

(β) British Empire in America, Vol 3. P. III.

πόδες προς ανατολὰς, κατά το ελληνικὸν έθος. Αἱ φῆμαι αὐται εἴλκυσαν τὴν προσοχήν του έφημερίου, και να βεβαιωθῇ πόσον η παράδοσις είχετο αληθείας άπεφάσισε να έξετάσῃ τὴν υποτιθεμένην του Παλαιολόγου λάρνακα· ήνοιξαν επομένως αὐτὴν κατά τὴν τρίτην Μαΐου 1844, ενώπιον των Κ. Κ. R. Reici του νεωτέρου, I. G. Young, και J. Hirkson. Η λάρναξ ήτο μολυβδίνη, και περιείχε σκελετὸν ασυνήθους μεγέθους κεχλωμένον εν τῇ άσβέστῳ, έτέρα άπόδειξις της ελληνικῆς του Παλαιολόγου καταγωγῆς, επικρατοῦντος εν Ελλάδι του έθους να καλύπτωσι το σώμα δι' άσβέστου. Η λάρναξ επιμελῶς έναπετέθη εν τῷ θόλῳ τῷ κατεχομένῳ υπό Josiah Hunt Esqr.

Εν τῇ ανωτέρῳ ανακαλύψει και ανακρίσει αἱ συγχυρίαι εἰσι τόσῳ πολυάριθμοι και αξιοσημείωτοι, ὥστε δέν άφίνουσιν αμφιβολίαν ότι ο Φερδινάνδος Παλαιολόγος ο ένταφιασμένος εν τῇ εκκλησίᾳ του Αγίου Ιωάννου, ήτο το αὐτὸ άτομον οὔ τινος μνηαίν ποιείται η λανδούλφηος έπιγραφή ως υἱοῦ του Θεοδώρου. Το μέγεθος του σκελετοῦ, η δι' άσβέστου επικάλυψις, η διεύθυνσις του σώματος, ένισχύουσι τὴν περί ελληνικῆς καταγωγῆς ιδέαν. Το όνομα της μητρός Μαρίας Βώλς παρέχει έτερον τεκμήριον, καθότι μεταξύ των αρχαιοτέρων ιδιοκτητῶν πολλοῖ του όνόματος τούτου άπαντῶνται· και τρία κτήματα ο Όλδμυζων άναφέρει εν τῷ καταλόγῳ του ως ανήκοντα τῇ οικογενείᾳ Βώλς. Υπετέθη λοιπόν, και εύλόγως, ότι συγγενεία τις πιθανῶς υπήρχε μεταξύ της μητρός του Φερδινάνδου και των Βώλς των εν Βαρβάδᾳ, ήτις, εις εποχὴν καθ' ην τοσαῦται οικογένειαι μετώκουν εξ Άγγλίας κυρίως εκ Κέντ και των μεσημβρινῶν και δυτικῶν κομητειῶν, προέτρεψε τὸν νέον Παλαιολόγον να ζητήσῃ τύχην εις τὸν Νέον κόσμον μετά τὸν εν έτει 1636 θάνατον του πατρός του.

Περί της τριακονταετοῦς εν τῇ νήσῳ διατριβῆς του Φερδινάνδου πολλὰ άποδείξεις υπάρχουσιν εις διάφορα έγγραφα. Ο αιδεσιμώτατος J. H. Gittens, έφημέριος της ένορίας, έδειξε τῷ Σερ Ρόβέρτῳ Σχόμבורγ, αρχαίῳ τι βιβλίον της εκκλησίας του Αγίου Ιωάννου, εν ᾧ άπαντῶνται διάφοροι καταχωρίσεις του όνόματος Φερδινάνδου του Παλαιολόγου από του 1649 έτους άχρι του 1669, ως ιεροφύλακος, νεωκόρου, επιτρόπου, επιστάτου των δημοσίων ὁδῶν, βοηθοῦ του νεωκόρου, τοποτηρητοῦ, κτλ. Η τελευταία καταχωρίσις είναι η της ταφῆς του, α 3. Οκτωβρίου, 1678. » Το όνομά του φαίνεται ὡσαύτως εν τινι νομικῷ έγγραφῳ, άφορῶντι τὴν πώλησιν γαιῶν τινων, γενομένην εν έτει 1658. Άλλ' η ρωμαντικώτερα μαρτυρία περί της ταυτότητος του μετά της εν Κορνουάλλη οικογενείας είναι η διαθήκη του, εν ᾗ άπαντῶνται τὰ όνόματα των άδελφῶν του Μαρίας και Δωροθέας. Κατεχωρίσθη εν τῷ Αρχιεποφυλακείῳ, τὴν 20 Μαρτίου 1678, και έξηλέγχθη ενώπιον του Κυβερνήτου Συνταγματάρχου Χριστοφόρου Κοδριγκτῶνος. Η χήρα υπήρξεν

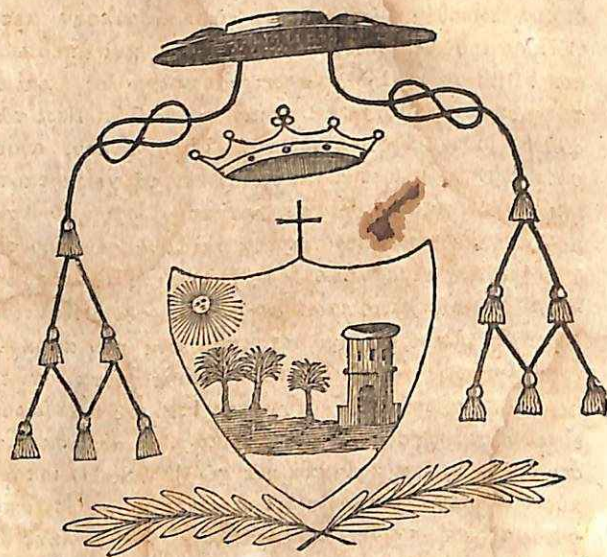
ἡ μόνη ἐπιζήσασα καὶ κληρονόμος τῆς ιδιοκτησίας τοῦ Θεοδώρου, ἐν νεαρᾷ ἡλικίᾳ ἀποθανόντος· ὥστε ὁ τελευταῖος τῶν Παλαιολόγων ἀναπαύεται ἐν τῇ ἐνοριακῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου ἐν τῇ νήσῳ Βαρβάδα, καὶ τὸ κτῆμα τὸ πρῶτον ἀνήκον εἰς τὸν ἀπόγονον τῶν Ἑλλήνων αὐτοκρατόρων ἀπαρτίζει νῦν μέρος τῆς Κλιφτονείου Στοῆς (Clifton Hall) καὶ τοῦ Ἀσφορδείου Ἀγροῦ (Ashford Ground). Συμπαράβαλλοντες τὰς περιστάσεις ταύτας, καὶ σκεπτόμενοι πόσον ἐντελὲς ἡ διαθήκη τοῦ Φερδινάνδου ἐνισχύει τὴν Λαυδοῦλφειον ἐπιγραφὴν, περὶ ἧς πιθανῶς ἐκεῖνος οὐδὲν ἐγίνωσκεν, ὑποθέτομεν τὸ γεωλογικὸν πρόβλημα εὐφυῶς λειλυμένον, καὶ τὸν τελευταῖον ἀπόγονον τῶν Ῥωμαίων Καيسάρων ἐξιχνιασθέντα ἄχρι τοῦ τελευταίου του ἀναπαυτηρίου πέραν τοῦ Ἀτλαντικοῦ.

Περὶ ἐργου ἀνεκδότου ποιεῖται μνείαν ὁ Σέρ Ρ. Σχόμβουργ, ἀφορῶντος τὴν ἀνακαίνισιν τῆς παραδόσεως, θεωρούσης ἓνα τῶν Παλαιολόγων εἰς Βαρβάδα διατελοῦντα. Λέγει δέ, χωρὶς ὅμως τὰ ἐργαῖα περὶ τῆς ἀληθείας, ὅτι διακρούντος τοῦ τελευταίου ὑπὲρ ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας, καὶ τῆς ἀπελευθερώσεως ἀπὸ τοῦ Τουρκικοῦ ζυγοῦ ἀγῶνος, ἡ ἐν Βαρβάδα Ἀρχὴ ἔλαβεν ἐπιστολὴν παρὰ τῆς προσωρινῆς Κυβερνήσεως τῶν Ἀθηνῶν, πυνθανομένης ἐὰν ἄρῃν κλάδος τῆς οἰκογενείας τῶν Παλαιολόγων ὑπῆρχεν εἰσέτι εἰς τὴν νῆσον, καὶ ἐξαίτουμένης ἵνα, ἐὰν οὕτως εἶχε τὸ πρᾶγμα, τῷ δοθῶσι τὰ μέσα νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ χρεῖας καλούσης, ἡ κυβέρνησις ἤθελε πληρώσει ὅλα τοῦ ταξιδίου τὰ ἐξοδα. Ὅπως ποτ' ἂν ᾔ, ὁ λόγος οὗτος δὲν διεδόθη ἐν Εὐρώπῃ (α), καὶ ἡμεῖς (ἐν Ἀγγλίᾳ) οὐδέποτε ὠνευρέθημεν ὅτι ἐν τοῖς διὰ τὸν θρόνον ἀνταγωνισταῖς τοῦ βασιλέως Λεοπόλδου ὑπῆρχε καὶ γνήσιος γόνος τῶν ἀρχαίων αὐτοκρατορικῶν δεσποτῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἐκ τῶν ἐν τῇ ἀνωτέρῳ διηγήσει ἐκτεθειμένων γεγονότων, δυνάμεθα νὰ πορισθῶμεν σημαντικὰς τινὰς σκέψεις καὶ διασκεδαστικὰς μελέτας. Ἡ τύχη τῶν Παλαιολόγων, τὴν μὲν μίαν ἡμέραν ἐπὶ θρόνου καθημένων, τὴν δὲ ἐν τῇ εἰρκτῇ μεταβαίνοντων, ἀπὸ τῆς βασιλικῆς ἀξίας εἰς ἀθλίαν ἐξορίαν, ὑπῆρξεν ἴσως ὁ πικρὸς κλῆρος καὶ ἄλλων αὐτοκρατορικῶν οἰκογενειῶν. Ἐὰν εὐρίσκωμεν τοὺς ἀπογόνους τῶν Ἑλλήνων αὐτοκρατόρων εἰς τὸ ταπεινὸν ἐπάγγελμα ναυτῶν, νεωκόρων, ἱεροφυλάκων καὶ ἐπιστατῶν τῶν ὁδῶν, δὲν εἶναι διόλου παράδοξον νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι εἰς τὰς ἀγυῖάς μας ἔχομεν ἴσως βασιλικούς ἀχθοφόρους καὶ κοπρολόγους, τοῦ σκήπτρου εἰς σάρωθρον ἐκτραπέντος καὶ τῆς μονοτοῦχου κατασχύσεως τὸν τόπον τῆς ἀρμαμάξης. Ἡ οἰκογένεια τοῦ Νεμβρόδ πιθανὸν νὰ ὑπάρχῃ ἀκόμη καὶ νὰ διατηρῇ τὰς προγονικὰς αὐτῆς κλίσεις ἐν τῷ ἐπαγγέλματι κυνηγῶν, ἡ ἐν τῷ ἐπι ταπεινοτέρῳ βαθμῷ ἱπποκόμων. Τίς οὐδὲν ἐὰν οἱ ἀπόγονοι τοῦ Σολομῶντος ὅσοι μεταπράττει παλαιῶν ἐνδυμά-

των, ἡ ἐὰν οἱ κληρονόμοι τῆς τῶν Ναβουχοδονοσόρων δυναστείας ὑπάρχωσι που εἰσέτι μεταξὺ βοσκῶν ἢ κτηνεμπόρων, γαλακτοπωλῶν ἢ γραμματέων γεωργικῶν ἐταιρειῶν. Ἡ γενεὰ τοῦ Ταμερλάνου πιθανῶς ἀπέληξεν εἰς τουρβούρχον, καὶ ἡ Φριδερίκου τοῦ Εὐυθρογένους εἰς κουρέα. Ἡ ἰδανικὴ μετανάστευσις τοῦ Πυθαγόρου δὲν ἦτο μᾶλλον ἀπίθανος ἢ θαυμασιωτέρα τῶν παραδόξων μεταμορφώσεων, δι' ὧν κατὰ τὸν ῥοῦν τῶν αἰώνων εἰναι ἐνίοτε πεπωμένον νὰ διαβῶσιν οἱ ζῶντες ἀντιπρόσωποι αὐτοκρατόρων τε καὶ βασιλέων.

Γ. ΔΑΝΟΣ ΠΕΚΟΣ.

Οἰκόσημον Μαρινέλλη.

ΠΕΡΙ ΟΙΚΟΣΗΜΩΝ.

—ooo—

Τὸ παρατιθέμενον οἰκόσημον ἀνήκει τῇ ἐξ Ἰταλίας καταγομένη οἰκογενείᾳ Μαρινέλλη (Marinelli). Φέρει δὲ ἐπὶ τοῦ θυρεοῦ σταυρὸν, καὶ ἄνωθεν τοῦ στέμματος πῖλον ἱερατικὸν μετ' ἐξ ἐκατέρωθεν θυτάνους, δηλοῦντας τὸν ἀτομικὸν βαθμὸν τοῦ πρώην ἐπισκόπου τῆς ἐν Θήρᾳ Λυτικῆς ἐκκλησίας.

ΙΣΤΟΡΙΚΑΙ ΜΕΛΕΤΑΙ.

—ooo—

Ὁ Κ. Κ. Παπαρρήγόπουλος, καθηγητὴς τῆς ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ὁθωρῶν καὶ συνεργάτης ἡμῶν, ἤρξατο τῶν χριμερινῶν αὐτοῦ παραδόσεων διὰ τοῦ ἀκοιούθου εἰσαγωγικοῦ λόγου.

Κατὰ τὸ ἐνεστὼς ἔτος θέλομεν συμμελετήσαι τὴν ἱστορίαν τοῦ μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἥτοι τὴν συνήθως λεγομένην Βυζαντινὴν ἱστορίαν.

Καὶ ἐπιστημονικοὺς καὶ ἐθνικοὺς λόγους, δι' οὓς ὀφείλομεν νὰ ἐπιστήσωμεν ἰδιάζουσιν προσοχὴν εἰς τοῦτο μάλιστα τὸ μέρος τῆς ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἔλαβον πολλὰς ἀφορμὰς νὰ ἐκθέσω· ἀλλὰ δὲν νομίζω περιττὸν νὰ ἐπιληφθῶ καὶ αὐθις ἐπὶ μικρὸν τῆς ὑποθέσεως ταύτης κατὰ τὴν παρούσαν εἰσαγωγικὴν ἀκρόασιν, τοσούτῳ μᾶλλον, ὅσῳ νεώτατον τι σύγγραμμα, ἐν Εὐρώπῃ ἐκδοθὲν, περὶ μιᾶς τῶν κυριωτέρων ἐποχῶν τῆς περιόδου ταύτης τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας, παρέχει ἡμῖν τὴν θλίβεραν ἀπόδειξιν, ὅτι αἱ περὶ αὐτῆς προλήψεις τοῦ δυτικοῦ κόσμου οὐ μόνον δὲν ἠλαττώθησαν, ἀλλ' ἐκ τούτων-τίου πολλαπλασιάζονται μᾶλλον καὶ ἐπιτείνονται.

Τὸ σύγγραμμα, περὶ οὗ ὁ λόγος, ἐξεδόθη πρὸ ὀλίγων μηνῶν ἐν Γαλλίᾳ, ὑπὸ τοῦ Κ. Πεϋρῆ, ἐπιγράφεται δὲ ἱστορία τῆς πρώτης σταυροφορίας (α), καὶ σύγκειται ἐκ δύο τόμων. Ἐκαστος ἐννοεῖ μετὰ πόσης περιεργείας ἐλάβομεν ἀνά χεῖρας τὸ βιβλίον τοῦτο· μετὰ τοσαῦτα μεγάλα καὶ ὀνομαστά ἔργα περὶ τοῦ κρισίμου ἐκείνου τοῦ μεσαιωνικοῦ κόσμου γεγονότος, κρισίμου ἰδίως διὰ τὴν τύχην τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους περιεργον ἦτο βεβιάως νὰ ἐξετάσωμεν τί ἀκριβέστερον καὶ πληρέστερον περὶ αὐτοῦ ἐξέθηκται ὁ νεώτατος ἱστοριογράφος, καὶ πῶς ἰδίως παρεστήσε τὰς μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Φράγκων σχέσεις. Ὁ συγγραφεὺς ἐπαγγέλλεται πρὸ πάντων ὅτι ἰστόρησε λεπτομερέστερον τὰ πράγματα, διότι περὶ μόνου τῆς πρώτης σταυροφορίας ἔγραψε δύο τόμους, ὧν ἕκαστος περιλαμβάνει πεντακοσίας σελίδας, ἐνῶ ὁ μὲν Γάλλος Michaud περὶ ὅλων τῶν σταυροφοριῶν τέσσαρας μόνον συνέταξεν, ὁ δὲ Γερμανὸς Wilken, ὁ ἐτι πολυτιμότεραν ἱστορίαν τῶν σταυροφοριῶν συγγράψας, τριακοσίας μόλις σελίδας τοῦ πρώτου τόμου ἀφιεροῖ εἰς τὴν ἐξιστόρησιν τῆς πρώτης σταυροφορίας. Ὁ συγγραφεὺς εἶχε πρὸς τούτοις νὰ φωτισθῇ ἀπὸ οὐκ ὀλίγων ἐγγράφων, τὰ ὅποια ἦσαν ἀγνωστα εἰς τοὺς προκατόχους αὐτοῦ, καθὼς ἐπ' ἐσχάτων ἀνακαλυφθέντα. Καὶ μέχρι τίνος μὲν ὠφελήθη ἀπὸ τῶν πλεονεκτημάτων τούτων, τῆς τε πλειοτέρας ἀναπτύξεως τοῦ ἔργου αὐτοῦ καὶ τῆς εὐρέσεως πηγῶν νεωτέρων, δὲν εἶναι τοῦ παρόντος νὰ ἐξετάσωμεν· περὶ δὲ τοῦ τρόπου καθ' ὃν παρεστήσε τὸ τῶν Ἑλλήνων πολίτευμα κατὰ τὴν παραμονὴν τῆς πρώτης σταυροφορίας καὶ καθ' ὅλας τὰς περιπετείας αὐτῆς, εἰς ὃ ἰδίως ὀφείλομεν νὰ ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχὴν, ἀνάγκη νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ἐν τῇ συγγραφῇ ταύτῃ οὐ μόνον ἐπανεληφθῆσαν ἅπασαι αἱ θρυλούμεναι περὶ τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ καὶ τῆς ὅλης Ἑλληνικῆς φυλῆς τῶν χρόνων ἐκείνων συκοφαντίαι, οὐ μόνον ἀπεσιωπήθησαν τὰ πλεῖστα τῶν γεγονότων, ἀτινα φυσικὸν ἦτο νὰ ἐμποιήσωσι τὴν εὐλογότεραν δυσπιστίαν εἰς τὸν μονάρχην τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους καὶ εἰς τοὺς ὑπηκόους αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ πολλὰς περιστάσεις ἐξετέθησαν πολὺ δυσμενέστερον ἢ ἐν πάσαις ταῖς προ-

ηγουμέναις συγγραφαῖς. Δὲν πρόκειται, ἐννοεῖται, οὐδὲ κατὰ τοῦτο ἐνταῦθα νὰ δώσωμεν ὀλοσχερῇ τοῦ βιβλίου ἀνάλυσιν· ἀλλὰ ἐν ἀντὶ πολλῶν λαμβάνομεν γεγονότος ἐπιτήδειον, ἂν δὲν ἀπατώμεθα, νὰ καταδείξῃ τὸ ὅλον τῆς συγγραφῆς πνεῦμα.

Ἀπαντες οἱ δυτικοὶ ἱστοριογράφοι ἠξίωσαν, ὡς γνωστὸν, ὅτι τὰς σταυροφορίας προεκάλεσαν αἱ τῶν Ἑλλήνων πρεσβεῖαι καὶ ἱκεσίαι· ὁ Ἀλέξιος Κομνηνός, λέγουσιν, ἀπειλούμενος ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἐπεμψε πρὸς τὸν Πάπαν πρέσβεις, ἐπιτετραμμένους νὰ ζητήσωσι τὴν συνδρομὴν τῶν Λατίνων, καὶ μικρὸν πρὸ τῆς πρεσβεῖας ταύτης εἶχε ἀποστείλει πρὸς τοὺς ἡγεμόνας τῆς Δύσεως αἰτήσεις, δι' ὧν ἐκτραγώδησας τὰς κατὰ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν κατακτήσεις τῶν Τούρκων, προέτρεπε τοὺς ἱππότες καὶ τοὺς βαρῶνους νὰ δράμωσιν εἰς ὑπεράσπισιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, πολλὰ καὶ θαυμάσια εἰς ἀμοιβὴν αὐτοῖς ὑποσχόμενος. Τὸ ζήτημα τοῦτο εἶναι σπουδαῖον. Καὶ μὲν, καὶ ἂν ὁ Ἀλέξιος Κομνηνός ἐξήχησε πρῶντι τὴν ἐπικουρίαν τῶν Λατίνων, πάλιν δὲν ἤθελον εἶναι δεδικαιολογημένοι πολλὰ κατὰ τοῦ βασιλέως καταγορίαι ἐνεκα τῆς δυσπιστίας ἣν ἐπέδειξαν πρὸς τοὺς σταυροφορικοὺς στρατοὺς, ἰδίως δ' ἐνεκα τῆς υποχρεώσεως ἣν ἐπέβαλεν αὐτοῖς, νὰ ὁμώσωσι πῖστιν πρὸς αὐτὸν καὶ νὰ ὑποσχεθῶσιν ὅτι δὲν θέλουσι σφετερισθῇ τὰς πόλεις καὶ χώρας ὅσας θέλουσι κατακτήσει ἀπὸ τῶν Τούρκων, ἀλλὰ, λαβόντες ἀμοιβὴν ἀποχρώσαν τῶν ἀγῶνων αὐτῶν καὶ ἀναλωμάτων θέλουσιν ἀποδώσει τῷ βασιλεῖ τῶν Ἑλλήνων τὰς κτήσεις ἐκεῖνας. Διότι ὁ ζητῶν ἐπικουρίαν τινὰ δὲν ἐπεται ἐκ τούτου ὅτι ὀφείλει καὶ νὰ ἀνέχηται φοβερωτάτας ἐν τῇ χώρᾳ αὐτοῦ ὑπὸ τῶν ἐπικούρων δρώσεις, οἷας διέπραξαν οἱ σταυροφόροι καὶ πρὶν εἰσέτι φθάσωσιν εἰς Κωνσταντινούπολιν· δὲν ἐπεται ὅτι, θεωρῶν τοὺς ἐπικούρους ἀναφανδὸν ἐπιβουλεύομένους αὐτὴν τοῦ Κράτους τὴν ὑπαρξίν, ὀφείλει ἀπρακτικῶν ν' ἀπεκδέχεται τὴν ἰδίαν καταστροφὴν· δὲν ἐπεται πρὸ πάντων ὅτι ὀφείλει νὰ θυσιάσῃ ἅπαντα τοῦ ἰδιοῦ κράτους τὰ συμφέροντα ὑπὲρ τῶν ἐπικούρων, ἐνῶ μάλιστα οὐδὲν ἠδύναντο οὗτοι νὰ καταρθείωσιν ἀνευ τῆς συνδρομῆς αὐτοῦ καὶ συμπαράστατος. Ἀλλ' ὅμως ἀνάγκη νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἡ διαγωγὴ τοῦ Ἀλεξίου ἐξηγεῖται καὶ δικαιολογεῖται πολὺ εὐκολώτερον, μᾶλλον δὲ ὅτι αὐτοδικαίως, οὕτως εἰπεῖν, ἀκυροῦνται πᾶσαι αἱ περὶ τῆς ολίγης αὐτοῦ προθυμίας κατηγορίαι, ἐὰν ἀποδειχθῇ, ὅτι οἱ σταυροφορικοὶ στρατοὶ ἀκλητοὶ, οἰκοθεν, αὐτογεννημένοι, ἐνέβαλον εἰς τὸ Βυζαντινὸν κράτος, ἐπαγγελλόμενοι μὲν τὴν λύτρωσιν τῶν ἁγίων τόπων, ἐν τῷ μεταξύ δὲ εἰς πολλὰς ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος παρεκτρέπομενοι δρώσεις καὶ ἐπιβουλὰς. Ὡστε πλείστου λόγου ἄξιον εἶναι νὰ ἐξακριβωθῇ ἐὰν ἀληθεύωσι τῶν ὅτι αἱ πολυθρύλλητοι ἐκεῖναι περὶ ἐπικουρίας ἱκεσίαι καὶ δεήσεις.

Ὅτε πρὸ τινων ἐν αὐτῶν ἐγγράφῳ μικρὸν τι δοκίμιον περὶ τῆς πρώτης σταυροφορίας (α), ἐτόλμησα

(α) Histoire de la première croisade, par I. E. A. Peyré, ancien magistrat. Avec plans et cartes itinéraires. 1859. Paris.

(α) Ἰδ. Πανδ. φυλλάδ. 89 καὶ 90 σελ. 424 καὶ 488.

(α) Διότι δὲν ὑπῆρξε ποτέ. Σ. II.

νά εκφέρω τὴν γνώμην ὅτι θεωρῶ ὅλως ἀνυπόστατον τὴν ὑπαρξίν τῶν διαβοήτων τούτων ἱεσίων καὶ ἐπιστολῶν Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, καὶ τοῦτο διὰ πολλοὺς λόγους, οὓς θέλω ἀπλῶς συγκεφαλαιῶσαι ἐνταῦθα. Ἐν πρώτοις οἱ Βυζαντινοὶ χρονογράφοι οὐ μόνον ἐπιστολὰς ἱεστηρίους καὶ πρεσβείας παντάπασιν δὲν ἀναφέρουσιν, οὐ μόνον παριστᾶσι τὴν σταυροφορίαν ὡς γενομένην ἐπὶ τῷ αὐθορμήτῳ κηρύγματι τοῦ ἐρημίτου Πέτρου, ἀλλὰ καὶ ὡς ὅλως ἀπροσδόκητον καὶ ἐκ πρώτης ἀφρηρίας ὀλεθρίαν θεωροῦσι τὴν τῶν Φραγκικῶν στρατευμάτων ἐπέλευσιν. Πρὸς τοῦτοις ὁ Ἀλέξιος Κομνηνός, ὅστις πρὸ δεκαετίας μὲν εἶδεν ἕνα τῶν ἰσχυροτέρων ἡγεμόνων τῆς Δύσεως, τὸν Ροβέρτον Γισκάρδον, ἐπελθόντα μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Βοημούνδου ἐπὶ τὴν κατὰκτησιν ἅπαντος σχεδὸν τοῦ εὐρωπαϊκοῦ μέρους τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, καὶ μετὰ πολυετῆς ἐργασίας ἀγῶνας μὲν εἶχε κατορθώσῃ ν' ἀπαλλαγῇ τοῦ φόβου τούτου κινδύνου, δὲν ἦτο πιθανὸν ὅτι ἐμελλε νὰ διανοίξῃ ἰδίαις χερσὶ δι' ἱεσίων καὶ πρεσβειῶν τὰς πύλας τοῦ κράτους αὐτοῦ εἰς τὰ αὐτὰ ἐκεῖνα ἀτίθασσα στίφη καὶ εἰς τοὺς αὐτοὺς ἐκείνους ἐπιβούλους ἡγεμόνας· καὶ τοῦτο τόσῳ ὀλιγώτερον πιθανόν, ὅσῳ ὁ ἀπὸ τῶν Μωαμεθανῶν κινδυνος ἦτο μὲν μέγας, οὐχὶ ὁμῶς οἷος κατ' ἄλλας τινας προηγούμενας ἐποχάς, οἷος λ. χ. περὶ τὰ τέλη τῆς Ζ' καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ἡ' ἐκατονταετηρίδος. Τότε οἱ Μωαμεθανοὶ, ὁμοφρονούντες καὶ ὑπὸ ἕνα τεταγμένοι ἡγεμόνα, ἐπανειλημμένως ἐπολιοῦσαν αὐτὴν τὴν Κωνσταντινούπολιν· καὶ τότε ὁμῶς τὸ Ἑλληνικὸν κράτος, καὶ τοὶ ἀνασειόμενοι ὑπὸ φοβεράς ἐθνολογικῆς καὶ θρησκευτικῆς κρίσεως, κατώρθωσαν οὐδὲν ἥττον ἄνευ ἐξωτερικῆς ἐπικουρίας ν' ἀπαλλαγῇ οὐκ οὐδὲν τῶν πολεμίων. Περὶ δὲ τὰ τέλη τῆς ια'. ἐκατονταετηρίδος, καθ' ἣν δηλαδὴ ἐποχὴν ὁ Ἀλέξιος λέγεται ἀπελπισθεὶς περὶ τῆς σωτηρίας αὐτοῦ καὶ ταπεινῶς ἐπικαλεσάμενος τὴν ξενικὴν ἐπικουρίαν, ὁ μὲν Μωαμεθανισμὸς ἦτο διηρημένος καὶ ὑποδιηρημένος εἰς πολλὰς ἡγεμονίας διχονοῦσας πρὸς ἀλλήλας θρησκευτικῶς τε καὶ πολιτικῶς, ἐπὶ δὲ τοῦ Ἑλληνικοῦ θρόνου ἐλάθῃτο ἀνὴρ ὅστις οὐ μόνον συνεπύκνωσεν ἀπάσας τοὺς ἔθνους τὰς δυνάμεις εἰς χεῖρας αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐπιτηδειότατος ἀνεδείχθη νὰ μεταχειρισθῇ αὐτὰς ἐπ' ἀγαθῷ, διότι εἶχεν ἤδη παγίωσιν τὸ κατὰ τὴν Εὐρώπῃ κράτος ἀπὸ τοῦ Ἀδρίου μέχρι τοῦ Βυζαίνου, εἶχεν ἀναγκάσει τοὺς Νορμαννοὺς νὰ ἐπανεέλθωσιν εἰς τὰ ἴδια, εἶχεν ἀποκρούσει τοὺς Πατιναίτας καὶ τοὺς Κομά- νους, εἶχε καταβάλῃ τὰς ἐσωτερικὰς στάσεις, εἶχε καταστρέψει τὸν μέγαν πειρατὴν Ζαχαῖαν, καὶ εἶχε περιστεύει ὅπως αὐτοὺς τοὺς κατὰ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν Τούρκους, ἀφοῦ δ' ἀπηλλάγη τῶν ἄλλων περισπασμῶν, ὁ Ἀλέξιος ἠδύνατο ὁμολογουμένως νὰ καταφέρῃ καὶ οἰκοθὲν πληγὴν ἐπὶ καιριωτέραν κατὰ τῶν πρὸς Ἀνατολὰς πολεμίων, οἵτινες ἄλλως τε δὲν ἦσαν, ὡς προείπομεν, εἴπερ ποτὲ ἰσχυρότεροι, ἀλλὰ μᾶλλον ὅπως οὐκ ἀσθενεῖς. Ὅθεν, ἐπαναλαμβάνομεν, οὐδεὶς ὑπῆρχεν ἀπὸ τῶν Μωαμεθανῶν τηλι-

κοῦτος φόβος, ὥστε νὰ ἀναγκάσῃ τὸν βασιλέα νὰ ζητήσῃ τὴν ἐπικουρίαν ἀνθρώπων, τοὺς ὁποίους, καὶ ἐξ ὅλης τῆς πατρίδος ἱστορίας καὶ ἐκ τῆς οἰκείας πείρας ἦν προσφάτως εἶχε λάβει, συνείθισε νὰ θεωρῇ ὡς ἐπικινδυνότερους καὶ αὐτῶν τῶν ἐξ ἀνατολῆς πολεμίων. Ἐπὶ δὲ πᾶσιν, ἡ ἐπιστολὴ ἦν ὁ Πάπας Οὐρβανὸς Β' λέγεται γράψας πρὸς Ἀλέξιον τὸν Κομνηνὸν ἐν ἀρχῇ τοῦ 1097, ἵνα ἀναγγείλῃ αὐτῷ τὴν περὶ σταυροφορίας ἀπόφασιν καὶ τὴν τῶν πρώτων σταυροφόρων ἀναχώρησιν, καθίστησιν ἀναμφίβολον ὅτι οὐδεμία προηγήθη τοῦ γεγονότος αἰτήσεως καὶ πρεσβείας. Τῶντι, ἡ ἐπιστολὴ αὕτη, ὅπως διδὲται αὐτὴν ὁ Βαρώνιος, πρῶτον μὲν ἀναγγέλλουσα εἰς τὸν Ἀλέξιον τὴν ἐν Κλερμοντί τῆς Ἀρουερνίας γενομένην ἀπόφασιν, τοῦ νὰ κηρυχθῇ πόλεμος κατὰ τῶν Σαρακηνῶν, οὐδόλως ἀναφέρει ὅτι εἰς τὴν ἀπόφασιν ταύτην συνετέλεσε πρεσβεία καὶ αἰτήσις τοῦ Ἀλεξίου, ὅπερ ἐν τούτοις ἦτο φυσικώτατον νὰ λαβῇ, ἂν ἀληθῶς ὑπῆρξεν αἰτήσις καὶ πρεσβεία. Ἐπειτα δὲ μετὰ τὴν ἀπαρίθμησιν τῶν ἀπερχομένων στρατῶν καὶ ἡγεμόνων, αὐταῖς λέξεσιν ἐπιφέρει· «Αἱ ἀπειροὶ αὐταὶ πολεμικαὶ παρασκευαὶ τούτου καὶ μόνου προσδέονται, νὰ τύχωσιν οἱ πολυάριθμοι ἐκεῖνοι στρατοὶ ἐν τῷ κράτει σου τῆς ἀναγκαίας βοήθειας καὶ προμήθειας. Ὅθεν παρακαλῶ σε θερμότατα ν' ἀναδειχθῇς τὸ ἐπὶ σοὶ εὐνούστατος εἰς τὸν δίκαιον τούτον καὶ ἐνδοξον πόλεμον· καὶ τοὶ δὲ οὐδόλως ἀμφιβάλλω ὅτι οὕτω θέλεις πράξει, ἡθέλησα ὁμῶς νὰ πληροφρηθῇς ἀπὸ τῶν ἡμετέρων γραμμάτων ὅτι ἡ συνδρομὴ σου θέλει εἶναι τὰ μάλα εὐάρεστος εἰς ἐμέ τε καὶ εἰς ἅσας τὴν χριστιανικὴν πολιτείαν. » Ἐρωτώμεν ἤδη ἂν προηγήθησαν τῶντι τῆς ἐκστρατείας πρεσβεῖαι καὶ ἱεστηρίοι ἐπιστολαὶ τοῦ Ἀλεξίου· ἂν ἡ σταυροφορία ἀπεφασίσθῃ καὶ ἐνηργηθῇ ἐπὶ τῇ αἰτήσει τοῦ βασιλέως τούτου, ἦτο δυνατόν ὁ Οὐρβανὸς Β', ἐν ταύτῃ μάλιστα τῆς ἐπιστολῆς αὐτοῦ τῇ περικοπῇ, νὰ ἀποσιωπήσῃ τὸ γεγονός τοῦτο; Ὁ Οὐρβανὸς παρακαλεῖ θερμότατα τὸν βασιλέα νὰ συντρέξῃ τὸ κατὰ δύναμιν τοὺς σταυροφόρους· ἀλλ' ἂν οἱ σταυροφόροι προσήρχοντο ἐπὶ τῇ αἰτήσει τοῦ βασιλέως, ὁ Οὐρβανὸς δὲν εἶχε χρεῖαν νὰ παρακαλῇ αὐτὸν θερμῶς ἵνα ἀναδειχθῇ πρὸς αὐτοὺς εὐνούστατος, ἀλλ' ἦθελε βεβαίως ὑπομνήσει αὐτῷ ὅτι καθῆκον αὐτοῦ ἱερώτατον ἦτο νὰ συντελέσῃ παντὶ σθένει εἰς τὴν εὐόδωσιν ἐπιχειρήματος, τὸ ὁποῖον αὐτὸς πρῶτος διὰ τῶν αἰτήσεων αὐτοῦ καὶ τῶν πρεσβειῶν προσεκάλεσεν.

Οὕτε λοιπὸν οἱ Βυζαντινοὶ χρονογράφοι, οὔτε ὁ Πάπας Οὐρβανὸς Β', ἀναφέρουσι πρεσβεῖας καὶ ἐπιστολὰς τοῦ Ἀλεξίου· καὶ πρὸς τοῦτοις πλείστους εἶχε λόγους ὁ Ἀλέξιος ἵνα μὴ προσκαλέσῃ τὴν ἐπὶ μὲν τῶν Φράγκων, οὐδὲ ὑπῆρχεν ἀπὸ τῶν Τούρκων κίνδυνος τηλικούτος, ὥστε νὰ ἀναγκάσῃ τὸν Ἀλέξιον νὰ λησμονήσῃ ὅσας ἀφορμὰς εἶχε δυσμενεῖς καὶ δυσπιστίας πρὸς τοὺς δυτικούς.

Καὶ ὁμῶς ἅπαντες οἱ ἱστορικοὶ τῆς δύσεως, ὡς προείπομεν, ἀξιούσιν ὅτι ἡ σταυροφορία ἐγένετο ἐπὶ τῇ αἰτήσει τοῦ Ἀλεξίου. Πῶς στήριζόμενοι; Ὁ

μοναχὸς Γουϊβέρτος δίδει εἰς τὸ πρῶτον βιβλίον, κεφ. 5, τῆς ὑπ' αὐτοῦ συνταχθείσης Historia Hierosolimitana τὸν περίληψιν ἐπιστολῆς τοῦ Ἀλεξίου πρὸς Ροβέρτον, τὸν κόμητα τῶν Φλάνδρων. Ὁ δὲ Thesaurus novus anecdotorum τοῦ Μαρτίνου καὶ τοῦ Δυράνδου περιέχει ὁλόκληρον τῆς ἐπιστολῆς ταύτης τὸ κείμενον, ὅπερ μετ' ἐλαχίστων τινῶν τροπολογιῶν ἐπαναλαμβάνεται ὑπὸ τῶν αὐτῶν ἐκδοτῶν εἰς τὴν Amplissima collectio. Αὗται εἶναι αἱ μόναι σωζόμεναι περὶ τῶν πολυβυλλήτων ἐκείνων ἐπιστολῶν μαρτυρίαι. Ἀλλ' αἱ μαρτυρίαι αὗται περιέχουσιν ἐν ἐαυταῖς πολλὰ τὰ καταδεικνύοντα, ὅτι ἀνυπόστατοί εἰσι καὶ βραδύτερον ἐπινενοημένοι. Ἐνθ' ὃ κείμενον τῆς Amplissima collectio, ἐλάχιστον, ὡς εἴπομεν, διαφέρει τοῦ ἐν τῷ Θεσαυρῷ κειμένου, ὥστε οὐδεὶς ποτε ἀμφίβαλεν ὅτι μία καὶ ἡ αὕτη εἶναι ἐν ἀμφοτέραις ταῖς συλλογαῖς ἡ ἐπιστολὴ, ἡ ἐπιστολὴ αὕτη εἰς μὲν τὴν μίαν τῶν συλλογῶν φέρει τὴν χρονολογίαν τοῦ 1100, ἥτις εἶναι μεταγενεστέρα τῆς πρώτης σταυροφορίας. Ἄν ἡ ἐπιστολὴ ἦτον ἀναμφισβήτητος, πῶς ἦτο δυνατόν οἱ αὐτοὶ ἐκδοταὶ νὰ ἀποδώσωσιν αὐτῇ δύο διαφόρους χρονολογίας, ἐξ ὧν ἡ μία μάλιστα, ἡ τελευταία, παρίστησι τὴν ἐπιστολὴν ἐρχομένην κατόπιν ἐορτῆς;

Περὶ τοῦτο, ἡ παρὰ τοῦ Γουϊβέρτου διδομένη περίληψις, καὶ τοὶ περίληψις, περιέχει λεπτομερείας τινὰς, αἵτινες παραδόξως δὲν ἀναφαίνονται ἐν τῷ ὁλόκληρῳ κειμένῳ. Ἰδίως δὲ ἡ περίληψις περιλαμβάνει περικοπὴν τινα, δι' ἧς ὁ αὐτοκράτωρ ἐλεγε δὴθεν, ὅτι ἂν τὸ κλέος τοῦ νὰ σώσῃ τὴν νέαν Ῥώμην ἀπὸ τῆς ἀπειλῆς αὐτὴν καταστροφῆς δὲν ἦθελεν ἀρκέσῃ εἰς τοὺς δυτικούς, μαθέτωσαν ὅτι θέλουσιν εὖρε ἐνταῦθα τὰς ὠραιότερας γυναῖκας προθύμους νὰ ἀποζημιώσωσιν αὐτοὺς διὰ τοὺς ἀγῶνας αὐτῶν καὶ τοὺς κινδύνους. Αὕτη λοιπὸν ἡ αἰσχρὰ τερὶ τῶν Ἑλληνίδων περικοπὴ τῆς περιλήψεως οὐδόλως ἀναφάνεται ἐν τῷ κειμένῳ· τὸ δὲ περιεργότερον, αὐτὸς ὁ δίδων τὴν περίληψιν Γουϊβέρτος εἶχεν ἤδη ἐκφέρει τὴν γνώμην ὅτι τὸ κάλλος τῶν Ἑλληνίδων γυναικῶν δὲν εἶναι τοιοῦτον, ὥστε ἕνεκα αὐτοῦ στρατὸς ὅλος νὰ κινήσῃ ἀπὸ τῆς Γαλλίας ἵνα πορευθῇ εἰς τὴν Θράκην. Καὶ πρόδηλον λοιπὸν, ὅτι οἱ συντάξαντες βραδύτερον τὸ ὅλον τῆς ἐπιστολῆς κείμενον ἐθεώρησαν ὀρθὴν τὴν παρατήρησιν τοῦ Γουϊβέρτου, καὶ παρέλιπον ἐν τῷ συνθέματι αὐτῶν τὴν περικοπὴν ἐκείνην· πρόδηλον, ἐν ἄλλαις λέξεσιν, ὅτι τὸ κείμενον τῆς ἐπιστολῆς συνετάχθη ἐν Εὐρώπῃ καὶ ὅχι ἐν Κωνσταντινουπόλει, εἶναι πλαστὸν καὶ ὅχι γνήσιον. Καὶ τοῦτο δὲν ἀρκεῖ· ὅχι μόνον ἡ προαναφερθεῖσα περὶ τῶν Ἑλληνίδων περικοπὴ εἶναι τοσούτον αἰσχρὰ, ὥστε ἀδύνατον νὰ παραδεχθῶμεν βασιλέα Ἑλληνα, καὶ μάλιστα τὸν Ἀλέξιον Κομνηνὸν, εἰπόντα ἢ γράψαντά τι τοιοῦτον, ἀλλὰ καὶ ἄλλα ὑπάρχουσιν ἐν τῇ ἐπιστολῇ μέρη, τὰ ὁποῖα οὐ μόνον καθ' ἡμᾶς, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν γνώμην ἐπιστημοτάτων ἱστορικῶν δυτικῶν, δυσκολώτατα ἡδύνατο νὰ γράψῃ Ἑλληνας βασιλεῖς· οἷον α' ὅτι προτιμῶ νὰ ὑποταχθῶ μᾶλλον εἰς τοὺς Λατίνους ἢ μᾶλλον

ἢ εἰς τὰς τῶν Ἑθνικῶν καταπίσεις· ὃ καὶ πάλιν κατωτέρω, α' ὅτι προτιμότερον ἢ Κωνσταντινουπόλιν νὰ πέσῃ εἰς χεῖρας ὑμῶν ἢ εἰς τὰς τῶν Ἑθνικῶν χεῖρας. ὃ Διότι τῶντι ἂν ἐν ἔτει 1453 ὅτε τὸ ὅλον κράτος περιωρίζετο εἰς μόνην τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἥτις καὶ αὕτη εἶχεν ἤδη πανταχόθεν πολιορκηθῇ ὑπὸ τῶν ἀπειραρίθμων σιφῶν τοῦ Μωαμεθ Β', οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπέμενον κηρύττοντες ὅτι προτιμῶσι νὰ ἴδωσι τὸν Τούρκον εἰσελαύνοντα εἰς τὴν πρωτεύουσάν ἢ τὸν Καθολικισμὸν ἐν αὐτῇ ἐνθρονίζομενον, πῶς εἶναι δυνατόν νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι τὴν ἀντίθετον ἐξέφερον ἀρχὴν περὶ τὰ τέλη τῆς ια' ἐκατονταετηρίδος, καθ' ἣν ἐποχὴν τὸ κράτος πλείστας ἐσώζειν ἔτι δυνάμεις, ἡ δὲ πρωτεύουσα αὐτοῦ πολὺ ἀπῆχεν ἔτι τοῦ νὰ πολιορκηθῇ ὑπὸ τῶν Τούρκων.

(Ἐπεται τὸ τέλος).

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΠΟΡΘΜΟΝ ΤΟΥ ΚΑΛΕ

ὑποβρυχίου διώρυγος.

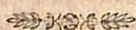
—ooo—

Ἀπὸ τὰ τέλη εἰσέτι τῆς ληξάνσης ἐκατονταετηρίδος ἐπενόησαν τινές, μάλιστα ὁ γάλλος μηχανικὸς Ματθαῖος, σχέδιον ὑποβρυχίου διώρυγος θετούσης εἰς ἄμεσον συγκοινωνίαν τὴν Γαλλίαν μετὰ τῆς Ἀγγλίας. Τὸ σχέδιον τοῦτο ὑπεβλήθη τὸ 1802 τῷ τότε Ἰπτάτῳ τῆς Γαλλίας Ναπολέοντι, ἀλλ' ἕνεκα τῶν δυσχερῶν περιστάσεων ἔμεινεν ἀτελεσφόρητον. Ἀκολουθῶς ἐπενοήθη ἄλλο σχέδιον ὑπὸ τοῦ Φάβρου, ὁλίγον ὁμῶς διαφέρει τοῦ προγενεστέρου. Τὸ δὲ 1846, ὁ Φραγκὸς καὶ Τσιεῖρος ἐνασχοληθέντες ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου ἀπέδειξαν τὸ εὐκατόρθωτον τοῦ ἔργου· οὐχ ἥττον ἀπέδειξαν αὐτὸ τοῦτο καὶ ὁ Παῦερνός προτείνας μάλιστα νὰ κατασκευασθῇ ἀντὶ διώρυγος θόλος ὑποβρυχίου ἐπὶ τοῦ πυθμένου τῆς θαλάσσης, ἐκτεινόμενος ἀπὸ τοῦ παραλίου τῆς Γαλλίας μέχρι τοῦ ἀπέναντι τῆς Ἀγγλίας. Καὶ τὴν κατασκευὴν ταύτην θεωρεῖ εὐκατόρθωτον διὰ τῶν παρ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου ἐπινοηθέντων ὑποβρυχίων πλοίων. Ταῦτα ὁμῶς καὶ διάφορα ἄλλα σχέδια ἦσαν πάντα ἀτελῆ ὡς βασιζόμενα ἐπὶ μὴ ἀκριβῶν γεωλογικῶν εἰδήσεων. Ἐπομένως ἀσφαλῆς ἐσχάτως ὁ Κ. Θωμὰς Δε Ταμόνδος εἰς τὴν ἀκριβῆ τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος θέσεων γεωλογικὴν ἐρευναν ἀπέδειξεν ἐπιστημονικώτερον τὸ εὐκατόρθωτον τοῦ ἔργου, καὶ ὑπέβαλεν ἀκριβεστέρον τι σχέδιον τῷ Αὐτοκράτῳ Ναπολέοντι, ὅστις διορίσας ἐπιτροπὴν ἐξ εἰδημόνων ἀνδρῶν, οἱ οἱ ΚΚ. Πίλιας ὁ Δε Βομόντος, Κόμβος, Μαλλέτος, Ρενώδος καὶ Κέλλερος, ἵνα ἐξετάσωσι τὰς θέσεις καὶ τὸ σχέδιον καὶ ἐπιφέρωσι γνώμην, ἀπεφάνθησαν καταφατικῶς, ὥστε δὲν λείπεται ἢ νὰ ἴδωμεν τὴν ἐκτέλεσιν. Κα-

τὰ τὸ σχέδιον τοῦτο, ἡ διώρυξ θέλει ἄρχεται ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Γρινέζου τῆς Γαλλίας καὶ καταλήγει ἐν τῷ ἀκρωτηρίῳ Βαστβάρη τῆς Ἀγγλίας, μεταξὺ Δούβρου καὶ Φολωστόνης. Ἐν μέσῳ δὲ Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας, εἰς ἴσην σχεδὸν ἐκατέρωθεν ἀπόστασιν, ὑπάρχει ὑψαλός τις γνωστὴ ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν σκόπελος Βάρνης· ἐπὶ τῆς ὑψάλου ταύτης θέλει σχηματισθῇ ἐντέχνως λιμὴν μὲ προκυμαίαν καὶ περιούλιον συγκαινωνοῦν μετὰ τῆς ὑποβρυχίου διώρυγος δι' εὐρυχώρου κλίμακος ἀγούσης ἀπὸ τὸ περιούλιον τοῦ λιμένος εἰς τὸ μέσον σχεδὸν τῆς ὑποβρυχίου διώρυγος ὅπου θέλουσιν εἰσθαι εὐρύχωροι ἀποθῆκαι, χρησιμεύουσαι εἰς σταθιὸν τῶν περιηγητῶν, καὶ ἀποταμίευσιν τῶν ἐμπορευμάτων. Ἐκατέρωθεν δὲ τοῦ λιμένος καὶ τῆς ξηρᾶς θέλουσι σχηματισθῇ δύο ἐντεχνοὶ σκόπελοι, ἐφ' ἑατέρου τῶν ὁποίων θέλει οἰκοδομηθῇ πύργος συγκαινωνῶν μετὰ τῆς ὑποβρυχίου διώρυγος, ὅπως διευκολύνεται ἐν αὐτῇ ἡ κυκλοφορία τοῦ ἀέρος, ἥ τις θέλει διευκολύνεται καὶ δι' ἄλλων ἐντέχνων μέσων. Ὁ πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου τούτου ἀπαιτούμενος καιρὸς ὑπελογίσθη εἰς ἑξ ἔτη, ἡ δὲ ἀπαιτουμένη δαπάνη εἰς 170 ἑκατομμύρια φράγκων. Ὁρα Etude pour l'avant-projet d'un tunnel sous-marin entre le France et l'Angleterre, reliant sans rompre charge les chemins de fer de ces deux pays. Ligne de Griner à Cartware. Paris, 1857. Ἐσχάτως δὲ ἄγγλος τις μηχανικὸς ὁ Κ. Βούδος ἐπρότεινε τὴν κατασκευὴν, ἀντὶ ὑποβρυχίου διώρυγος, γεφύρας ἐκτενομένης ἐκ τοῦ παραλίου τῆς Ἀγγλίας μέχρι τοῦ τῆς Γαλλίας· καὶ μολονότι τὰ μεταξὺ διαστήματα τῆς θαλάσσης ἔχουσι βάθος 20 μέχρι 31 ὀργυίων, δὲν νομίζει ἀκατόρθωτον τὸ ἔργον διὰ στηλῶν ἐχουσῶν 300 τετραγωνικῶν ποδῶν βάσιν κατὰ τὸν πυθμένα τῆς θαλάσσης, καὶ 450 κατὰ τὴν ἐπιφανείαν αὐτῆς, φερουσῶν τόξα ἔχοντα ὕψος 300 ποδῶν ἄνω τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης· ὥστε ὑπ' αὐτὰ νὰ διέρχωνται ἀκωλύτως καὶ αὐτὰ τὰ μεγαλύτερα τῶν πολεμικῶν πλοίων. Τὴν δὲ πρὸς κατασκευὴν τῆς τοιαύτης γεφύρας δαπάνην ὑπολογίζει εἰς 750 ἑκατομμύρια φράγκων. (Βλ. Boyd's marine viaduct or continental railway bridge between. England and France. London, 1858.)

I. ΔΕΚΙΓΓΑΛΛΑΣ.

ΠΑΝΔΩΡΑ.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΤΙΣ ἔλθων εἰς τὸν ἀγρόν του ἵνα ἐπιδιορθώσῃ ῥήγμα εἰς φράκτιν τινά, εὗρεν ἐπανερχόμενος τὴν κοιτίδα, ἐνθα εἶχεν ἐγκαταλείψει τὸ μονογενές του τέκνον κοιμώμενον, ἀναποδογυρισμένην. Τὰ στρώματα ἦσαν σχισμένα καὶ καθημαγμένα, καὶ ὁ σκύλος ἦτο ἐκεῖ πλησίον ἐξηπλουμένος. Ἰποθέσας λοιπὸν ὅτι ὁ σκύλος ἔφαγε τὸ παιδίον, ἀμέσως ἤ-

νοιξε τὸ κρανίον του διὰ τινος ἀξίνης ἣν εἶχεν ἀνὰ χεῖρας· ὅτε δὲ ἀνέστρεψε τὴν κοιτίδα, εὗρε τὸ παιδίον σῶον καὶ ὄφιν ὑπερμεγέθη νεκρὸν ἐπὶ τοῦ πατώματος φονευθέντα ὑπὸ τοῦ κυνός, οὐ τινος ἢ πίστις ἦν ἀξία ἄλλης ἀμοιβῆς. Τὸ παράδειγμα τοῦτο ἐδίδασκεν αὐτὸν, πόσον ἐπικίνδυνον εἶναι νὰ παραδίδηται τις πολὺ βιαίως καὶ ἐκ τοῦ προχείρου εἰς τὸ τυφλὸν πάθος του.

ΩΙ Δ Η

Εἰς τὴν πανήγυριν τῆς θεμελιώσεως τῆς Ἀκαδημίας τῆς ἀνεγειρομένης ἐν Ἀθήναις παρὰ τοῦ φιλογενούς Κυρίου Σ. ΣΙΝΑ.

—οοο—

Οὐράνιο φέγγος, Ἐπιστήμη θεία,
Ἐσὺ εἰς τὸ πλάγι τοῦ Σωτῆρος ἦσουν,
Ὅταν τοῦ κόσμου ἐμόρφωσε τὰ κάλλη
Θεὸς Σοφός.

Ἐπερίχυσε μὲ ἄστρα τὸν αἰθέρα,
Νομοθετεῖ τὸν θαυμαστὸν ῥυθμὸν τους·
Ἰμνολογοῦν τὴν χάριν του αἰωνίως
Γῆ καὶ Οὐρανός.

Κατ' εἰκόνα του πλάττει τοὺς ἀνθρώπους,
Ἀκτῖνα τῶν ἀκτίνων του τοὺς χύνει,
Γενναῖοι νὰ ζοῦν, νὰ χαίρωνται τὴν κτίσι
Τέκνα Θεοῦ,

Κ' ὅταν θανάτου κοιμηθῶν τὸν ὕπνο
Νὰ ξυπνήσουν εἰς τὰ ἀθάνατα λημέρια,
Ἡλίους νὰ ἴδωσιν, καὶ φωτεινοὺς ἀστέρας
Ἄλλου Οὐρανοῦ.

Θεῖα Ἐπιστήμη! οἰκοδομεῖ ναὸν Σου
Φιλόμουσος πολίτης τῆς Ἑλλάδος·
Ταῖς παλαιαῖς ταῖς δόξαις ν' ἀναστήσῃ
ἔχει βουλή.

Πρόνοια τοῦ Ἰψίστου, καὶ ψυχᾶς Ἑλλήνων,
Κάτοικοι παλαιοὶ τῶν Ἡλυσίων,
Συνδράμετε τὴν εὐμορφὴν πατρίδα,
Φίλοι πιστοί.

Κάμετε, τὰ μυστήρια τῆς σοφίας
Νὰ ἱεουργοῦν εἰς τὸν Ναὸν τοῦ Σίνα
Καλοὶ ἱερεῖς πάλε ἡ φυλή μας νᾶναι
Δόξα τῆς Γῆς.

Δέξου, ὦ καλὲ, τὸν Σαπφικὸν μου ὕμνον,
Τῆς ἀρετῆς σου ἱμνολογεῖ τὸ κάλλος·
Νὰ τὸν δεχθῆς καὶ ὡς προῖμάδι γνήσιο
Τῆς νέας φωνῆς.

Ἐν Ἀθήναις,
τὴν 2 Αὐγούστου 1859.

Γ. ΤΕΡΤΖΕΤΗΣ

ἀρχαιοφύλαξ τῆς Βουλῆς.

Τὸ μέτρον κατὰ τὸν ῥυθμὸν τῆς ᾠδῆς
« Παικιδόθρον' ἀθάνατ' Ἀφροδίτα. »